

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

Restauroinnin koulutusohjelma

Juha Toivio

URAJÄRVEN KARTANOMUSEON KEHITYSPOLKUJA

Opinnäytetyö 2012

TIIVISTELMÄ

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

Restauroinnin koulutusohjelma

TOIVIO, JUHA	Urajärven kartanomuseon kehityspolkuja
Opinnäytetyö	121 sivua
Työn ohjaaja	Lehtori Anne Räsänen
Toimeksiantaja	Museovirasto
Huhtikuu 2012	
Avainsanat	museologia, kulttuurimatkailu, museopedagogiikka, virtuaalimuseo, sosiaalinen media, elämys, verkostot, yhteisöllisyys, paikallisuus

Tämä opinnäytetyö on Urajärven kartanomuseon kehityshankkeen esiselvitys. Urajärven kartanomuseo on Museoviraston hallinnoima, kesäisin yleisölle avoin kulttuuriperintökohde. Julkisen hallinnon säästötavoitteiden myötä Museoviraston rahoitusta on karsittu ja museon toiminta on vaakalaudalla. Opinnäytetyön tavoitteena on kartoittaa erilaisia vaihtoehtoisia toimintamuotoja, joilla voitaisiin säilyttää kartanomuseo avoinna yleisölle ja samalla kehittää uutta palveluntarjontaa. Tärkeänä näkökulmana tarkastelussa on paikallisuuden korostaminen. Kartanomuseon tulevaisuuden kannalta on tärkeää, että kyläyhteisö kytketään yhä tiiviimmin mukaan kartanon toimintaan. Kartanomuseon toiminta kulttuuripuistona voisi tulevaisuudessa työllistää paikallisia ihmisiä ja olla yhteisöllinen tapahtumakeskus.

Työssä taustoitetaan laajasti kirjallisuustutkimuksella kulttuuristen arvojen ja julkisen vallan suhdetta ja muutoksia. Myös kartanon vetovoimatekijöille etsitään kirjallisuudesta yhtymäkohtia. Onnistuneiden ja kariutuneiden kulttuurikohdehankkeiden tutkiminen on osaltaan luonut taustaa toimintasuunnitelmien ideoinnille. Museologian opiskelijoiden ja kartanomuseokävijöiden kommentteja ja odotuksia on käytetty apuna ideoiden jalostamisessa ja toimintamallien kehittämisessä.

Urajärven kartanomuseo voi rakentaa uudet toimintamuotonsa vain omiin vahvuuksiinsa tukeutuen. Kartanomuseon vahvuudet ovat luonnonkaunis kartanomiljöökokoisuus, kertomuksia huokuva historia ja voimakas paikallisuuden tuntu. Museon kehittämiseen tarvitaan toteuttajiltaan yrittäjämäistä otetta, antaumuksellista kutsumusta ja päätöksentekijöiden kulttuurista avarakatseisuutta. Taloudellinen näkökulma ei voi olla ainoa kriteeri, jolla punnitaan, mitä menneisyydestämme olemme valmiit säilyttämään. Paikalliset kulttuurikohteet, joita kartanomuseokin edustaa, voivat oikein hoidettuina ja raikkailla ideoilla elvytettyinä tuottaa alueellista hyvinvointia.

ABSTRACT

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

University of Applied Sciences

Restoration

TOIVIO, JUHA

Development of future paths for Urajärvi manor house

Bachelor's Thesis

121 pages

Supervisor

Anne Räsänen, Senior lecturer

Commissioned by

National Bureau of Archaeology

April 2012

Keywords

museology, cultural tourism, museum education,
virtual museum, social media, experience,
networks, communality, locality

This thesis is a preliminary study in the process of developing Urajärvi manor house, a cultural heritage site governed by the National Bureau of Archaeology, open to the public during the summer. Due to the budgetary requirements of the public administration financing of the Bureau has decreased and the operation of the manor house is in danger. The aim of this thesis is to survey several alternative models of operation that could enable the site to stay open to the public in the future and to develop new services. An important perspective in this study is to emphasize local aspects. To ensure the future of the manor house, it is important to involve the local community in its operations. The operation of the manor house as a cultural park in the future could enhance local employment. The site could also have a role as a common event centre.

A comprehensive literature survey in this study provides the background to the relationship and changes of cultural values and public authority. The attraction factors of the manor house are also reviewed through literature. Studies of successful and failed cultural heritage sites have also supported the innovation of operation plans. A group of museology students and museum visitors to the manor house have also provided valuable comments on how to process the ideas and develop new models of operation.

Urajärvi manor house can base its new operational models only on its own strengths. The strengths of the manor house are a rich milieu of scenic beauty, living narrative history, and strong sense of locality. An entrepreneurial touch and devotion are needed in the development of the museum. The culturally favourable assistance of the authorities is also required. The financial perspective cannot be the only criteria by which we judge whether artefacts of our past are worth preserving. Local cultural sites, of which the manor house is a representative, can bring welfare to their local communities, as long as they are taken good care of and revived with fresh ideas.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO: VOIKO MUSEO LUODA NAHKANSA?	6
2	POLUN ALUSSA: URAJÄRVEN KARTANOMUSEON HISTORIAA	9
	2.1 Urajärven kartano von Heidemanin suvun hallussa	9
	2.2 Koti museoksi	13
	2.3 Uusi vuokralainen tontille	14
	2.4 Urajärven kartano Museovirastolle	15
3	VARJOJA POLULLA: TALOUS MYLLERTÄÄ MUSEOTA	16
	3.1 Museot tuottavuusohjelman puristuksessa	17
	3.2 Alue- ja kulttuuripolitiikan marginaalissa	21
	3.3 Museokäsite muutoksessa	23
4	SIVUPOLUILLA: KULTTUURIPERINTÖKOHTEIDEN TRANSFORMAATIO	27
	4.1 Kulttuuriperintökohteiden käyttötarkoituksen muuttuminen	27
	4.2 Kartanogolfia, kokouksia ja valoa horisontissa	33
	4.3 Kulttuuria kartanomiljöössä	39
5	POLULLA KULKIJOITA: KARTANOMUSEO KULTTUURIMATKAKOHTENA	41
	5.1 Museokävijöiden profilointia	43
	5.2 Kartanomuseo kulttuuriympäristökasvattajana	47
	5.3 Kartanomuseon kävijöiden odotuksia	51
	5.4 Kartanomuseo matkailutuotteena	53
	5.5 Urajärven kulttuuripuisto?	58
6	POLUNRAIVAUSTA: KULTTUURIMATKAILUKOHTEN VETOVOIMATEKIJÄT	62
	6.1 Museoelämyksen aineksia	62
	6.2 Kartanomuseon tarinat	64
	6.3 Urajärven kulttuurimaisema	71
7	POLUN PÄÄHÄN: URAJÄRVEN KEHITYSIDEOITA	72
	7.1 Konservointi- ja restaurointilaitos kartanomuseon yhteyteen	73

7.2	Virtuaalimuseo ja sosiaalinen media museon markkinoinnin keinoina	73
7.3	Verkostoituminen alueen muiden toimijoiden kanssa	76
7.4	Kartanomuseo kyläyhteisön projektina	77
7.5	Tapahtumat ja työpajat museon vetonauloina	78
7.6	Käsityöläis- ja taiteilijayhteisö museon veturina	80
7.7	Museo oppimisympäristönä	82
7.8	Museologian opiskelijoiden ideoita	84
8	POLUNRAIVA AJAT: URAJÄRVEN ORGANISOITUMINEN YRITYKSEKSI	86
8.1	Hoito-osuuskunta tai Urajärven kulttuuripuisto Oy	87
8.2	Kolmas sektori kulttuuripalvelujen tuottajana	88
8.3	Yhteiskunnallinen yritys	90
8.4	Säätiö ja tukiyhdistys	91
8.5	Kartanomuseon hallinnointi ja julkinen tuki	91
8.6	Julkisesta yksityiseksi	94
8.7	Museoprofession monitaiturit	95
9	POLUNHAARASSA: KARTANOMUSEON TULEVAISUUS?	98
	LÄHTEET	106
	KUVALUETTELO	121

1 JOHDANTO: VOIKO MUSEO LUODA NAHKANSA?

Moni valtion hallinnoima museokohde on joutunut vaikeaan tilanteeseen, kun kiristynyt valtiontalous on leikannut kulttuurialan määrärahoja. Budjettivaroin ylläpidetty ja yleisölle kesäaikaan avoin Urajärven kartanomuseo on yksi niistä kohteista, joiden toiminta on uhattuna, mikäli tukirahoituksen vähenemistä ei saada pysäytettyä tai pysyttyä kehittämään uudenlaisia toimintoja ja ansaintamuotoja kohteen säilymiseksi avoimena kulttuuriperintökohteena.

Urajärven kartano on Asikkalassa, Vääksyn kanavan ja Heinolan välisen tien puolivälissä. Kartano oli vuosina 1672–1917 von Heideman -suvun hallussa. Omistajasuvun viimeiset jäsenet Lilly ja Hugo von Heideman määräsivät testamentissaan, että kartanoa ja sen ympäristöä on hoidettava ja säilytettävä alkuperäisessä asussaan yleisölle avoimena kartanokotina. Testamenttia toteutti ensin Suomen Muinaismuistoyhdistys aina vuoteen 1986, jolloin kartanon hoitovastuu siirtyi lahjakirjalla Museovirastolle ja kartanon kokoelmat siirtyivät Kansallismuseon hallintaan. Kartano on vuodesta 1928 lähtien ollut yleisölle avoin museokohde. (Ivars 1997, 5.) Viime aikoina kartanoon on vuosittain käynyt tutustumassa noin 4000 museovierasta. Vuoden 2008 syksyllä museo suljettiin konservointi- ja korjaustöiden ajaksi. (Ivars & Arponen 2010.)

Kartanomuseon kiinteistöt käsittävät varsinaisen museon rakennukset, kahvilarakennuksen, rantamajan sekä majoitustalon. Alueella on lisäksi iso kivinavetta ja 1950-luvun lopussa rakennettu varastokirjastorakennus sekä tutkijoiden asuinrakennus, jotka ovat olleet Helsingin yliopiston ja Kansalliskirjaston käytössä. Helsingin yliopisto on luopumassa vuokraamistaan rakennuksista, jotka lähitulevaisuudessa vapautuvat muuhun käyttöön. Näiden lisätilojen myötä tarjoutuu mahdollisuus kehittää uusia toimintamuotoja kartanomuseon alueelle.

Olin työharjoittelussa kesinä 2010 ja 2011 Urajärven kartanomuseolla, ja ajatus kartanon tulevaisuuteen tähtäävän kehittämishankkeen mahdollisuudesta nousi jo ensimmäisen kesän aikana esille. Kehitystyön osana voisi olla opinnäytetöitä tai vastaavia tutkielmia, joissa kartoitettaisiin erilaisia vaihtoehtoisia toimintamuotoja kartanon ylläpidon ja avoinnapidon turvaamiseksi.

Kartanomuseoiden ja kartanoiden säilyminen yleisölle avoimena edellyttää jatkuvaa panostusta näiden kulttuuriperintökohteiden hoitoon, kunnostukseen, kehittämiseen ja

ylläpitoon. Valtion tuottavuus- ja säästöohjelmat sekä julkisen sektorin alasajo tekevät kuitenkin monen museon tilanteen tukalaksi. Olisi löydettävä uusia toimijoita ja toimintamuotoja jatkuvuuden turvaamiseksi, mikäli valtio itse ei kykene ylläpitämään hallussaan olevia kohteita. Kunnilla ei ole suurta halukkuutta ottaa hallintaansa jatkuvia kunnostuksia vaativia ja käyttöpääomia kuluttavia museokohteita. Myöskään yksityishenkilöillä ei ole harvoja poikkeuksia lukuun ottamatta mahdollisuuksia kartanoiden hankintaan, kunnostukseen ja avoinna pitämiseen.

Tutkimuksessani pyrin löytämään vastauksia seuraaviin kysymyksiin: Minkälaisia toimintoja Urajärven kartanomuseolle voidaan kehittää, jotta museo säilyy kiinnostavana ja elinvoimaisena? Mitä vetovoimatekijöitä kartanolla on tällä hetkellä? Miten vetovoimatekijöitä voitaisiin vahvistaa ja hyödyntää kartanomuseon toimintojen kehittämisessä?

Opinnäytetyöni on pääosin laaja kirjallisuustutkimus, jossa käsittelen myös kulttuurialaa yleisesti koskevia ajankohtaisia kysymyksiä. Näitä ovat muun muassa jatkuvat rahoitusvaikeudet ja eettinen pohdinta kulttuurin ja rahan suhteesta. Pääpaino on tietysti kartanomuseoon kytkeytyvissä ideoissa ja niiden toteuttamismahdollisuuksien arvioinnissa. Ryhmä Jyväskylän yliopiston museologian opiskelijoita vieraili Urajärven kartanomuseolla syksyllä 2011. Vierailun ja heille esittelemieni kehitysideoiden pohjalta he kommentoivat ideoita ja esittivät laatimissaan esseissä myös täydentäviä kehitysehdotuksia kartanomuseon mahdollisiksi tulevaisuudentoiminnoiksi. Esitän ja arvioin myös heidän ehdotuksiaan kartanomuseon kehitysideoita käsittelevässä luvussa. Kartanolla elokuussa 2011 järjestetyn avoimien ovien päivän aikana haastattelin kävijöitä. Kysyin kävijöiltä muun muassa, mikä sai heidät lähtemään kartanomuseovierailulle ja minkä tyyppisiä palveluita he yleensä kaipaavat museovierailuidensa yhteydessä. Lisäksi pyysin heitä kertomaan jostakin omasta mieleen painuneesta museokokemuksestaan. Nostan esiin kävijöiden toivomuksia, odotuksia ja kertomuksia työssäni useissa kohdissa.

Keskeisiä käsitteitä opinnäytetyössäni ovat museologia, kulttuurimatkailu, museopedagogiikka, verkostoituminen, yhteisöllisyys, paikallisuus, virtuaalimuseo, elämys ja sosiaalinen media. Museologian näkökulmasta tarkastelen kartanomuseon roolia ja tarkoitusta. Miten voidaan toisaalta toteuttaa Lilly ja Hugo von Heidemanin testamenttia eli säilyttää kartanokoti alkuperäisessä asussaan yleisölle avoimena museona

ja samalla kehittää kartanomuseosta kulttuurimatkailullisesti kiinnostava ja uusia kohderyhmiä houkutteleva tutustumiskohde? Museo voi tuskin yksin saavuttaa näitä tavoitteita, ja siksi sen olisi hyvä tehdä yhteistyötä alueen muiden toimijoiden kanssa ja verkostoitua muiden palveluntuottajien kanssa. Paikallisten ihmisten saaminen mukaan kartanon tuleviin toimintoihin voisi elävöittää ja tiivistää kylän yhteisöllisyyttä ja luoda pysyviä työpaikkoja alueelle.

Kartanomuseo muodostaa kokonaisuutena monipuolisen kulttuurimiljöön, joka tarjoaa museopedagogiikan kannalta monenlaisia kehittämishaasteita, joista yksi voisi olla laadukkaan verkkosovelluksen luominen. Ympäristötietoisuusnäkökulma herkässä kartanomiljöössä on museopedagogiikan kannalta myös hyvä lähestymiskulma. Kartanon historia on täynnä tarinoita, ja kertomukset tarjoavat keinoja avata vieraille mahdollisuuksia eläytyä kartanon menneisyyteen. Sosiaalista mediaa hyödyntämällä museo voi luoda oman verkkoyhteisönsä ja uuden markkinointi- ja tiedotuskanavan ja saada palautetta ihmisiltä esimerkiksi siitä, minkälaiseksi museoympäristöä pitäisi kehittää. Urajärven kehityshankkeen töiden kuvaus ja dokumentointi Urajärven kulttuuripuiston blogissa ovat osa opinnäytetyötä ja eri aihealueiden käsittelyä. Blogi voi näin toimia vuorovaikutteisena kanavana yleisön ja kulttuuripuiston kehittäjien välillä.

Tarkastelen työssäni joitakin onnistuneesti toteutettuja toimintakonsepteja ja epäonnistuneita hankkeita, joissa kulttuuriperintökohteiden ympärille on kehitetty uutta toimintaa tai joissa kulttuuriperintöä on hyödynnetty matkailullisena vetovoimatekijänä. Pyrin selvittämään, minkälaisilla edellytyksillä hankkeissa on onnistuttu luomaan pitkäjänteistä, taloudellisesti ja kulttuurisesti kestäväää toimintaa. Urajärven kartanomuseon käyttöön vapautuvat rakennukset tarjoavat mahdollisuuksia, mutta rakennukset eivät yksin riitä. Tarvitaan toimivia ja myös liiketaloudellisesti kestäviä ideoita ja tarmokkaita toteuttajia panemaan ne täytäntöön. Muodostaako kartanomuseon alueella olevien rakennusten muuntaminen uusiin käyttötarkoituksiin uhkan kohteen kulttuurihistoriallisille arvoille, vai jatkaako se alueen historiallisen kerroksellisuuden rakentamista ja osaltaan turvaa kohteen säilymistä? Minkälaisilla verkostoilla luodaan onnistuneita kulttuuripalvelukonsepteja? Minkälaisia resursseja alueella on, ja miten ne olisivat hyödynnettävissä?

Työssäni pohdin myös, miten nykyajan vaatimukset museoiden uudistumisesta vaikuttavat museotyöhön ja museotoiminnan organisointiin. Minkälaista osaamista tarvitaan

”uuden” museon pyörittämisessä? Minkälainen rooli konservaattoreilla ja restauroijilla on tulevaisuuden museossa, jossa entistä enemmän tunnutaan vaadittavan monitaituruutta: kykyä ongelmien ratkaisuun rakennusten perustuksien korjauksista markkinoitikirjeiden kirjoittamiseen. Toisaalta vaaditaan syvällistä ammatillista erikoisosaamista, toisaalta laaja-alaista näkemyksellisyyttä ja konsultoivaa otetta. Voiko verkostoituminen olla ainakin osaratkaisu näihin monialaisuutta edellyttäviin toimenkuviin?

Millä keinoilla voidaan siis säilyttää ja ylläpitää sellaisia kulttuuriperintökohteita, esimerkiksi kartanomuseoita, joita valtiolliset tai kunnalliset toimijat eivät halua tai pysty hallinnoimaan? Miten museon voi muuttaa yritykseksi, ja mitä tapahtuu museolle, jos yrittäjä luopuu hankkeesta tai yritys menee konkurssiin? Olisiko valtion oltava kuitenkin jonkinlaisena sateenvarjona, etteivät kulttuuriperintökohteet liian helposti tällaisessa tilanteessa joutuisi uhanalaisiksi? Löytyisikö ratkaisu yhteistoimintamalleista, joissa Museovirasto ja yrittäjät, säätiöt, osuuskunnat, kyläyhdistykset tai kunnat yhteistyössä vastaisivat hankkeiden hoidosta, rahoituksesta ja riskeistä?

1 POLUN ALUSSA: URAJÄRVEN KARTANOMUSEON HISTORIAA

1.1 Urajärven kartano von Heidemanin suvun hallussa

Urajärven kartano tuli von Heideman -suvun haltuun vuonna 1672, ja se säilyi saman suvun hallussa sääntöperintötilana Lilly von Heidemanin kuolemaan saakka vuoteen 1917, jolloin se siirtyi testamenttilahjoituksena Suomen Muinaismuistoyhdistys ry:n hallintaan (Ivars & Arponen 2010, 1, 4).

Dendrokronologisen tutkimuksen perusteella on voitu osoittaa, että mansardikattoinen ”vanha museo” eli sittemmin ”muistojen hiljaiseksi taloksi” nimetty sivurakennus (kuva 3) on rakennettu kahdessa osassa, alakerta vuonna 1787 ja yläkerta 1793. Yksikerroksinen hirsinen, aluksi punamullattu, mansardikattoinen päärakennus rakennettiin nykyiselle paikalleen noin vuosina 1806–12 Georg Henrik von Heidemanin ja hänen vaimonsa Sofia Jandolinin ollessa kartanon isäntäparina. Aittarivi (kuva 2) rakennettiin pihan itäisivustalle jo vuoden 1787 tienoilla. Sadalle lehmälle rakennetun kivinavetan on arvioitu olevan peräisin 1830-luvulta. (Ivars & Arponen 2010, 1.)

Kuva 1. Urajärven kartanomuseon päärakennus vuosilta 1806–1812 (Toivio 2010)

Kuvat 2 ja 3. Aittarivi miespihan itäreunalla ja sivurakennus, ”muistojen hiljainen talo” (Toivio 2011, 2010)

Vuosina 1839–40 päärakennus (kuva 1) uudistettiin empiretyylin vaatimusten mukaisesti aumakattoiseksi, mutta harjakorkeus pysyi samana. Entiselle ullakolle sisustettiin päätyhuoneet ja toinen kerros varustettiin ikkunoin. (Ivars & Arponen 2010, 2.) Kartanon isäntänä oli silloin Axel von Heideman ja emäntänä hänen ensimmäinen vaimonsa Lovisa Sofia. Heille syntyi kaksi poikaa, joista nuorempi kuoli jo yhdeksän

ikäisenä. Esikoispoika Adolf Frans Fredrik Oskar, jonka puhuttelunimeksi muodostui myöhemmin Frans, lähti jo nuorena sotaväkeen. Myöhemmin hän lähti merille ja palasi vaiherikkaiden vuosien jälkeen Suomeen ja asettui äitinsä kotikartanoon Sysmän Rantalaan. Lovisa kärsi vakavista mielenterveysongelmista ja Axel sai tällä perusteella avioeron. (Korhonen 1997, 22–25.)

Axel von Heideman avioitui uudelleen 24.7.1848 Hollolan nimismiehen tyttären Fredrique Beckerin kanssa, ja 29.10.1849 syntyi heidän ensimmäinen lapsensa **Lilly** ja 31.8.1851 toinen lapsensa **Hugo** (kuva 4) (Ivars & Arponen 2010, 2).

Kuva 4. Lilly ja Hugo von Heideman (Museovirasto)

Vuonna 1877 Hugo von Heideman keskeytti oikeustieteen opintonsa ja palasi Urajärvelle ja keskittyi tämän jälkeen tilan hoitamiseen. Lilly von Heideman toimi vuosina 1880–88 Heinolassa englanninopettajana. (Ivars & Arponen 2010, 2–3.) Lillyä kiinnostivat raittiusasiat ja kansanvalistustoiminta, ja hän oli aktiivinen naisasioiden puolestapuhuja (Kuurne 2003, 8).

Frans-velipuoli kuoli vuonna 1896, ja Sysmän Rantalan tilan myynti antoi Hugolle ja Lillylle taloudelliset mahdollisuudet kunnostaa Urajärveä (Kuurne 2003, 8). Uuden tilanteen myötä sisaruksille tarjoutui myös mahdollisuus laajoihin ulkomaanmatkoihin,

joita he tekivät aina Egyptiä myöten (Ivars & Arponen 2010, 3). Åsa (Harju)-rakennus rakennettiin vuonna 1906 tilanhoitajan asunnoksi (kuvat 5 ja 6), ja talon suunnittelijana ja rakentajana oli urajärveläinen Jalmari Jokela (Ivars & Arponen 2010, 3).

Kuvat 5 ja 6. Åsa, tilanhoitajan asunto ja sen tilalle vuonna 1960 rakennetut tutkijainhuoneet (Museovirasto [kuva 5]; Toivio 2011 [kuva 6])

Valhalla¹ (kuvat 7 ja 8) valmistui 22.5.1913, sata vuotta Richard Wagnerin² syntymästä (Ivars & Arponen 2010, 4). Samana vuonna Signe Brander kävi Urajärvellä kuvaamassa. Muun muassa nämä Signe Branderin ottamat valokuvat ovat olleet arvokas apu konservointi- ja kunnostushankkeen eri vaiheissa. Valokuvien perusteella on pystytty tekemään monia olennaisesti hankkeen suunnitteluun ja toteutukseen vaikuttaneita ratkaisuja esimerkiksi rakenteellisten yksityiskohtien osalta.

Hugo von Heideman kuoli 31.12.1915, ja tila ostettiin kauppakirjalla Muinaismuistoyhdistykselle Lilly von Heidemanin lahjoitusvaroin (80 000 mk) 11.10.1916. Lillyn

¹ Valhalla on kartanomuseon korkeimmalle paikalle puolikaaren muotoon rakennettu pylväikkö, jonka rakentamiseen Hugo von Heideman oli saanut innoituksen matkoiltaan. Se lienee yhdistelmä pyhän Gellértin (Budapest) ja Friedrich Schillerin muistomerkkien (Karlsbad) kaltaisista elementeistä. Pylväikön edessä olevaan kiveen on hakattu sanat: *Maa tuhatjärvinen, oi maa!* Valhallaa voikin pitää eräänlaisena ”suomalaisen luonnon temppelinä”. (Kuurne 2011.) Valhalla -nimi tulee skandinaavisesta mytologiasta. Se tarkoittaa sankarivainajien asuinsijaa, sodanjumala Odinin salia. (Nordberg 2003.)

² Richard Wagner (1813–1883) oli saksalainen säveltäjä, jonka tuotantoon, etenkin oopperoihin, Hugo ja Lilly von Heideman kävivät tutustumassa Bayreuthin oopperajuhlilla (Kuurne 2012). Wagnerin oopperoista saadut tarinalliset ja visuaaliset vaikutteet näkyvät vielä tänäkin päivänä kartanomuseolla lukuisina matkamuuistoina, matkapäiväkirjojen kertomuksina ja maisemapuistossa otetuissa lavastetuissa valokuvissa.

testamentti on päivätty 30.4.1917. Sillä kaikki irtain omaisuus siirtyi SMY:lle. Lisäksi Lilly lupasi suullisesti panna tilan rakennukset, aidat ja puiston hyvään kuntoon ja kalustaa vinttihuoneet ja Åsa-rakennuksen, jotka olivat varsinaista kalustusta vailla. Näitä lupauksia hän ei kuitenkaan ehtinyt toteuttaa, ja perikunta kieltäytyi myöhemmin niihin sitoutumasta. Lilly von Heideman kuoli 30.9.1917, ja Urajärvi siirtyi välittömästi Muinaismuistoyhdistyksen hoitoon. (Ivars & Arponen 2010, 4.)

Kuvat 7 ja 8. Valhalla sata vuotta sitten ja marraskuussa 2011 (Museovirasto [kuva 7]; Toivio 2011 [kuva 8])

1.2 Koti museoksi

Vuosina 1927–1928 ”museon kokoelmien täydellinen inventoiminen” oli suoritettu, Urajärven kartanomuseon ohjesääntö vahvistettiin ja museo avattiin. Lillyn kuolemas- ta ehti kulua siis yli kymmenen vuotta, ennen kuin Muinaismuistoyhdistys pystyi avaamaan museon yleisölle. (Ivars & Arponen 2010, 5.)

Suomen Muinaismuistoyhdistyksen johtokunnan kokouksen 26.4.1928 pöytäkirjan liitteenä oli Urajärven herraskartanon museon ohjesääntö:

Urajärven herraskartanomuseo on maksua vastaan yleisön nähtävänä kolmena kesäkuukautena joka päivä k:lo 11 a.p. – 7 i.p.

Kokoelmia näyttää vartija, joka kantaa sisäänpääsymaksuna 5 Sm. aikuiselta ja 2 Sm. kouluijässä olevalta henkilöltä. Lapsilla alle 10 vuoden on hoitajan seurassa vapaa pääsy.

Vartija edustaa Suomen Muinaismuistoyhdistystä kaikissa asioissa, jotka koskevat yleisöä sekä Åsan ja huvilan asukkaita ja hänen velvollisuutensa on pitää huolta siitä, että päärakennuksen ja museorakennuksen kokoelmat säilyvät ja että siisteyttä ja puhtautta noudatetaan niin kokoelmissa kuin museopihalla ja

siihen kuuluvassa puistossakin. Vartijan sekä toimeen astuessa että siitä luopuessakin toimitetaan pää- ja museorakennuksen kokoelmain inventoiminen.

Vartijalla on toimestansa vapaa asunto päärakennuksen ullakkokerroksessa sekä rahapalkkaa sopimuksen mukaan.

Niin pää- kuin museorakennuskin pidetään suljettuna paitsi kokoelmia näytettäessä.

U. T. Sirelius (Suomen Muinaismuistoyhdistyksen arkisto.)

Lilly oli määrännyt lahjakirjassaan seuraavasti: ”Koska kuvataiteet ja sivistystyö ovat olleet sekä edesmenneen veljeni Hugo von Heidemanin että minun lämpimän kiinnostuksen kohteena ja niiden harjoittajat ovat aina olleet kernaasti nähtyjä vieraita Urajärven kartanossa, on meille ollut sydämenasia suoda sekä taiteilijoille että kirjailijoille vastaisuudessakin mahdollisuus oleskella täällä jonkin aikaa, joko työskennellä tai levätäkseni.” Tämä toive toteutui aina 1980-luvun puoleenväliin saakka. ”Lämpimänä vuodenaikana”, kuten lahjakirjassa ilmaistiin, on kuvataiteilijoita, kirjailijoita ja muusikoita asunut Åsassa ja rantamajassa. (Härö 1997, 16.)

1.3 Uusi vuokralainen tontille

Kivinavettaa ei pidetty merkityksellisenä kartanon taloudenhoidon kannalta, ja sen ylläpito kävi ajan mittaan Muinaismuistoyhdistykselle ylivoimaiseksi. Kivinavetta päätettiin luovuttaa Helsingin yliopistolle varastokirjastoksi. Yliopiston rakennustoimisto teetti vuonna 1953 kivinavetan korjaukset, joihin saatiin työttömyyden torjumiseen tarkoitettuja valtion varoja. Uudisrakennussuunnitelmaa laadittaessa päätettiin rakennuksen etusivu jättää ennalleen, jotta muutokset eivät vaikuttaisi häiritsevästi Urajärven herraskartanoluonteeseen. Muutostöiden suunnittelusta vastasi arkkitehti Olof Hansson. Kivinavettaan rakennettiin varastotiloja kolmeen kerrokseen ja tiloihin asennettiin mekaanisesti liikuteltavat arkistohyllyt, jotka siihen aikaan olivat vielä harvinaisia Suomessa. (Ivars & Arponen 2010, 9.)

Arkkitehti Olof Hanssonin suunnittelema varastokirjaston uudisrakennus valmistui syksyllä 1956. Kirjastorakennuksen tilavuus on 5155 m³, josta kirjastoamanuenssin ja vahtimestarin käyttöön varattu asuntosiipi on yhteensä 1700 m³. Tontti vuokrattiin yliopistolle 50 vuodeksi 120 000 markan vuosivuokralla. Talvella 1958–59 varastokir-

jastoa laajennettiin uudella, tilavuudeltaan 3200 m³:n siivellä. (Ivars & Arponen 2010, 10–11.)

Tilanhoitajan asunto, taiteilijakotina viimeiset vuotensa palvelut Åsa purettiin Helsingin yliopiston varastokirjaston tutkijarakennuksen tieltä 1960. Åsan paikalle rakennetun tutkija- ja taiteilijatalon sisustustyöt yliopisto saattoi päätökseen seuraavana vuonna. (Ivars & Arponen 2010, 12–13.)

Viimeiset asukkaat jättivät päärakennuksen vuonna 1964, jolloin kartano muuttui asumattomaksi. Siihen saakka keittiöpäädystä oli asunut Simolinin perhe. (Ivars & Arponen 2010, 14.) Hannes ja Ida Simolin olivat pitkään olleet mukana museon ja museoalueen hoidossa. He olivat olleet töissä kartanolla jo Lillyn ja Hugon eläessä, Hannes ajurina ja Ida taloudenhoitajana. (Kuurne 2003, 42.)

1.4 Urajärven kartano Museovirastolle

Suomen Muinaismuistoyhdistys kuvaa Urajärven siirtymistä uuteen vaiheeseen seuraavasti: ”Pitkään vireillä ollut hanke luovuttaa yhdistykselle raskaaksi taloudelliseksi taakaksi muodostunut kartanomuseo kotipalstoineen kantokykyisemmälle isännälle sai onnellisen päätöksen 4. päivänä kesäkuuta (1986). Tuolloin Urajärven kartanon päärakennuksessa järjestetyssä musiikin ja puheiden elävöittämässä lämminhenkisessä juhlassa Suomen Muinaismuistoyhdistys luovutti Urajärven kartanomuseon kotipalstoineen valtiolle, joka asetti sen Museoviraston hallintaan.” (Ivars & Arponen 2010, 22.)

Museotilojen ja esineistön kunnostus- ja konservointihanke URAMUS käynnistettiin ja museo suljettiin töiden ajaksi 1.9.2008 alkaen tavoitteena avata museo yleisölle jälleen kesällä 2013. Myös vuosi 2012 on museolle merkkipuosi, sillä vuonna 2012 Muistojen kivi täyttää 100 vuotta ja tulee kuluneeksi 340 vuotta siitä, kun von Heide-
man -suku saapui Urajärven Niemelään. (Ivars & Arponen 2010, 23.)

Kunnostustöiden kanssa samaan aikaan Museovirasto on käynyt kirvelevää kamppailua rahoitustilanteen kurjistumisen keskellä. Sen hallussa olevien linnojen ja kartanoiden hoito ja ylläpito sekä avoinnapito yleisölle ovat joutumassa vaakalaudalle. Tällä hetkellä Museovirastolla on vastuullaan 90 kiinteistöä, joissa on yhteensä noin 400 rakennusta (Museovirasto 2012). Opetus- ja kulttuuriministeriön kulttuuribudjetin va-

rassa toimivan Museoviraston määrärahoja on leikattu 15 prosenttia, mikä merkitsee henkilöstön irtisanomisia ja lomautuksia ja lakisääteisten velvollisuuksien täyttämisen vaarantumista. Kiinteistöjen korjausvelka kasvaa entisestään ja rakennuskannan kunnossapito vaikeutuu, ja joudutaan harkitsemaan luopumista useiden kulttuuriperintökohteiden hallussapidosta. Museoita joudutaan mahdollisesti sulkemaan tai niiden aukioaikoja lyhentämään. Kaiken kaikkiaan yleisölle tarjottavien kulttuuripalvelujen laatu siis kärsii resurssipulan vuoksi. Nyt on tultu tilanteeseen, jossa Urajärven kartanomuseokin on uhanalaisten museoiden listalla ja sille etsitään mahdollisesti ”uutta kotia”.

2 VARJOJA POLULLA: TALOUS MYLLERTÄÄ MUSEOTA

Yksityissektorin tuottavuus- ja tehokkuuskieli juurtui Suomessa valtionhallintoon 1980-luvulla, kun julkista sektoria alettiin muokata uusliberalismin oppien mukaan. Muutoksen tarvetta perusteltiin osana globaalia kehitystä. Pysyäkseen kehityksessä mukana oli Suomen seurattava OECD:n ja EU:n suosituksia, joissa ajatuksena oli julkisen hallinnon keventäminen ja julkisten menojen vähentäminen. (Eräsaari 2002, 20–21.) Nämä ajatukset ovat siis museoidenkin tehokkuustavoitteiden takana. Museoille on muun muassa asetettu yhteiskunnallisen vaikuttavuuden vaatimus, mikä on melko vaikeasti mitattavissa oleva suure. Muita museoiden vaikuttavuuden tasoja ovat muun muassa taloudellinen ja kulttuurinen (Korpiää 2005, 77) sekä yhteisöllinen ja asiakasvaikuttavuus (Museovirasto 2004, 24).

Julkisten palvelujen arviointi muodostaa tärkeän tietolähteen päätöksentekijöille, palvelujen tuottajille, palvelujen käyttäjille ja koko yhteiskunnalle. Arvioinnin perusteella voidaan nähdä, kuinka hyvin palveluntuotantotehtävässä on menestytty. Arvioinnin tavoitteena on myös edistää johtamisen avoimuutta ja läpinäkyvyyttä. Julkisten palvelujen arvioinnin avainkohtia ovat asiakaslähtöisyys ja paikallisuus, jatkuva parantaminen, kehittäminen ja oppiminen, arvioinnin avoimuus, läpinäkyvyys ja vuorovaikutteisuus, yhteistyö ja luottamus, arvioijan asiantuntemus, osaaminen ja ammattitaito. Arviointia ohjaavina tekijöinä tulisi olla kansalaisten perusoikeudet, yhdenvertaisuus, tassa-arvo ja demokratia, jotka muodostavat julkisten palvelujen arvopohjan. (Kohti julkisten palvelujen yhteistä arviointia 2001, 7–10.)

Arviointitutkimus sai alkunsa 1900-luvun alkupuolella Yhdysvalloissa, missä ensin ryhdyttiin arvioimaan koulutusta. Tutkimus lisääntyi toisen maailmansodan jälkeen, kun suurten yhteiskunnallisten uudistusohjelmien vaikutusta tutkittiin. Laajemmin arviointitutkimusta ruvettiin tekemään hyvinvointivaltioiden ja niiden palvelujärjestelmien laajentumisen myötä. Silloin heräteltiin myös kysymystä siitä, kenen arvoja, tavoitteita ja intressejä arviointitutkimus palvelee. Kustannuspaineet kasvoivat hyvinvointivaltioiden palvelutoimintojen paisuessa, ja arviointitutkimuksia tarvittiin hallinnon kehittämien uudistusohjelmien ja tulosoikeuden päätöksenteon tueksi. Prosesseista tarvittiin järjestelmällisesti kerättyä tietoa, joka sitten tulkittiin määriteltyjen tavoitteiden ja arvojen perusteella. Näin oli mahdollista muodostaa kokonaiskuva prosessin hyvistä ja huonoista puolista ja arvioida sen hyötyjä, etuja ja haittoja. (Kangas 2005, 103–104.)

Museon yhteiskunnallista vaikuttavuutta arvioitaessa on kyse siitä, kuinka se täyttää sille asetetut tehtävät. Arvioinnin yhteydessä keskeisiä käsitteitä ovat tavoite, tulos ja vaikutus. (Korpipää 2005, 8.) Kulttuurialalla vaikutusten mittaaminen ja arvioiminen on koettu haasteelliseksi, vaikka periaatteessa kulttuuritoiminnan merkitys on laajalti hyväksytty. Poliittiset päättäjät odottavat selviä näyttöjä kulttuurin tuloksellisuudesta ja vaikuttavuudesta tehdessään päätöksiä julkisen tuen myöntämisestä kulttuurihankkeille. (Mt., 17.) Museon vaikuttavuuden mittaamisen vaikeutta lisää Stephen Weilin (2002, 64) mukaan se, että museon vaikutukset ihmisissä ovat luonteeltaan kumulatiivisia. Joskus ne ovat vasta useiden museokäyntien tai vasta vuosien päästä jotenkin varmistettavissa. Lisäksi museon ja muiden kasvatuksellisten ja kulttuuristen instituutioiden ihmisissä aikaan saamia vaikutuksia on vaikea erottaa toisistaan.

2.1 Museot tuottavuusohjelman puristuksessa

Julkisen hallinnon tuottavuusohjelman vaatimien henkilöstövähennysten vaikutus valtion ylläpitämien museoiden toimintaan ja budjettirahoituksen supistuminen huonontavat entisestään museoiden kilpailukykyä houkuttelevien palvelutuotteiden kehittämisessä. Valtion hallinnoimien museoiden tilanne muuttuu tulevaisuudessa myös kiinteistöjen omistuksen osalta.

Valtion kulttuurihistoriallisesti arvokkaan kiinteistövarallisuuden omistuksen ja hallinnoinnin järjestämistä selvittävä työryhmä on mietinnössään todennut seuraavasti:

Valtion kiinteistöstrategian mukaisesti valtion sisäistä kiinteistöhallintoa kehitetään valtion omistuksia keskittämällä. Tämä tarkoittaa myös valtion omistuksessa olevaa kulttuurihistoriallisesti arvokasta kiinteistövarallisuutta. Kulttuuri- ja nähtävyysskohteiden osalta keskittäminen tarkoittaisi sitä, että nämä kohteet siirtyisivät valtion liikelaitoksina toimiville Senaatti-kiinteistöille ja Metsähallitukselle. Museovirasto on salkuttanut (arvottanut) omistajahallinnassaan olevan omaisuuden strategiseen ja ei-strategiseen omaisuuteen. Työryhmän esityksen mukaan ei-strategisille kohteille pyritään mahdollisimman pian löytämään uudet omistajat. (Vakuki-työryhmäraportti 2012, 31.)

Valtion kulttuurihistorialliset museot ovat auttamattomasti jääneet budjettikamppailun häviäjiksi. Juuri organisaationsa uudistanut Museovirasto joutuu supistamaan toimintojaan ja karsimaan hallinnoimiaan kulttuurikohteita (Holmila 2011). Museoviraston rasiitteena on ollut sisäänpäin lämpiävä toimintakulttuuri, eikä se ole julkisuudessa riittävästi kertonut lausuntojensa ja toimintansa taustoista. Siitä on sen tähden muodostunut monille mielikuva holhoavana ja kielteisenä byrokraattisena viranomaisena, joka jarruttaa ja estää kehitystä. (Lauriala 2011.) Museoviranomaiset saisivat paremmin nostettua esille kulttuuriympäristön suojelun tärkeyden keskustelemalla ja perustelemalla lausuntojaan ja kannanottojaan julkisuudessa. Jos kaikki suojelutyö ja valmistelu tehdään piilossa ja vain lausuntoja antaen, kokevat muut toimijat suojeluviranomaiset vastapuoleksi, joka jarruttaa ja sekoittaa päätöksentekoa. (Pihlman 2009, 221.)

Museoviraston pääjohtaja Juhani Kostet sanoi Yle Radio Suomen Taustapeili-ohjelmassa 14. helmikuuta 2012, että virasto ensisijaisesti arvioi ja pyrkii neuvottelemalla löytämään oikeita ratkaisuja. Siksi hän haluaakin Museoviraston keskittyvän hyvään suunnitteluun ja yhteistyöhön. (Kostet 2012.) Samassa haastattelussa hän toteasi, että tällä hetkellä Suomessa vallitsee ”euron näkökulma”, jossa raha määrää kaikesta, jopa siitä, mitä meidän kannattaa tietää menneisyydestä.

Kulttuurin julkinen rahoitus etenkin museotoiminnassa on taas tulilinjalla, kuten monesti aiemminkin viime vuosikymmenten aikana alkaen 1980-luvun markkinaliberaalismin vaatimuksista rajoittaa ja yksityistää julkisia toimintoja ja soveltaa niihin yleisiä markkinaperiaatteita (Kangas 2005, 108). Kulttuurialaa kuristavat omalta osaltaan valtionhallinnon tuottavuusohjelma, kiristynyt taloudellinen tilanne ja huoli EU:n tulevaisuudesta sekä epävarmuus kuntarakenteen tulevaisuudesta. Kuntaliitokset voidaan

joissakin tapauksissa nähdä uhkana museotoiminnan jatkuvuudelle (Rakkaudesta kulttuuriperintöön 2012, 12). Tuottavuusohjelmaa on perusteltu sillä, että julkisen sektorin tuottavuuskehitys on ollut heikkoa. Lisäksi työvoiman väheneminen on synnyttänyt tarpeen vapauttaa julkisen sektorin sitomaa työvoimaa yksityissektorin käyttöön. (Tuottavuusohjelman väliarviointi 2008.)

Tuottavuusohjelma sai voimakasta kritiikkiä osakseen kuitenkin jo hyvin alkuvaiheissaan, kun sen katsottiin keskittyvän pelkästään henkilövähennyksiin sen sijaan, että olisi todella paneuduttu tuottavuuteen vaikuttaviin kehitystoimiin. Eduskunnan hallintovaliokunta läksytti valtiovarainministeriötä tämän oman osaamisen puutteista: Tuottavuushankkeissa olisi pitänyt keskittyä aitoon tuottavuustyöhön, jossa tuottavuutta olisi arvioitu kyseisen tehtävän tai palvelun vaikuttavuuden kannalta. Sen sijaan tuottavuusohjelma keskittyi saneeraukseen ja henkilöstöleikkauksiin. (Hallintovaliokunnan lausunto 2008.)

Talouspoliittinen ministerivaliokunta on lausunnossaan määritellyt, että tuottavuuden lisäämiseen pyrkivät toimenpiteet tulee kohdentaa ja ajoittaa siten, ettei niillä vaaranneta valtion tehtävien hoitoa eikä heikennetä palvelutasoa ja saatavuutta. Valtiontalouden tarkastusviraston tekemässä tarkastuksessa tehdyissä haastatteluissa on kuitenkin käynyt ilmi, että käytännössä henkilötyövuosien vähentämisen ja tuottavuustoimenpiteiden välistä vastaavuutta ei ole valvottu eikä ministeriöillä ole ollut edes halukkuutta siitä raportoida. Tämä tarkastus on paljastanut, että tuottavuusohjelman tavoitteenasettelu on ollut puutteellista ja osin jopa asiantuntematonta. Tarkastuksen mukaan tuottavuusohjelman toteutus hiipui vuoden 2004 aikana ja toiminta muuttui osaksi kehys- ja budjettiprosessia, ja jatkossa valtiovarainministeriö on liiaksi voinut vetäytyä vastuusta tuottavuuden edistämisyhtymyksissä ja keskittyä pitämään huolta pääasiassa vain siitä, että henkilöstön vähennykset etenevät. (Tuottavuusohjelman valmistelu ja johtaminen 2010, 99,108.)

Nyt on kuitenkin selvästi nähtävissä, että ainakin museotalalla palvelujen taso ja saatavuus vaarantuvat. Museovirasto joutuu omalta osaltaan supistamaan toimintojaan, jonka seurausvaikutuksina muun muassa maankäyttö- ja rakennuslain edellyttämät viranomaislausunnot saattavat viivästyä ja kulttuuriympäristöön liittyvä tutkimustoiminta surkastua. Lisäksi museoiden aukiolomahdollisuuksia joudutaan tarkistamaan ja joidenkin museoiden tulevaisuus on kokonaan vaakalaudalla.

Miten tämä murros vaikuttaa Urajärven kartanomuseon toimintaan? Tavoitteena voisi pitää mielekkään museotoiminnan jatkamista kartanomuseossa. Tämä tarkoittaa sitä, että museota voitaisiin pitää kesäisin yleisölle avoinna ja että kävijöille olisi tarjolla asiantuntevia opastuskierroksia, laadukkaat kahvila- ja ravintolapalvelut sekä monipuolisia museokaupan tuotteita. Lisäksi kartanomuseon rakennusten ja ympäristön puutarhoineen ja puistoalueineen pitäisi olla ammattimaisesti hoidettuja. Esimerkiksi istutusten tulisi kuvastaa 1900-luvun alun perinteistä kasvilajistoa. Von Heidemanien lahjakirjan velvoitteet koskevat useita edellä mainittuja kohtia.

Museon toiminnan ylläpitäminen edellyttää usean henkilön työpanosta, koska toiminnot tapahtuvat samanaikaisesti useassa eri työpisteessä kartanomuseon alueella. Henkilöstön palkkaus, säännölliset kiinteistöjen kunnostukset tarvikkeineen, puutarhan hoito taimineen ja muut toimintakulut edellyttävät vakaata rahoituspohjaa, jotta toiminta voi jatkua kestäväällä tavalla. Ilman merkittävää henkilötyöpanosta jäävät kartanomuseon esineistön inventointi, konservointi ja kartanoon liittyvä historiatutkimus toteutumatta.

Miten museon toimintaa voidaan jatkaa, jos julkinen rahoitus hiipuu tai lakkaa kokonaan? Miten kartanomuseota on mahdollista pyörittää täysin yksityisenä tai yhteisöllisenä yrityksenä, jos valtiovalta ei halua tai kykene sitä ylläpitämään? Kartanomuseota on pidetty yleisölle avoimena ainoastaan kesäaikaan, eikä sen pääsymaksutuloilla pystytä kattamaan normaaleja kiinteistön hoito- ja avoinnapitokustannuksia. Kartanomuseon alueella ei ole valmiuksia laajamittaiseen ympärivuotiseen matkailuyrittämiseen majoitus- ja ravintolatoimintoineen. Sellainen edellyttäisi merkittäviä investointeja, esimerkiksi alueen 1950-luvun lopulta peräisin olevan varastokirjaston palvelleen rakennuskannan muuntamista hotelli- ja ravintolakäyttöön. Vaihtoehtoisesti pitäisi rakentaa kokonaan uusia rakennuksia.

Kartanomuseon omarahoitteinen ylläpito edellyttää mielestäni lähtökohtaisesti erilaisista toimintatapaa, koska kulttuuriperintökohteena kartanomuseo ei ole massaturismikohde eikä sen tarjoamien palvelutuotteiden tarvitse välttämättä kilpailla suuren vapaa-ajanviettokeskuksen, kuten lähistöllä sijaitsevan Vierumäen Resort & Spa, tarjoaman kanssa. Sen sijaan yhteistyö näiden muiden toimijoiden kanssa voisi tuoda niiden ylläpitämästä matkailijavirrasta kävijöitä myös kartanomuseolle ja rikastuttaa alueen matkailupalvelutarjontaa.

2.2 Alue- ja kulttuuripolitiikan marginaalissa

Kaupungeissa kulttuurielämän kehittäminen on nostettu merkittävään rooliin markkinointistrategioissa. EU on ollut tukemassa omalla politiikallaan tätä suuntausta. Teollisuuden rakenteellisten muutosten seurauksena on syntynyt taantuvia kaupunkeja tai muuten köyhtyviä aluekeskuksia, joita on ruvettu elvyttämään rakentamalla kulttuuri-keskuksia. On uskottu taiteen ja kulttuurin työllistävään vaikutukseen ja niiden kaupungin imagoa ja kilpailukykyä elvyttävään nosteeseen. Samalla niiden odotetaan myös nousevan matkailun vetovoimatekijöiksi. Jos asiaa tarkastellaan aluekehityksen näkökulmasta, trendi ei lupaa hyvää maaseutukuntien kulttuuritoimen tulevaisuudelle. Tuntuu siltä, että kuntien kulttuuritoimintoja ei ole edes EU:n rakennerahastorahoituksella pystytty pitämään hengissä joitakin poikkeuksia lukuun ottamatta. Näissäkin tapauksissa on saatu vain hetki lisää hengähdysaikaa, ennen kuin menoleikkuri on supistanut kulttuuritoimen henkilöstön olemattomiin. (Kangas 2002.)

Osoitus yrityksestä tuoda kulttuuri ja taide yhteiskunnan etulinjaan oli Sirpa Pietikäisen johtaman taide- ja taiteilijapoliittisen toimikunnan ohjelma, josta löytyy käsite ”luova hyvinvointiyhteiskunta”. Toimikunnan esityksen mukaan siitä piti tulla seuraavan hallituksen poikkihallinnollinen politiikkaohjelma. Lisäksi toimikunta esitti, että taide- ja kulttuuripalvelut tulisi määritellä peruspalveluiksi. Edelleen esitettiin, että kulttuuripalvelujen toteutumista tulisi arvioida. Tämä olisi tarkoittanut kulttuuritoiminnan tiukempaa valtiollista sääntelyä. (Kangas 2002.) Tässä yhteydessä voidaan kysyä, miten valtio voi tukea kulttuuria puuttumatta sen sisällöllisiin kysymyksiin (Kangas 1997).

Työ- ja elinkeinoministeriön laatima Suomen aluekehittämisstrategia 2020 (2010, 9) toteaa muun muassa, että kansalaisille on tarjolla turvalliset elämän edellytykset ja luovuuteen kannustava elinympäristö. Strategiassa luvataan myös kehittää kulttuuripalveluita.

Strategian toteuttamisessa ollaan kovien alueellisten haasteiden edessä. Kulttuuritoiminnoille on annettu suuri rooli alueiden elinkeinopolitiikassa. Kulttuurin avulla pitää määritellä alueellista identiteettiä, kohentaa hyvinvointia ja lisätä kilpailukykyä. Tavoitteena on myös tehdä innovatiivista kulttuuripolitiikkaa. (Kangas & Kivistö 2011, 27.)

Kulttuuri on alueellisesti hyvin keskittynyttä, mitä osoittaa se, että pääkaupunkiseutu saa valtion kulttuuritoimeen osoittamista varoista 3,5 kertaa enemmän asukasta kohti laskettuna kuin muu maa keskimäärin. Verrattaessa tiheään ja harvaan asuttujen alueiden eroja kulttuurin kuluttamisessa voidaan havaita, että erot ovat meillä EU-maiden suurimpia. Mitä pienempiin kuntiin mennään, sen pienemmät ovat kulttuurimenot asukasta kohti. Tämä kuvastaa myös hyvin kuntien kulttuurisia voimavaroja. Pienistä kunnista on lakkautettu kulttuurisihteerien virkoja. Myös yhdistelmävirkoja, joiden osana kulttuuritoimi on aiemmin ollut, on vähennetty. Kangas ja Kivistö maalaavat synkän kuvan maaseutukuntien tilanteesta, jossa kulttuuritoimesta on jäljellä kirjasto, muutama avustus ja itsenäisyyspäivän juhla. Kulttuuriharrastamiseen soveltuvien tilojen käyttömahdollisuudet tapetaan kunnan tai muun omistajan perimällä vuokralla, joka ylittää kulttuuribudjetin. (Kangas & Kivistö 2011, 27–28.)

Taulukko 1. Kulttuuritoimintoihin osallistuminen aluetyypeittäin (Tilastokeskuksen vapaa-aika- ja ajankäyttötutkimus Kankaan ja Kivistön mukaan 2011, 30)

Museoissa kävijöiden* osuus asukkaista 12 kk:n aikana		
Aluetyypit	1991	2009
Kaupunkimaiset kunnat	46 %	44 %
Taajaan asutut kunnat	40 %	31 %
Maaseutumaiset kunnat	35 %	30 %

* Tilastointi ei koske taidemuseoissa kävijöitä.

Vapaa-aika- ja ajankäyttötutkimus osoittaa, että taajaan asutuissa kunnissa ja maaseutukunnissa käynnit muissa kuin taidemuseoissa ovat merkittävästi vähentyneet (taulukko 1). Sen sijaan kaupunkimaisissa kunnissa muutos ei ole ollut niin suuri, vaikka niissäkin museoiden kävijämäärissä on tapahtunut pientä laskua.

On pelättävissä, että palvelujen vähentyessä myös niiden arvostus alenee. Kunnallissalan kehittämissäätiön vuonna 2009 tekemässä ilmapuntaritutkimuksessa vain 33 % kuntalaisista piti kulttuuripalveluja kunnan tehtävänä, mutta noin 60 % katsoi liikuntapalvelujen kuuluvan kunnille. Kuntalaisten enemmistö oli sitä mieltä, että kulttuuripalveluista voisi luopua kokonaan, ja kuntien luottamishenkilöiden näkemykset olivat vielä tätäkin jyrkempiä. (Kangas & Kivistö 2011, 28.)

Kulttuurin kunnallinen asema on näiden lukujen valossa lohduton. Kuntalaisten mieli-
piteisiin voi löytyä monenlaisia perusteluja. Huoli peruspalvelujen saatavuudesta ja
niiden laadun kärsimisestä kulttuuripalvelujen kustannuksella voi olla yksi tekijä. Toi-
nen tekijä voisi olla kuntalaisten tyytymättömyys kulttuuripalvelujen laatuun. Tilanne
on hyvin ristiriitainen. Strategioissa määritellään monipuolisia, kuntalaisia osallistavia
tavoitteita, mutta budjeteissa näiden toteuttamismahdollisuudet on jo unohdettu. Kult-
tuurikohteiden hoito ja ylläpito vaativat jatkuvia käyttöpääomia. Jos kulttuuritoimella
ei ole näihin osoitettuja varoja käytettävissään, on selvää, että kunnat jättävät auliisti
kohteiden hallinnan valtion ja kolmannen sektorin vastuulle. Weil käyttää tilanteesta
nimitystä oksymoroninen³. Valtakunnalliset ja paikalliset tuen myöntäjät ovat siinä
uskossa, että he voivat vähentää museoiden resursseja ja samalla kuitenkin odottaa
niiden säilyttävän aiemman laatutasonsa. Museoille resurssit eivät ole mikään rönsy,
joka pitää karsia, vaan välttämätön edellytys toiminnan jatkamiseksi ja yhteiskunnal-
listen tavoitteiden toteuttamiseksi. (Weil 2002, 62–63.)

Julkisen talouden näkökulmasta kulttuuri on kuitenkin pieni tekijä, koska koko toimi-
alan saama julkinen tuki valtion ja kuntien kokonaismenoista on alle prosentin. Myös
hallinnonalana sen voi katsoa jääneen kuin orvon asemaan. (Pirnes 2008, 15.) Omaa
ministeriötä kulttuurilla ei ole koskaan ollut, ja opetusministeriön alaiseksi hallin-
nonalaksi se otettiin ensimmäisen kerran 1970 (Valtioneuvosto 2011).

2.3 Museokäsite muutoksessa

Museo nykymuodossaan on ihmiskunnan historiassa nuori ilmiö. ”Matka 1800-luvun
autoritativisesta valistajasta yleisöä moninaisesti osallistavaan avoimeen museoon on
ollut pitkä”, toteavat myös Susanna Pettersson ja Pauliina Kinanen toimittamassaan
Suomen museohistoria -teoksessa. Toki museoita on ollut jo ennen 1800-lukua, jota
pidetään museoiden synnyn suurena vuosisatana. (Pettersson & Kinanen 2010, 9–12.)

Museon historia voidaan ulottaa antiikin kreikan temppelihin, jotka oli pyhitetty tie-
teen ja taiteen jumalattarille. Museo-sanan alkuperä tulee kreikan sanasta ”museion”,

³ Oksymoron tulee kreikan kielen sanoista *oksys*, terävä; *moros*, tylsä. Ilmaisuu viittaa näennäiseen risti-
riitaan kahden sanan merkityksen välillä, esimerkiksi ”julkinen salaisuus”. (Wikipedia 2012a.)

joka tarkoitti muusille pyhitettyä paikkaa. Näihin temppeleihin ja myöhemmin myös kristillisiin kirkkoihin oli tapana kerätä esineitä, joita pidettiin säilyttämisen arvoisina ja tärkeinä objekteina. Niiden katsottiin siis olevan kuin aarteita, jotka toimivat yhdysiteenä elävien ja kuolleiden välillä. Arvoesineiden keräily oli yleistä myös keskiajalla kuninkaallisten ja ylhäisön parissa. (Pearce 1992, 90–93.)

Renessanssin aikana kuriositeetikabinetteihin kerättiin esineitä ja esimerkkejä läheltä ja kaukaa, tutuilta ja tuntemattomilta alueilta. Keräilyä harrastivat etupäässä kuninkaalliset, aateliset ja rikkaat kauppiat. Kokoelman tarkoituksena oli luoda pienoismaailma, mikrokosmos, josta löytyisivät kaikki olevaisen piirteet ja ominaisuudet. Tavoitteena oli täydellinen kokoelma, joka olisi osoitus omistajansa vallasta alamaisiin kohtaan. Edustava kokoelma antoi kokonaiskuvan maailmasta. Yhteen huoneeseen koottuna se jäseni tunnetun maailman järjestystä kuvaten Jumalan luomaa maailmaa. Kokoelmiin liitettiin esimerkkejä kaikilta mantereilta: mineraaleja, kasvi- ja eläinkunnan edustajia, työkaluja, kulkuneuvoja, kaikkea mikä laajensi näkemystä ja auttoi ymmärtämään ja konkretisoimaan kaikkeutta. (Aurasmaa 2002, 267–272.)

Kokoelmat olivat luonteeltaan yksityisiä, kuten Medici-suvun Francesco I:n *studiolo* (ital., työhuone; engl., study), johon oli kerätty pieniä, arvokkaita ja harvinaisia esineitä. Kokoelmassa oli myös maalauksia ja se muistuttikin siksi myös taidegalleriaa. Kokoelman muuttaminen yksityisestä julkiseksi merkitsi selvää kulttuuripoliittista muutosta. Julkisella kokoelmalla hallitsija saattoi osoittaa valtaansa ja pönkittää asemaansa. (Olmi 1985, 5–10.)

Suomessa ensimmäinen museo perustettiin Raahen 1865, ja senkin kokoelma käsitti pääasiassa harvinaisuuksia ja kuriositeetteja. Museon esikuvana olivat Euroopan suurkaupunkien museot. Sen perustajan Carl Robert Ehrströmin näkemyksen mukaan museon tuli antaa yleiskuva inhimillisestä kulttuurista rotujen ja kansallisuuksien eroavuuksiin katsomatta. Ehrströmin vaikutus tuntui vielä jonkin aikaa muun muassa siten, että merimiehet luovuttivat kaukomailta tuomiaan kuriositeetteja museolle. Ehrström katsoi, ”että museot eli määrätyn suunnitelman mukaan järjestetyt kokoelmat ovat tärkeä apuneuvo levitettäessä sivistystä ylhäisten ja alhaisten pariin”. (Kostet 2010, 25–26.)

Museon rooli ylhäältä alaspäin sivistystä jakavana ja valmista ainoaa oikeaa totuutta levittävänä instituutiona on muuttunut. Stephen Weil (2002, 196) ennustaa, että tulevien vuosikymmenien aikana museon ja yleisön suhde tulee kokemaan täydellisen käännöksen. Hänen mukaansa muutos tarkoittaa sitä, että museo vihdoin omaksuu tehtävänsä yhteisön palvelijana.

Museon palvelutehtävän on määritellyt Kansainvälinen museoneuvosto eli ICOM (International Council of Museums) seuraavasti: ”Museo on pysyvä, taloudellista hyötyä tavoittelematon, yhteiskuntaa ja sen kehitystä palveleva laitos, joka on avoinna yleisölle ja joka tutkimusta ja opetusta edistääkseen ja mielihyvää tuottaakseen hankkii, säilyttää, tutkii, käyttää tiedonvälitykseen ja pitää näytteillä aineellisia ja aineettomia todisteita ihmisestä ja hänen ympäristöstään.” (Museoliitto 2012.)

Desvallées ja Mairesse arvioivat tapaa, jolla ICOM on määritelmässään rajannut vain voittoa tavoittelemattomat instituutiot museokäsitteeseen kuuluviksi. He näkevät määritelmän selvästi sitoutuvan omaan aikaansa ja länsimaiseen viitekehykseen. Lisäksi määrittely sijoittaa museon selvästi valtiolliseen ohjaukseen. Tässä mielessä ”tieteellisessä” määritelmässä ei tarvittaisi viittausta museon taloudellisiin tavoitteisiin. (Desvallées & Mairesse 2010, 58.)

Weil (2002, 34–35) nostaa voimakkaasti esiin museon yhteiskunnallisen roolin, jota ICOM:n tavoitteissa korostetaan. Museon pitää kehittää ohjelmia, jotka puhuttelevat ja kohdistetaan juuri sen omaa erityistä sosiaalista ympäristöä varten. Kulttuuri muodostaa kestävänsä kehityksen perustan, ja museot ovat avainasemassa kulttuuri- ja luonnonperintömme suojelemisessa ja levittämisessä. Tätä taustaa vasten julkisten palvelujen alasajo, jota Museoviraston toimintamäärärahojen leikkaus edustaa, on räikeässä ristiriidassa kansainvälisten järjestöjen linjausten kanssa.

Museoalaa ja muitakin kulttuurialoja, kuten teatteria ja musiikkia koetteleva rahoituskriisi sai lisää vettä myllyynsä vuonna 2011 käynnistyneen Guggenheimtaidemuseoselvityksen myötä. Valtakunnallisesti merkittävä hanke sisältää positiivisiakin, Suomea kansainvälisesti esille tuovia ja matkailullisesti merkittäviä piirteitä. Joutuessaan turvautumaan julkiseen rahoitukseen perustamis- ja ylläpitokustannustensa kattamisessa tällainen hanke voi kuitenkin viedä pohjaa omaa kulttuuriperintöämme vaalivalta muistiorganisaatiolta, jonka toiminnan perustana on valtion rahoitus.

Taidemuseot poikkeavat toimintaperiaatteiltaan kulttuurihistoriallisista museoista ja muista kulttuurialan toimijoista. Maksava yleisö näkee veronmaksajina ja pääsylipun lunastavina asiakkaina ne kuitenkin osina samaa suurta kulttuurialaa. Suuria yleisövirtoja tavoitteleva ja taiteen taloudellisia trendejä hyödyntävä megamuseo metropolialueen ytimessä on ylivertaisessa asemassa kamppailtaessa pääsylipputulosta. Suomen kulttuuriperinnön hoito ja yhdysvaltalainen riskeittä lisenssimaksuilla rikastuva, ja oman linjansa ja ehtonsa tiukasti määrittelevä Guggenheim -museohanke taistelevat osin samoista kulttuurimäärärahoista. Viime kädessä näin tapahtuisi, jos Helsinki ei pysty itse rahoittamaan hanketta tai hankkimaan riittävästi ulkopuolista sponsorirahaa hankkeen toteuttamiseksi.

Jos museo ei enää ole julkisin varoin ylläpidetty toimija, ongelmaksi muodostuu, kuinka pitkälle se voi venyttää rooliaan markkinatalouden toimintamalleja noudattaen menettämättä uskottavuuttaan kansallisena muistin paikkana. Museoista voi tulla kuriositeettikabinetteja, jotka keinolla millä hyvänsä joutuvat toimintansa talouden turvatakseen houkuttelemaan asiakkaita ostamaan ja kuluttamaan tuotteitaan samaan tapaan kuin huvipuistot, kylpylät ja kauppakeskukset. Yleisön miellyttäminen voi liian pitkälle vietyinä johtaa sisällöllisestä laadusta ja oikeellisuudesta tinkimiseen.

Kuinka kaukana museoiden alkuperästä, antiikin temppeleistä, ovatkaan nykyajan Guggenheimit, joiden uskotaan luovan hyvinvointia ja vaurautta ympärilleen, mihin niitä sitten rakennetaankaan. Ennen rakennettiin kirkko keskelle kylää, mutta nyt kirkko on saanut väistyä syrjemmälle näiden uusien temppelien tieltä, joissa näennäisesti palvotaan ja ihastellaan kulttuurisia merkkejä, mutta tosiasiasa kuitenkin taka-alalla kaikkea hallitsevaa rahaa.

Jos yleisessä kulttuurin arvottamisessa painopiste siirtyy sisällöllisestä taloudelliseen, on museon käsitekin joutumassa uuden tilanteen eteen. Tuottavuusteeman ulottaminen kaikille yhteiskunnan aloille ei sinänsä ole huono asia, mutta pitäisikö kulttuuriperinnön hoitoon ja vaalimiseen valjastettu museoalakin määrittää uusilla termeillä ja lainsäädännöllä, jos tavoitteena ei ole toiminnan tehostaminen, vaan leikkaaminen, kuluksen karsiminen ja julkisen alan toimintojen alasajo.

Silloin on eksytty kauas siitä yhteiskunnallisesta tehtävänjaosta, jossa museolla muistiorganisaationa on Janne Vilkun (2009, 17–18) mukaan kolme perustehtävää: Mu-

seo auttaa yksilöitä ja yhteisöjä löytämään ympärillään olevasta todellisuudesta ajan jälkiä, jotka sitovat menneisyyden ja nykyisyyden, ja tekevät ymmärrettäväksi sen, keitä olemme ja keitä nuo muut, ajallisesti kaukaiset ihmiset olivat. Ajan jäljet kuvaavat jatkumoa, joka osoittaa, mistä olemme tulleet, missä olemme nyt ja miten voimme tätä tietoa käyttää suunnatessamme tulevaisuuteen. Kertoessaan tarinaa tästä jatkumosta museo haastaa meidät elämään tässä hetkessä ja ottamaan vastuun elämästämme, lähimmäisistämme ja ympäristöstämme. Kolmanneksi Vilkuna muistuttaa, että museo kokoelmineen on kuin muisti vastakohtana unohdukselle ja kuolemalle. Muis-tiorganisaatio luo järjestystä ja turvallisuutta sekavaan maailmaan ja jatkuvuutta ihmiselämän ajallisuuteen.

Opetus- ja kulttuuriministeriön kulttuuripoliittisessa selontekoehdotuksessa tulevaisuuden menestykseen johtaa kaksi tietä: meidän pitää säilyttää vanhaa ja arvokasta sekä kehittää uusia kiinnostavia kokeiluja ja sovelluksia. Kulttuuristen arvojen ja kulttuuriperinnön ymmärtäminen ja vaaliminen ovat luovuuden ja innovaatioiden resurssi ja perusta. (Kulttuuri – tulevaisuuden voima 2010, 36.)

Voisiko nämä suuntaviivat tulkita myös museon piirissä kehotukseksi laajentaa ja uudistaa reviiriään? Ne kuitenkin kehottavat kunnioittamaan kulttuuriperinnön sisältöä, vaikka ohjaavatkin etsimään uutta.

3 SIVUPOLUILLA: KULTTUURIPERINTÖKOHTEIDEN TRANSFORMAATIO

Pysyvää ja perinteistä tulee vasta siitä, mikä on täyttänyt alkuperäisen tarkoituksensa ja käytetty loppuun. Kun ajallisen elämän sisältönä ollut kamppailu ja ahdistus päättyy, alkaa museoitu ikuisuus. Ihmisten elinympäristöistä tulee ulkomuseoita, lomanviettopaikkoja tai huvipuistoja, kuten Seurasaaari ja Tukholman Skansen. Siellä ei enää ole aikaa ja elämäntaistelua, vaan loputtomasti samana jatkuva entistetty elämän kuva. (Raittila 2003, 99.)

3.1 Kulttuuriperintökohteiden käyttötarkoituksen muuttuminen

Arvokeskustelu, joka käynnistyi 1800-luvun lopulla, antoi selkeät lähtökohdat suojeltavien kohteiden valinnalle. Katsottiin, että rakennuksen käyttötarkoituksen muuttaminen mahdollistaisi historiallisen rakennuksen elämän jatkumisen. (Perkkiö 2007, 181.)

Kiinteät muinaisjäännökset, kuten linnat, kirkot ja muut rakennusmuistomerkit tulivat vuoden 1882 valtiopäivien antaman asetusesityksen myötä lain suojelukseen. Rakennusten suojelu ja niiden restaurointi liittyivät Suomessa ja Euroopassa kansallisuusaatteen ja kysymyksiin isänmaallisuudesta. Erityisesti keskiaikaiset rakennukset olivat aluksi kiinnostuksen kohteina, tärkeimpinä Turun tuomiokirkko ja Turun linna. (Aarnipuu 2008, 75.)

Vähitellen myös nuorempaa rakennuskantaa alettiin yhä enemmän käsittää todisteeksi menneisyydestä ja pitää sitä tärkeänä tutkimuskohteena. Erityyppisiä rakennuksia ruvettiin sisällyttämään rakennussuojelun piiriin aina teollisuusrakennuksia ja moderneja rakennuksia myöten. (Perkkiö 2007, 183.) Valtio saattoi tässä toimia esimerkkinä siitä, kuinka kansainvälisesti hyväksytyjä periaatteita voidaan soveltaa kansallisiin kohteisiin (El Harouny 2008, 397).

Erilaisiakin ajatuksia oli ilmassa 1900-luvun alussa. Nuoret italialaiset arkkitehdit julkaisivat silloin manifestin, jossa he modernismia ihannoiden halusivat sanoutua irti historian merkityksellisyydestä. Tätä idealismia he toivat julki lausumalla, että ”jokaisen sukupolven on rakennettava oma kaupunkinsa”. Tällainen kielteisyys historiaa kohtaan loi merkittävän uhan rakennussuojelupyrkimysten kehittymiselle. Nyt eivät rakennuksia uhanneetkaan pelkästään sotien aiheuttama hävitys ja raunioituminen, vaan ihmisten omat asenteet. (Perkkiö 2007, 184.)

Modernia kansainvälistä arkkitehtuuria pidettiin hyvänä keinona nostaa Suomi ”kansakunnaksi kansakuntien joukkoon”. Turun puretut talot -kirjassaan Rauno Lahtinen (2009, 18–21) mainitsee, että Alvar Aalto totesi vuonna 1927 Manner-Eurooppaan tekemänsä matkan jälkeen suomalaisen rakennustaiteen jääneen auttamattomasti jälkeen yhdenmukaisesta yleismaailmallisesta arkkitehtuurista. Hänen mielestään vanhat rakennukset olivat vain kiusallisia, pystyyn kuolleita historian jäänteitä, joista oli funktionalismin tieltä päästävä eroon. Funktionalismin periaatteisiin ei yksinkertaisesti kuulunut vanhan kunnostaminen, koska sen katsottiin vain säilövän rakennusten huonot puolet.

Sama asenneilmapiiri on ollut leimallinen niin sanotuissa asiantuntijapiireissä eli arkkitehtien, rakennuttajien, poliittisten päätöksentekijöiden ja kiinteistö- ja kaupunkisuunnitteluvirastojen keskuudessa lähes 2000-luvulle saakka. Vasta vuonna 1985

Suomessa astui voimaan rakennussuojelulaki, jonka nojalla suojellaan kulttuurihistoriallisesti arvokkaita rakennuksia. (Lahtinen 2009, 83.) ”Turun taudiksi” nimetty silmitön vanhojen rakennusten hävitysvimma on ollut osa lähes jokaisen suomalaisen kaupungin lähihistoriaa. Osuvasti tautia kuvaa Enemmistö ry:n puheenjohtaja Eugen Parkatti: ”Useimmiten turuntaudilla tarkoitettaneen muutamien mahtikeskittymien laajamittaista lainvastaista vaikuttamista kunnallispolitiikkaan ja erityisesti maankäyttöä koskeviin julkisiin ratkaisuihin, joiden johdosta varsinkin kaupungin vanha kulttuurihistoriallisesti arvokas arkkitehtuuri katoaa katukuvasta.” (Lahtinen 2009, 80–81.)

Modernismin kehitysidealismien ihannoitiin oli siinä määrin sokeaa, että vaikka perustellusti jokin kohde olisi voitukin korjata ja muuttaa uutta käyttötarkoitusta palvelemaan, vanha nähtiin kehityksen esteenä, vain museoksi kelpaavana (Lahtinen 2009, 42–43). Kun korjaamiseen ja restaurointiin ryhdyttiin, oli korjausote esimerkiksi 1960-luvulla nykytilanteeseen verrattuna hieman erilainen, kuten jäljempänä esittelemäni kohteet osoittavat.

Ateenan kokouksessa 1931 tulivat rakennuksen käyttötarkoituksen muuttamista koskevat suositukset osaksi kansainvälisiä rakennussuojelua käsitteleviä sopimuksia. Tällöin määriteltiin, että rakennuksen käyttöikä pidentävä uusi käyttötarkoitus ei saanut poiketa liikaa alkuperäisestä käyttötarkoituksesta. (Perkkiö 2007, 192.) Venetsian kansainvälisessä asiantuntijakongressissa 1964 otettiin selkeästi kantaa historiallisten rakennusten suojeluun, uudelleenkäyttöön ja restauroinnin periaatteisiin. Kokouksen julistuksessa myös määriteltiin, mitä historiallisella monumentilla tarkoitetaan. Yleisperiaatteina julistuksessa mainitaan, että kohteella olisi hyvä olla jokin yhteiskunnallisesti hyödyllinen tehtävä ja että kohdetta muutettaessa sen pohjakaava ja taiteellinen yleisilme eivät saa muuttua. Näiden periaatteiden noudattaminen on käytännössä kuitenkin lähes mahdotonta rakennuksen käyttötarkoituksen muuttuessa, sillä esimerkiksi uuden tekniikan vaatimat tilat ja uusien palvelutarpeiden tuomat vaatimukset johtavat pohjakaavan muutoksiin. (Perkkiö 2007, 206–207.)

Perkkiö toteaa, että Cesare Brandi suhtautuu kriittisesti restauroinneissa rakennusten toiminnallisiin piirteisiin kohdistuvia muutoksia kohtaan. Alkuperäinen rakennustaiteellinen teos tuhoetaan, mikäli sen tilajärjestelyjä ja rakenteita muutetaan, koska alkuperäisen suunnittelijan rakennukselle tarkoittama olemus katoaa. Esimerkki tällaisesta modernismin leimaamasta restaurointihankkeesta on Helsingin kaupungintalo, jossa

Engelin kädenjälki näkyy ainoastaan fasadissa. (Perkkiö 2007, 209.) Sisältä korttelin vanhat rakenteet on lähes kokonaan korvattu 1960-luvulla moderneilla uudisrakennuksilla. Kun näitä Ruusuvuoren suunnittelema modernisointeja tuli 1990-luvulla tarve ajanmukaistaa, oli kyse osittain modernin arkkitehtuurin ja toisaalta Engelin empireluomuksen restauroinnista. Nyt käytiin kamppailua modernin arkkitehtuurin säilyttämisen arvoista. (Nissi 2000.) Helsingin kaupungintalosta käyty keskustelu kertoo yleisestikin restaurointiin liittyvien näkemysten muutoksista Suomessa (Perkkiö 2007, 209).

Kuva 9. Arkkitehti Olof Hanssonin suunnittelema varastokirjastorakennus, joka valmistui vuonna 1956 (Toivio 2011)

Moderni arkkitehtuuri on näkyvä osa Urajärven kartanomuseonkin alueella. Kartanon pihapiiriin saavuttaessa tulee ensimmäisenä vastaan arkkitehti Olof Hanssonin suunnittelema varastokirjastorakennus (kuva 9). Punatiilinen rakennuskompleksi on sijoitettu peltoaukean varrelle havumetsän suojaan, harjun rinteeseen. Uudisrakennukset ovat niin kaukana varsinaisista museorakennuksista, ettei mielestäni voi sanoa niiden varsinaisesti riitelevän tilasta. Vanhat ja uudet rakennukset muodostavat tontilla kaksi omaa kokonaisuuttaan.

Kartanon vanha kiviavetta (kuva 10) on joutunut kokemaan 1950-luvulla samanlaisen fasadismikohtelun kuin edellä mainitsemani Helsingin kaupungintalo. Muinais-

muistoyhdistys päätti vuokrata navetan Helsingin yliopistolle varastokirjastokäyttöön parantaakseen edellytyksiään hoitaa kartanoa (Ivars 1997, 17). Navettaan rakennettiin silloin betonivälipohjat ja keraamisilla kattotiilillä päällystetty betonikatto. Navetan kaikki kolme kerrosta ovat täynnä kiskoilla liikuteltavia varastohyllyjä. Ainoastaan graniittilohkareista rakennetut seinät ovat kertomassa navetan alkuperästä. Tänään voi jälkiviisaasti punnita aikoinaan tehtyjen ratkaisujen hyvyttä ja oikeellisuutta ja miettiä, minkälaisessa kunnossa navetta olisi nyt alkuperäisessä asussaan säilytettynä ja restauroituna – tai kunnostamattomana ja hoitamattomana, mikä yhtä hyvin olisi saattanut koitua sen kohtaloksi.

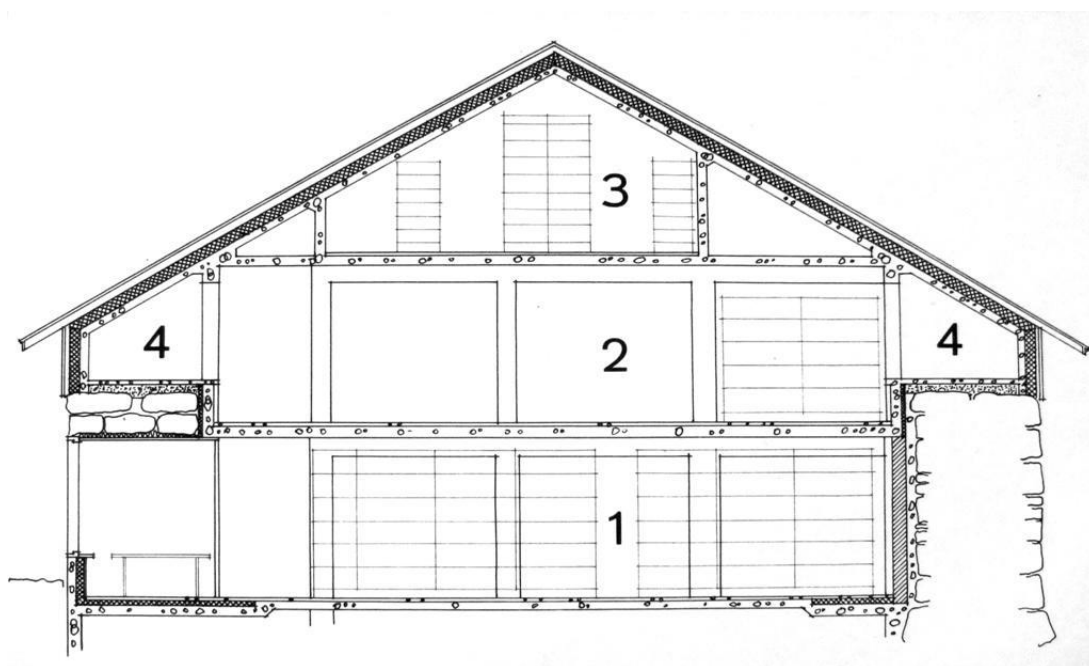

Kuva 10. Kivinavetta, jossa alkuperäisinä ovat säilyneet graniittiseinät (Museovirasto, kuvaa rajattu)

Rakennuksen säilyttäminen käyttökelpoisena on kuitenkin olennaista, koska sillä tavoin se ulkonaisesti muodostaa edelleen osan sitä kokonaisuutta, jollaisena kartano von Heidemanien aikana eli arkeaan. Kivinavetan alkuperäisen merkityksen ja tarkoituksen osalta voidaan miettiä, onko se sammunut kohde eli onko se käyttötarkoituksen muutoksen myötä menettänyt alkuperäisen juurevuutensa, kun sisällä ei märehdikään satapäinen karja (El Harouny 2008, 382–383).

Navetan käyttötarkoitus on jälleen kerran muuttunut, kun varastokirjasto on muuttanut pois rakennuksesta ja tilat ovat siirtyneet kartanomuseon ja Kansallismuseon käyttöön. Tila soveltuu sellaisenaan varastointitarkoitukseen (kuva 11), mutta museon näyttely-

käytössä pitäisi muuttaa tila- ja kulkujärjestelyjä, parantaa tilojen saavutettavuutta ja tehdä niistä yleisöystävällisempiä ja viihtyisämpiä. Tänä on vaikea arvioida, kuinka paljon kulttuurihistoriallisten arvojen pohdintaa on navettaa aikoinaan varastokirjastoksi muutettaessa harrastettu. Navetan kuuluminen kartanomiljööhön on kuitenkin nähty ilmeisen tärkeäksi, koska rakennuksen ulkoasu on säilytetty pihapiirin kokonaisuuteen istuvana. Petja Aarnipuu muistuttaa, että vaikka kyseessä olisi kuinka nuori tai vanha kulttuuriperintökohde, rakennuksen nykyaika riippuu aina niiden ihmisten valinnoista ja arvostuksista, jotka niistä ovat olleet vastuussa (Aarnipuu 2007, 5).

Kuva 11. Kivinavetan poikkileikkaus (Museovirasto)

Urajärvellä varsinaisiin museorakennuksiin kohdistuvassa kunnostushankkeessa tärkeäksi asetettiin tilojen saattaminen vuoden 1917 asuun. Tämän ajankohdan katsottiin parhaiten kuvastavan museorakennuksia niinä aikoina, jolloin Hugo ja Lilly von Heideman vielä itse asuivat ja elivät kartanossa. Korjaushanketta on toteutettu pääosin konservoivin ja säilyttävin ottein.

Omia valintojamme voimme tarkastella siitä perspektiivistä, jonka Petja Aarnipuu levittää etemme arvioidessaan Turun linnan vaihteita. Linnaa hallinnoivat ovat kaikkina aikoina jättäneet omat jälkensä linnan arkkitehtuuriin. Niissä jäljissä näkyvät erilaiset funktionaaliset ja rakennustaiteelliset tavoitteet. Aluksi linna rakennettiin puolustus-tarkoituksia varten, renessanssiajalla se sai palvella asuinpalatsina. Viime vuosisadalla

siitä tehtiin museo ja nyt voidaan sanoa, että se on kansallinen rakennusmuistomerkki. Tuleville sukupolville linnasta säilyy sellainen tulkinta, jonka modernia ajattelua edustaneet restauroijat 1900-luvun alkupuolella halusivat välittää eteenpäin. (Aarnipuu 2007, 5.)

Taulukko 2. Näkökulmia suojellun rakennuksen käyttötavan muutokseen (Krusin mukaan Pihlman 2009, 222)

	Kulttuuriperintö	Funktio	Talous
Näkökulma	Rakennushistoria	Paikallissuunnittelu	Kiinteistötalous
Aineeton käyttötapa	Tiedon lähde	Tila toiminnalle	Tuoton lähde
Arvot	Dokumenttiarvo	Käyttöarvo	Pääoma-arvo
Hallinnon tavoite	Säilyttää aineellinen informaationkantaja	Saada houkuttelevia tiloja käyttöön	Lisätä varallisuuden arvoa
Kriteeri	Ymmärrettävyys	Tarkoituksenmukaisuus	Tuotto
Osakriteerit	Autenttisuus Patina Selkeys	Työympäristö Tekniset laitteet Muotoilu	Tulot Kulut Kirjanpitoarvo

Rakennuksen käyttötarkoituksen muuttuessa prosessia voidaan tarkastella taulukon 2 valossa. Kulttuuriperinnön ja talouden näkökulmista intressit näyttävät kovin erilaisilta. Talouden näkökulma muuttaa rakennukset kiinteistömassaksi. Kiinteistöillä on pääoma-arvo, jolle odotetaan nousua, ja pääomalta odotetaan tuottoa. Jos voittoa tuottamaton kulttuuriperintökohde toimii tiloissa, joista peritään markkinavuokraa, voivat sen toimintaedellytykset vaarantua. Varsinaisiin ydintehtäviin eli näyttely-, tutkimus- ja kokoelmatoimintaan tarvittavat määrärahat valuvatkin vuokranmaksuun.

3.2 Kartanogolfia, kokouksia ja valoa horisontissa

Monien kartanoiden miljöön on saanut uuden ilmeen ja joskus kokonaan uuden elämän golf-harrastuksen levittäytyttyä maakuntiin (muun muassa Annilan kartano Mikkeli-

sä, Bodomin kartano Espoossa, Kotojärvi Pornaisissa, Vanajanlinna Hämeenlinnassa, Wiurila Salossa, Åminnen kartano Raaseporissa). Kartanoiden ympäristöt ovat luontaisesti antaneet hyvät edellytykset kenttien rakentamiselle: avarat perinnemaisemat kumpuilevine peltoaukeineen ovat luoneet ideaaliset puitteet ehkä tästäkin syystä hieman aristokraattisen maineen saaneelle urheilulajille. Kartanomiljöö tuskin jatkossakaan on omiaan karistamaan tätä elitististä piirrettä golfin yltä, mutta toisaalta se ehkä voimistaa juuri sitä arjesta irrottautumisen tunnetta, jota ihmiset kaipaavat karatessaan viheriöille. Kartanorakennuksille tämä uusi elämä on tarkoittanut muuntumista ravintola- ja kokoontumistiloiksi. Golfkierros päätetään usein ”yhdeksännelletoista” reiälle, joka tarkoittaa ravintolassa virvokkeiden ääressä käytävää pelikierroksen jälkipyykkiä. Kartanot ovat näin osana elämysteollisuuden suurta näyttämöä.

Kokous- ja koulutushotellitoiminta ravintolapalveluineen on muodostunut yhdeksi tärkeäksi kartanoiden kehityssuunnaksi elinkeinorakenteen muuttuessa maatalousyhteiskunnasta palveluyhteiskunnaksi. Peruspalvelujen lisäksi monet kartanoyritykset tarjoavat monipuolisia ohjelmapalveluja, jotta vapaa-ajanvietto ja lomailu kartanoympäristöissä saataisiin houkuttelevammaksi. Jotkin kartanoista ovat isoja virkistys- ja kokouskeskuksia ja kuuluvat konserneihin, joilla on useita alan yrityksiä ympäri maata (Vanajanlinna Group 2012). Toiset taas ovat yhden perheen liikeyrityksiä, joille omistajat antavat kasvot jo ensimmäisessä asiakaskontaktissa (Urpolan kartano 2012).

Myös muissa kulttuurihistoriallisesti arvokkaissa rakennetuissa ympäristöissä käyttötarkoituksen muutokset ovat olleet ajankohtaisia. Teollisuuden rakennemuutokset ovat jo kauan sitten tyhjentäneet vanhat ruukit höyryvasaroista ja jäädyttäneet masuunit. Monilla paikkakunnilla Suomessa yritetään keksiä käyttöä tyhjentyneille paperikonesaleille. Fiskarsin ruukki on viimeisten vuosikymmenien aikana muuttunut metalliteollisuusyhteisöstä muotoilijoiden ja käsityöläisten yhteisöksi, ja sen vanhoja teollisuusrakennuksia on muutettu näyttely- ja työtiloiksi. Luova yhteisö on löytänyt paikkansa kulttuuriperintökohteesta. Fiskarsin esimerkki voisi innoittaa myös muilla paikkakunnilla käynnistämään samantyyppisiä kehityshankkeita (Cantell 2001, 57).

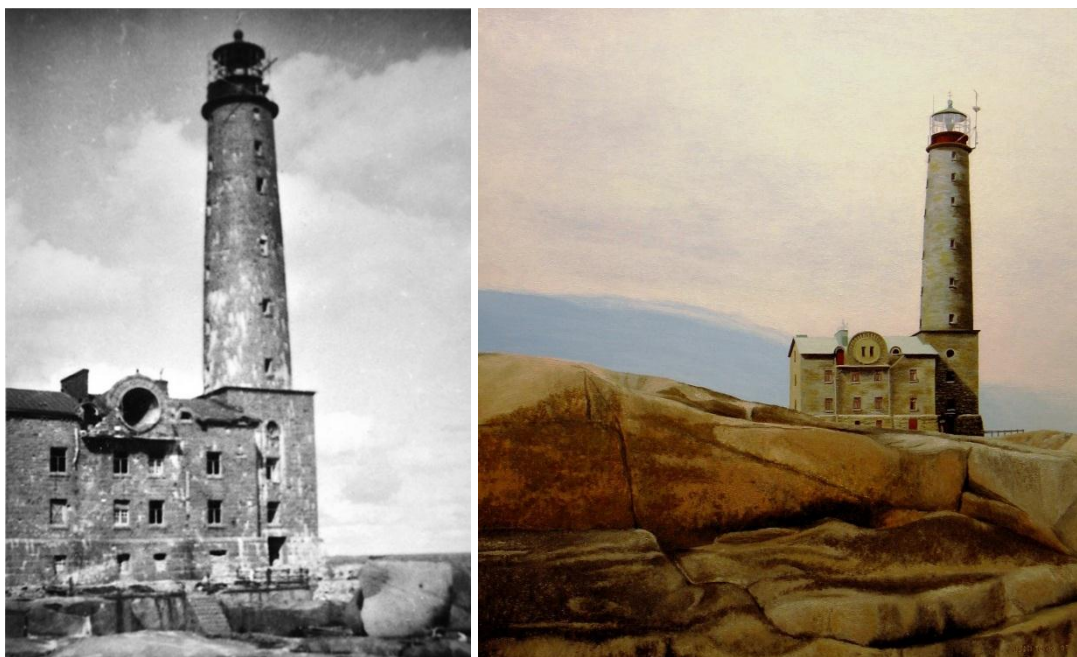
Kuvat 12 ja 13. Billnäsin ruukin rakennuksia (Toivio 2009)

Läheisen Billnäsin ruukin keskeiset rakennukset (kuvat 12 ja 13) vuonna 2008 ostanut yrittäjä Olli Muurainen on suuren kohun saattelemana käynnistänyt kokous- ja majoi-
tusliiketoiminnan ruukin alueella. Hän suunnittelee investoivansa lähivuosina noin 25 miljoonaa euroa alueen kunnostamiseen ja uuden hotellikapasiteetin rakentamiseen. Paikalliset asukkaat ja yhdistykset ovat ottaneet osin tyrmistyksellä vastaan yrittäjän hankkeen, ja monet pitävät sitä kulttuuriperinnön tuhoamisena. On esitetty, että yrittäjä on patruunamaisin elkein ostanut koko kylän taloudellisissa vaikeuksissa painivalta kaupungilta ja ominut vielä ruukin perinteisen nimenkin omaan käyttöönsä. (Lyytinen 2010.)

Asialla on kaksi puolta. Monet Billnäsin ruukin alueen rakennuksista olivat vuosikau-
sia olleet kylmillään, osa tyhjinä, osa varastokäytössä. Rakennukset olivat kärsineet vesivahingoista eikä niiden kunnostukseen rakennuksia hallinnoineella Pohjan Ruuk-
kiteollisuus Oy:llä ollut kovin suuria mahdollisuuksia. Myöskään valtio tai kunta eivät pystyneet osallistumaan kohteen korjaamiseen. Ainoana vaihtoehtona nähtiin tällöin alueen kiinteistöjen myyminen sillä edellytyksellä, että alueen rakennusten uusi käyt-
tötarkoitus on ruukkimiljööseen sopiva ja että rakennuksia korjataan ja vaalitaan. (Saavalainen 2005.) Voidaan kysyä, minkälaista toimintaa ja minkälaisella rahoituk-
sella ruukissa olisi ilman sen myyntiä voitu saada aikaan, kun sen kohtaloa jo niin monien vuosien ajan oli yritetty tuloksetta ratkaista. On ymmärrettävää, että paikalli-
set ihmiset ja esimerkiksi vanhoissa, aikoinaan ruukin työntekijöitä varten rakenne-
tuissa taloissa asuvat ovat huolissaan ruukin ja oman asuinalueensa idyllin särkymi-
sestä. Uusi liiketoiminta muuttaa väistämättä alueen luonnetta, mutta on muistettava,

että ruukki oli teollisuuden keskittymä jo vuosisatoja sitten. Jos kulttuuriperintökohde voi tällä tavalla uusiutua ja säilyä, on se parempi vaihtoehto kuin hidas rapautuminen, vaikkei kohde säilykään aivan siinä muodossa kuin kaikkein intohimoisimmat säilyttämisen puolesta taistelevat haluaisivat. Vireä liiketoiminta tuo paikkakunnalle elämää ympäri vuoden ja luo työllistymismahdollisuuksia.

Esimerkkinä muista kulttuuriperintökohteista, joiden toiminta on viime vuosikymmeninä muuttanut merkittävästi luonnettaan, ovat majakat. Niissä muutos on useimmiten ollut vielä dramaattisempi kuin kartanoissa. Majakoiden alkuperäinen tehtävä meriväylien liikennöinnin turvallisuuden takaajina on edelleen jossakin määrin ajankohtainen. Automatisoinnin myötä majakoiden tarve olla jatkuvasti miehitettyinä on kuitenkin loppunut. Kun majakoilla oli jatkuva asutus, niiden rakennuksia ja rakenteita kunnostettiin ja huollettiin säännöllisesti. Nyt tilanne on muuttunut. Merenkulkuviranomaiset huolehtivat valolaitteiden kunnosta, mutta näiden toimijoiden resurssit eivät enää riitä majakkarakennusten muuhun ylläpitoon ja kunnostukseen. Bengtskärin majakan (kuva 15) pelastaminen lopulliselta rapistumiselta oli yksi ensimmäisistä sysäyksistä, joilla heräteltiin yleistä mielenkiintoa majakoita ja niiden säilymistä kohtaan.

Kuvat 14 ja 15. Bengtskärin majakka pommitettuna (Fred Lutherin kokoelmasta, Wilsonin teoksessa 2001) ja nykyasussaan, öljy vanerille (Toivio 2005)

Majakan automatisointi vuonna 1968 merkitsi käännekohtaa Bengtskärin historiassa. Vene-lehden päätoimittaja Matti Murto kirjoitti syyskuussa 1975: ”Majakkarakennus rappeutuu hiljalleen kunnostuksen puutteessa, automatisointi näkyy Bengtskäriässä kolkoimmassa muodossaan. Saaren menneisyys on raju kuin ympäröivä luonto, eikä nykyaika kiireineen ole varannut saarelle mitään tulevaisuutta.” Tyhjä ja kylmilleen jätetty rakennus alkoi nopeasti rapistua. Kosteuden tunkeutuminen seinien sisään aiheutti rapautumista ja sisätilojen rakenteiden homehtumista ja lahoamista. Lopulta osa sisäseinistäkin oli vihreän homeen peitossa. Mathias Luther kirjoitti Hufvudstadsbladetissa 27. heinäkuuta 1991: ”Sää onnistuu nyt viisikymmentä vuotta myöhemmin siinä, missä Kurilov miehineen epäonnistui vuonna 1941 (kuva 14). Pohjolassa ainutlaatuinen majakkarakennus tuhoutuu hitaasti mutta varmasti sään vaikutuksesta.” Kurilovilla viitataan venäläiseen upseeriin, jonka johdolla venäläiset yrittivät jatkosodan aikana valloittaa ja tuhota Bengtskärin majakan. (Wilson 2001, 127.)

Julkisuudessa esitetty arvostelu majakan huonosta hoidosta sai Merenkululaitoksen reagoimaan, ja se päätti vuokrata majakan sillä ehdolla, että vuokralainen kunnostaisi majakan omalla kustannuksellaan ja huolehtisi majakkarakennuksen ympärivuotisesta lämmityksestä. Itse se lupautui huolehtimaan torniosan kunnostuksesta ja ylläpidosta. Aluksi ilmoitautui monia vuokralaisehdokkaita, mutta kun majakan huono kunto paljastui, kaikkosivat hakijat. Lopulta vuokralaiseksi seuloutui elokuussa 1985 aatteellinen yhdistys Pro Bengtskär ry. Innostus oli alussa kova, mutta vuodet kuluivat ja majakan rappeutuminen vain eteni, eikä yhdistys pystynyt selviytymään velvoitteistaan lämmittää ja kunnostaa majakkaa. Lopulta Merenkululaitos purki vuokrasopimuksen. (Wilson 2001, 129–136.)

Majakan pelastumistarina alkoi konkretisoitua, kun huhtikuussa 1992 Turun yliopisto monimutkaisten neuvottelujen jälkeen teki Turun merenkulupiirin kanssa sopimuksen majakan vuokraamisesta. Tätä ennen paljon valmistelemaa työtä oli jo tehty. Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen saaristoprojektissa työskennellyt Paula Wilson oli tehnyt ehdotuksen, että saaristoprojekti ottaisi vastuun majakasta. Kunnostussuunnitelma hyväksyttiin ja monien yhteistyökumppanien avulla ja tuella korjausrakentaminen aloitettiin kesällä 1992. (Wilson 2001, 135–136.)

Majakan kunnostaminen tehtiin paljolti kurssitöinä, ja siihen osallistui muun muassa Turun seudulta 1990-luvun alun laman johdosta työttöminä olleita muurareita, rappa-

reita ja kirvesmiehiä. Bengtskärin ”henki” oli vahvasti auttamassa palauttamaan majakkasaari entiseen loistonsa (Wilson 2001, 143–144). Vuodesta 2000 lähtien majakka on ollut Turun yliopistosäätiön omistuksessa (mt., 160).

Bengtskär on elävä museo. Majakanvartijan kodiksi alkuperäisin kalustein sisustettu asunto on osa majakassa toimivaa hotellia. Majakan ilmapiiri on säilytetty perinteisiä majakanvartijoiden elämäntapoja kunnioittaen. Majakan vieressä on alkuperäiseen rakennuskantaan kuuluva kivinen pesutuparakennus, jossa vieraat voivat sauna. Bengtskärin majakka on onnistuttu säilyttämään lähes historiallisessa asussaan, linsistö ja osa kaasuvälön liittyneestä tekniikasta ovat paikoillaan. Majakalla on museoita ja näyttelyitä. (Wilson 2001, 158–160.) Näin se kertoo nykyihmiselle merenkulun yhdestä vaiheesta ja siihen liittyneistä ammattikunnista ja heidän elämäntavoistaan. Se kertoo myös oman aikansa teknologiasta ja rakentamismenetelmistä.

Majakoiden säilyttämiseen ja kunnostukseen johtanut suuntaus on mielestäni osoitus toisaalta peräänantamattomasta yksittäisten ihmisten ja yhteisöjen toiminnasta majakoiden suojelemiseksi ja toisaalta yleisen asenneilmapiirin muokkautumisesta ymmärtämään vanhojen rakennusten historiallisia ja kulttuurisia arvoja. Tässä työssä Suomen Majakkaseuralla on ollut merkittävä rooli. Sen aloitteesta ja toimesta useat kunnostushankkeet ovat käynnistyneet, ja se on saanut innostettua lukuisat vapaaehtoiset kunnostustöihin (Suomen Majakkaseura ry 2012).

Käyttötarkoituksen muuttuessa rakennukset joutuvat usein kokemaan melkoisia tilajärjestelyjen uudistuksia. Hotelli- ja ravintolatoiminnan edellyttämät ruoan valmistus- ja säilytystilat, lämmitys-, vesi-, ilmastointi- ja sähköistysjärjestelmät ja saniteetti- ja huoltotilat rakennetaan uusien rakennusmääräysten edellyttämällä tavalla tiloihin, joista tällainen infrastruktuuri on aiemmin kokonaan puuttunut. Tällöin on jouduttu purkamaan rakenteita ja muuttamaan vanhoja huonetilajärjestelyjä sellaisilla tavoilla, jotka eivät tiukkaan konservointietiikkaan mahdu. Vanhoihin, monikerroksisiin rakennuksiin on jouduttu saavutettavuuskriteerien täyttämiseksi rakentamaan porraskuiluihin hissejä tai puhkomaan vanhoja rakenteita (Lukkala 2010, 45–46). Muutokset ovat pakottaneet tekemään pohjapiirustuksiin merkittäviä korjauksia. Tilajärjestelyt ja rakennuksen vanha ilme ovat kokeneet radikaalin muutoksen.

Kartanoiden kunnostushankkeiden toteutus vaatii kuitenkin ammattimaista restaurointietteistä otetta, jotta kohteiden kulttuurihistorialliset arvot säilyisivät. Tämä edellyttää perusteellisia tutkimuksia ja kartanorakennusten rakennushistoriallisia selvityksiä. Jos rakennus on tarkoitus palauttaa ulkoasultaan alkuperäiseen tai tyyllillisesti sopivaan asuun, on tehtävä muun muassa väritutkimus, jolla pyritään mahdollisimman luotettavasti selvittämään rakennuksen väriytykseen aikojen kuluessa tehdyt muutokset. (Setälä 2011, 5.)

Mielestäni on parempi, että rakennus jatkaa elämäänsä saamalla uuden käyttötarkoituksen kuin että se käyttämättömänä vailla kunnostusta ja huoltoa rapistuisi. Kohteen kulttuurihistoriallinen arvo ehkä kokee kolauksen tällaisessa muodonmuutoksessa, mutta itse rakennus säilyy osana kulttuuriympäristöä ja on osoitus muuntuvan maailman arvokehityksestä. Ajatus kaikkien kartanoiden museoimisesta tai säilyttämisestä sellaisenaan alkuperäisessä asussaan on epärealistinen. Rakennukset on kuitenkin alun perin tehty elämistä ja käyttöä varten, ja niin pitkään kuin ne siinä tarkoituksessa voivat palvella, on niiden tulevaisuuskin kohtalaisen hyvin turvattu, edellyttäen että niitä jatkuvasti ja säännöllisesti huolletaan ja kunnossapidetään.

Suojelun ulottaminen koskemaan ainakin jossakin muodossa kaikkia kartanoita ja kartanoiden lähialueidensa kanssa muodostamia kulttuuriperintöympäristöjä saattaisi olla perusteltua. Tosin suojelupäätösten noudattamisen valvonta on jo nykyisten supistuvien resurssien myötä vaikeutumassa. Kaupallisesti hyödynnettävinä matkailukohteina näiden kulttuurikohteiden arvo säilyy maksavien asiakkaiden eli vierailijoiden silmissä ainoastaan, mikäli kohteissa näkyy ja tuntuu se menneistä ajoista kertova aitous, joka niihin on vuosikymmenien ja ehkä vuosisatojenkin kuluessa patinoitunut.

3.3 Kulttuuria kartanomiljöössä

Joissakin kartanoissa toiminta on keskittynyt konserttien ja taidenäyttelyiden järjestämiseen. Pyhäniemen kartano Hollolassa tunnettiin 1930- ja 40-luvuilla suomalaisten herraskartanoiden joukossa lempinimellä ”Hollolan Hollywood”, koska siellä kuvattiin useita kotimaisen elokuvan sen aikakauden klassikoita. Pyhäniemi avattiin yleisölle vuonna 1982, jolloin siellä myös alettiin järjestää kesäaikaan taidenäyttelyitä. Näyttelytoiminta jatkui vuoteen 2003. Uusi omistaja käynnisti näyttely- ja konserttitapah-

tumat uudelleen 2010, ja toiminta näyttää vuosi vuodelta nostavan profiiliaan. (Pyhäniemen kartano 2012.)

Kuva 16. Pyhäniemen kartanon tapahtumamarkkinointia (ESS 2012; HS 2011)

Ammattimaisesti kuratoidut näyttelyt ja konserttitapahtumien organisointi kansainvälisesti tunnetun tähtilaulajan johdolla on voimakkaan markkinoinnin tukemana saanut nopeasti runsaasti julkisuutta ja suosiota (kuva 16). Tapahtuman vetovoimaisuutta lisää yhtenä konserttien pääesiintyjänä myös Sinfonia Lahti. (Pyhäniemen kartano 2012.) Tapahtumat ja aukioloaika on keskitetty keskikesän matkailullisesti aktiivisimpaan ajankohtaan eli heinäkuun alusta elokuun puoleenväliin saakka. Pyhäniemen kartano on esimerkki yksityisomistuksessa olevasta kartanosta, joka taidetapahtumien avulla on pystynyt erottautumaan ja kehittämään toimintojaan.

Monet muutkin kartanot ympäri maata ovat Suomen runsaan musiikkifestivaalitoiminnan näyttämöinä. Maakunnalliset matkailustrategiat painottavat tapahtumatointia kulttuurimatkailun yhtenä tärkeimmistä alueista (Vesterinen 2010, 7). Valtaosa musiikkijuhlilla pidetään kolmen kesäkuukauden aikana, ja ne hyödyntävät siten lomasesongin sekä kotimaisia että ulkomaisia matkailijavirtoja houkutellen myös mökkiläisiä ja paikallisia asukkaita.

Brinkhallin kartanon lähestymiskulma on hieman erilainen. Kartanon omistaa Suomen Kulttuuriperinnön Säätiö, ja siellä toimintaa pyritään ylläpitämään vuoden ympäri. Kartanolle tehdyn hankesuunnitelman mukaan aluetta kehitetään kulttuurikeskuksena

tavoitteena luoda monipuolisia kulttuuritoimintoja. Toiminnoista saatavilla tuloilla on tarkoitus kattaa kartanon toimintakulut. Kartanoa markkinoidaan erilaisten yksityistilaisuuksien pitopaikaksi, siellä järjestetään konsertteja, näyttelyitä ja seminaareja, ja puisto- ja puutarha-alueita kunnostetaan yleisön käyttöön. Toiminnan taloudellisten tavoitteiden lisäksi pyritään myös arvioimaan henkistä tulosta, jonka mittareina ovat kävijämäärä sekä kulttuuritoiminnan määrä ja laatu. Toiminnan rahoitus muodostuu pääosin lahjoituksista, päärakennuksen pääsylipputuloista sekä kahvilatoiminnan tuloista. Tärkeänä yhteistyömuotona on kartanolla Turun taideakatemia kanssa kehitetty Euroopan sosiaalirahaston rahoittama Brinkhallista työelämään -yhteistyöprojekti. Projektissa taide- ja musiikkiakatemia opiskelijoilla on mahdollisuus ideoida ja tuottaa kartanolle erilaisia kulttuuritapahtumia. (Ek 2011, 39–40.)

4 POLULLA KULKIJOITA: KARTANOMUSEO KULTTUURIMATKAKOHTEENA

Urajärven kartanomuseo on kulttuuriperintökohde, jolla on matkailun kannalta paljon hyödynnettävissä olevaa piilevää potentiaalia. Museota ei ole aktiivisesti eikä näyttävästi markkinoitu. Tämänäyttöisessä kohteessa sitä ei ole pidetty tarkoituksenmukaisena eikä kireän rahatilanteen takia mahdollisenakaan.

Museoviraston yleisinä valtakunnallisina tavoitteina on parantaa kulttuurihistoriallisten esittelykohteidensa saavutettavuutta ja vetovoimaisuutta. Kulttuuri- ja vapaa-aikakohteita kehitetään ottaen huomioon eri väestöryhmät ja elinikäisen oppimisen tavoitteet. (Museoviraston toimintasuunnitelma 2012–2015.)

Julkisena palveluntarjoajana museon toiminta perustuu voittoa tuottamattomaan yleisön palvelutehtävään. Suomen matkailustrategia vuoteen 2020 & Toimenpideohjelma vuosille 2007–2013 (2006, 91) kuitenkin määrittelee, että kulttuurimatkailussa tuotetaan alueellisia ja paikallisia kulttuurin voimavaroja arvostaen matkailutuotteita ja -palveluja paikallisille ja alueen ulkopuolisille ihmisille liiketaloudellisin perustein. Kartanomuseon toiminnan muuttaminen liiketaloudellisesti kannattavaksi vaatisi paljon lisäpalvelujen tarjontaa perinteisten museoesittelyjen rinnalle. Nykyisillä kävijämäärillä ja pääsymaksutuloilla ei kovin suurta osaa kuluista kateta.

Jos hyväksytään ajatus, että kartanomuseota hyödynnetään matkailullisesti, on samalla pohdittava, miten säilytetään paikan kulttuurihistoriallinen laatu ilman suuria kompromisseja talouden ehdoilla. Toiminnan laajentamisen, taloudellisen tuloksellisuuden ja kasvun tavoittelun vaihtoehtona voisi olla pyrkimys vain oman olemassaolon rahoittamiseen toiminnasta saatavien tulojen avulla. (Auvinen 2003, 56–57.)

Kartanolla on menneinä vuosina järjestetty pienimuotoisia konsertteja, ja kyläyhdistys on järjestänyt kartanon pihalla kesätapahtumia. Kartanon rakennusten sisätilat eivät kokonsa puolesta sovellu suurien tilaisuuksien järjestämiseen. Huoneet on kalustettu kotimuseoajatusta noudattaen, eli kalustus on pyritty säilyttämään siinä asussa, kuin kartano on ollut von Heidemanin sisarusten elinaikana. Jo tämä asettaa rajoituksia esimerkiksi konserttien ja muiden sellaisten tilaisuuksien järjestämiselle, joissa sisätiloissa tarvitaan paljon istumapaikkoja. Miespiha tai päärakennuksen puistonpuoleinen, avara ruohokenttä voisivat soveltua ulkoilmakonserttien tai vastaavien tilaisuuksien järjestämiseen. Ohjelmallisen palvelutarjonnan ylläpitäminen kestäväällä pohjalla vaatii kuitenkin resursseja, joita ainakaan tällä hetkellä kartanomuseolla ei ole käytettävissään.

Palvelutason säilyttäminen nykytasollaan edellyttäisi ydinpalveluna opastettua kierrosta museolla, lisäpalveluna vierailijat odottavat saavansa kahvila- ja ravintolapalveluja. Lisäksi olisi parannettava museokaupan tuotteiden valikoimaa ja tarvittaessa järjestettävä erikoisopastuksia. (Kinnunen 2004, 10.) Matkailijan saamat kokemukset ja hänen käyntinsä elämyksellisyys jäävät pienellä henkilöstöllä toimivassa museossa usein matkailijan omatoimisuuden varaan. Jos kohteeseen saavuttaessa opas on kiertämässä ja esittelemässä kohdetta esimerkiksi jollekin toiselle vieraalle tai seurueelle, saattaa museokäynnin tiedollinen anti jäädä mahdollisten esitteiden varaan. On muistettava, että kartanomuseolla yksittäinen palvelutilanne voi asiakkaan näkökulmasta olla ainutlaatuinen ikimuistettava tapahtuma (mt., 7). Siksi jokaiseen asiakaskohtamiseen on panostettava, että vierailija saisi käynnistään odotuksiaan vastaavan tai jopa ne ylittävän vaikutelman. Tyytyväinen museovieras on museolle kuin käyntikortti, joka kertoo positiivisista kokemuksistaan eteenpäin.

Kartanomuseosta saatavaan palvelumielikuvaan vaikuttavat vierailijan ennakkoodotukset ja esimerkiksi muilta kävijöiltä kuullut kertomukset kartanosta. Odotuksiin vaikuttavat myös markkinointiviestinnän luomat lupaukset ja kävijän omat tarpeet.

Kävijä vertaa odotuksiaan ja kokemuksiaan, ja tältä pohjalta muodostaa käsityksensä palveluista ja niiden laadusta. Palvelun laadun kokeminen on hyvin subjektiivista, ja siihen vaikuttaa hyvin paljon myös kävijän oma tausta. (Kinnunen 2004, 17.)

Museon on kiinnostuttava yleisöstään uudella tavalla. Sen sijaan, että se vain vanhasta tottumuksesta myy, mitä on tähänkin saakka tottunut myymään yleisölle, sen täytyy aktiivisesti luodata yleisön tarpeita ja kiinnostuksen kohteita. Näin museo voi tehdä itsensä houkuttelevaksi. Yleisön kiinnostus on merkki myös museota ylläpitäville ta- hoille aktiivisesta ja tavoitteellisesta toiminnasta. (Weil 2002, 31.)

4.1 Museokävijöiden profilointia

Museon suhde yleisöönsä on vuosikymmenien kuluessa muuttunut, mutta avoimuutta, vuorovaikutuksellisuutta ja hieman innovatiivisempaa otetta tarvitaan vielä monessa asiassa, ennen kuin yleisö voi todeta, että museo on karistanut pölyt harteiltaan. Kävi- jöiden vähyydestä on valitettu meillä Suomessa museoiden alkutaipaleelta lähtien. Syitä on haettu museoiden elitistisyydestä, pääsylippujen hinnoista, lyhyistä aukiolo- ajoista ja museoiden piittaamattomuudesta ja eristäytyneisyydestä. Keskustelun aiheet olivat 1900-luvun alussa, puolivälissä ja nyt 2000-luvulla samoja: museoala on liikaa kiinni menneisyydessään, sitä vaivaavat jatkuvasti niukat taloudelliset olosuhteet, se ei ole riittävästi kiinnostunut yleisöstään – ja vastapainoksi yleisö loistaa poissaolollaan. Jo 1931 Suomen museoliiton ensimmäinen puheenjohtaja Julius Ailio vaati museoilta havainnollisempia esitystapoja ja elävöitettyjä järjestelyjä torjumaan ”kuolettavaa ikä- vyyttä ja yksitoikkoisuutta”, joka hänen mukaansa leimasi museoita sekä Suomessa että ”edistyneemmissä” maissa. Hän myös vaati museoiden aukioloaikojen tarkista- mista, koska kunniallinen väki oli museoiden aukioloaikoina töissä eikä siksi päässyt käymään museoissa. (Levanto 2010, 96–99.)

Museota vaivaa myös akateemisen instituution painolasti, joka kuvastuu siinä, että vain tietynlaiset makutottumukset, asiantuntemus ja ammatillisuus herättävät siellä ar- vostusta (Kaitavuori 2004, 133). Museo on julkinen tila, ja lähtökohtaisesti ajattele- me, että se kuuluu kaikille. Kuitenkin museoiden kävijätutkimukset osoittavat, että museoissa käyvät etupäässä hyvin toimeentulevat, koulutetut ihmiset. Kaitavuoren (2009, 283–284) mukaan tässä näkyvät yhteiskunnassa vallitsevat rakenteet. Museossa käymiseen on opittava ja kasvettava. Ihmiset, jotka ovat tottuneet jo varhain käymään

museoissa ja harrastavat paljon erilaisia kulttuuritapahtumia, kokevat museossa jonkin kuuluminen tunteita, kun taas museoissa käymättömille käynti saa aikaan ulkopuolisuuden kokemuksen. Museo kantaa elitistisyyden leimaa, jonka karistamisessa julkisen tilan työntekijöillä riittää haastetta.

Kun miellämme museon tehtävät sen perinteisiä rooleja kerääjänä, välittäjänä ja oppimisympäristönä laajemmin käsittämään myös toimimisen julkisena tilana, muuttuukin museo foorumiksi, joka mahdollistaa kaksisuuntaisen vuorovaikutuksen. Museo ei olekaan enää pelkästään antavana osapuolena, vaan kuuntelee myös yleisönsä ääntä. (Kaitavuori 2009, 284–285.)

Kaikkien kulttuurilaitosten on hyvä tuntea yleisönsä. Kulttuurintuotannossa on alettu tehdä kävijätutkimuksia, joita yritysmaailmassa kutsutaan asiakastutkimuksiksi. Perimmäinen tarkoitus molemmilla tutkimuksilla on kuitenkin samansuuntainen: halutaan varmistua toimintaan tehtyjen investointien vaikuttavuudesta ja kannattavuudesta, jota yritysmaailma painottaa. (Lindholm, Simovaara & Cantell 2011, 7.)

Yleisötutkimuksissa halutaan yleensä selvittää kävijöiden ikärakenne, sukupuoli-ikäkauma, koulutus, asuinalue ja aiemmat käyntikerrat. Kävijöiltä kysytään usein myös, kuinka tyytyväisiä he olivat käyntiinsä ja minkälainen mielikuva heillä on kohteesta. Lisäksi halutaan selvittää viestinnän toimivuus ja tarkoituksenmukaisuus. Suomen museoliitto, Museovirasto, Kulttuuripoliittisen tutkimuksen keskus Cupore ja Taide-museoalan kehittämiskeskus Kehys tekevät laaja-alaisia kävijätutkimuksia, joiden tuloksista voi etsiä vertailutietoja ja tulevaisuuden trendejä. Erikoismuseoiden näkökulmasta laajat, yleistävät tutkimukset eivät ole kovin käyttökelpoisia, koska tutkimukset koskevat useampia kulttuurilaitoksia kerrallaan ja tiedot saattavat olla vanhentuneita. Yhä enemmän kulttuurialan yleisötutkimusten taustalla ovat rahoittajien ja poliitikkojen tarve vertailla ja arvioida kulttuurintuottajia. Yleisötutkimusta pidetään yhtenä hyödyllisyysmittarina, jolla kulttuurilaitosten yhteiskunnallista vaikuttavuutta arvioidaan. Tällaisessa muodossa kävijätutkimus ei enää pelkästään palvele museon oman toiminnan kehittämistä. (Lindholm, Simovaara & Cantell 2011, 7–8, 14–15.)

Lindholm ym. (2011, 16) toteavat, että yleisötutkimuksen olisi perustuttava konkreettiseen kehittämistarpeeseen. Tällöin tutkimuksessa voitaisiin keskittyä nykytilan ja

kehittämistarpeiden arviointiin ja saada perusteltuja ja tutkittuja tietoja yksityisten rahoittajien ja julkisen tuen myöntäjien päätöksenteon tueksi.

John Falk tarkastelee museokävijöiden kokemuksia ja kävijätutkimuksia hieman erilaisesta näkökulmasta. Hän on havainnut omissa haastattelututkimuksissaan, että kävijällä saattaa olla hyvin erilaisia syitä tulla museoon ja että nämä syyt voivat eri kerroilla vaihdella. Museoammattilaiset eivät välttämättä ole kovin innostuneita Falkin havainnoista, joiden mukaan kävijät eivät aina tule museoon museon itsensä tai siellä olevien esineiden tai näyttelyn vuoksi. Hänen mukaansa museokäynnin syyt ovat sidoksissa kävijöiden identiteettiin liittyviin motivaatioihin. Näiden motivaatioiden perusteella hän on ryhmitellyt kävijät tutkimusmatkailijoihin (explorers), mahdollistajiin (facilitators), elämysten etsijöihin (experience seekers), ammattilaisiin tai harrastajiin (professionals or hobbyists) ja rentoutujiin (rechargers). (Falk 2009, 34–36; Falk 2010.)

Tutkimusmatkailijoiden mielenkiinto kohdistuu uusiin asioihin ja löytämisen riemuun. Museoiden sisältö kiinnostaa heitä, ja he ovat innokkaita oppimaan uusia asioita, koska he ovat uteliaita ja haluavat löytää erilaisilta elämänalueilta kiinnostavia asioita ja laajentaa yleisesti omaa osaamistaan ja tietämystään. (Falk 2010.)

Mahdollistajat ovat tulleet museoon jonkun muun kuin itsensä takia. Heille museokäynti on etupäässä sosiaalinen tapahtuma. Perheenisä tai -äiti on tuonut lapsensa tutustumaan esimerkiksi itselleen omasta lapsuudestaan tuttuun museoon ja haluaa antaa lapsilleen samanlaisen elämyksen mahdollisuuden. Hän kohdistaa käynnin aikana kiinnostuksensa lähinnä lastensa reaktioihin, auttaa heitä saamaan käynnistä mahdollisimman paljon virikkeitä ja on tyytyväinen, jos lapset viihtyvät käynnin aikana. Käynti täyttää samalla myös mahdollistajan omia tarpeita, kun hän voi kokea olevansa lapsilleen hyvä vanhempi. Samalla tavalla mahdollistaja voi viedä tuttavansa tai ystävänsä museoon ja enemmänkin huolehtia tämän hyvinvoinnista ja viihtymisestä kuin kartuttaa omia kokemuksiaan tai tavoitella uusia elämyksiä. (Falk 2010.)

Elämysten etsijät käyvät museoissa kartuttamassa kokemuksiaan. He menevät museoon katsomaan jotakin kuuluisaa esinettä tai teosta, koska se kuuluu asiaan. Heille itse näyttely sinänsä ei välttämättä ole tärkeä, vaan käynnin tekee heille merkitykselliseksi enemmänkin ajatus olemisesta jossakin arvokkaassa ja tärkeässä paikassa. Myös elä-

mysten etsijöille museokäynnin sosiaalinen ulottuvuus on tärkeä, koska he mielellään viettävät samalla aikaansa tuttaviansa tai sukulaistensa kanssa. Heille museon kokonaispalvelu on tärkeää, ja he arvostavat hyviä oheispalveluja. (Falk 2010.)

Ammattilaiset ja harrastajat tulevat syvällisen tiedon perässä museoon ja ovat varsinkin museon sisällöllisestä annista kiinnostuneita. He ovat Falkin mukaan museon kriittisin kävijäryhmä, koska he arvioivat museota usein ammatillisesta näkökulmasta. He saattavat esimerkiksi arvioida esineiden esillepanon ja sijoittelun teknisiä yksityiskohtia, museotilan valaistusta ja näyttelytekstejä. Museokäynnillä saattaa olla heille jokin ammatillinen tarkoitus: he haluavat täydentää tietojaan jostakin yksittäisestä asiasta tai hakevat omalle työlleen erilaista näkökulmaa tai inspiraatiota. (Falk 2010.)

Rentoutujat ovat tulleet museoon lataamaan akkujaan. Se on heille rauhoittumisen paikka, jossa he voivat keskittyä omiin ajatuksiinsa ja johon he voivat paeta kiireistä arkea. Rentoutujat nauttivat rauhallisesta ympäristöstä, jonka museo heille tarjoaa. He käyttävät muutenkin paljon kulttuuripalveluja ja nauttivat elämästään muun muassa matkustelemalla. (Falk 2010.)

Museokäynnit ovat usein hyvin sosiaalisia tapahtumia. 1990-luvulla Yhdysvalloissa tehdyssä tutkimuksessa Smithsonianin museossa havaittiin, että vain 14 % kävijöistä tuli museoon yksin. Loput 86 % kävijöistä oli yhdistänyt käynnin sosiaaliseen kanssakäymiseen. Ihmiset tulevat museoon esimerkiksi perheen tai ystävien kanssa, ja yhdessäolo on useimmiten käynnin perimmäinen syy. Museoon tullaan viettämään perheen kanssa laatuaikaa, sinne tullaan treffeille tai kyläilemään saapuneiden tuttavien kanssa tai viettämään kavereiden kanssa aikaa. Uusien asioiden oppiminen jää sivuseikaksi, vaikka ihmiset sanovatkin sen olevan vierailun tarkoitus. (Weil 2002, 67.) Myös Suomessa museoon lähdetään perheen tai tuttavien kanssa. Suomalaisessa kävijätutkimuksessa yli 80 % kävijöistä tuli museoon seurassa. Yhtä suuri osuus kävijöistä oli ollut tyytyväinen käyntiinsä, ja joidenkin mielestä käynti oli ylittänyt odotukset. (Heinonen & Lahti 2001, 198.)

Edellä kuvailtujen kävijäprofiilien valossa voi olla vaikeaa tehdä kovin tarkkaa segmentointia kävijöiden tarpeista lähtien. Voidaan miettiä, onko Urajärven kartanomuseolle tarpeen kehittää palveluja erityisesti joitakin tiettyjä kohderyhmiä varten vai tarjotaanko palveluja jokaiselle jotakin -periaatteella. Tarpeiden osalta kävijätutkimuk-

sisä on paljon haasteita, jos yritetään huomioida lasten, perheiden, turistien, ikääntyneiden, koulujen, erilaisten etnisten ryhmien ja liikunta-, näkö- ja kuulorajoitteisten museokävijöiden tarpeita (Hooper-Greenhill 1995, 6).

Kotiseutumatkailu ja lähimatkailu ovat nopeasti kasvavia matkailun alueita ja niiden kohteena voisi tyypillisesti olla kartanomuseo. Näille matkailun muodoille on ominaista spontaanisuus ja omaehtoisuus. Matkalle saatetaan lähteä hetken mielihohteesta, ja kohteena voivat olla lähialueen luonto, historialliset kohteet ja paikkakunnan kulttuuri- ja urheilutapahtumat. Ennen matkalle lähtöä tietoa haetaan usein netistä, josta selvitetään muun muassa suunnitellun reitin liikenneyhteydet, kohteiden palvelut ja aukioloajat. Omaehtoisen lähimatkailun viestintäkanavina ovat myös nettikeskustelut ja samoista asioista kiinnostuneiden harrastajien sopimat yhteiset tapaamiset jossakin kohteessa. (Petrisalo 2009, 184–185.)

Alueellisen lähimatkailun tärkeitä ryhmiä ovat paikkakunnalle muuttaneet ja eläkeläiset. Paikkakunnalle muuttaneet tuntevat kotiutumisen tarvetta, ja tutustumalla lähiympäristöönsä he voivat luoda tuttuuden tunnetta uuteen ympäristöönsä. Uusi ympäristö tarjoaa heille mahdollisuuden oppia uusia asioita ja laajentaa kokemuspäiriään. Suuret ikäluokat eli vuosina 1945–1950 syntyneet ovat tällä vuosikymmenellä siirtymässä eläkkeelle. Uudet eläkeläiset ovat aiempia sukupolvia terveempiä ja paremmin koulutettuja, ja heillä on edeltäjiään paremmat taloudelliset edellytykset harrastaa matkailua. Eläkeläisten matkustamisen luonne on muuttunut lomavietosta osaksi arkista ajankäyttöä. (Petrisalo 2009, 182–183.) Lähimatkailussa olennainen asia on kohteiden liikenteellinen saavutettavuus. Urajärven kartanomuseon sijainti on julkisten liikenneyhteyksien kannalta ongelmallinen, koska Vierumäen ja Asikkalan välisellä tieosuudella ei ole linja-autoyhteyksiä. Kartanolle päästäkseen on lähimatkailijan siis turvauduttava autoon, polkupyörään tai kävelyyn.

4.2 Kartanomuseo kulttuuriympäristökasvattajana

Useissa museovierailijaprofiileissa voidaan havaita tavalla tai toisella kiinnostus uuden oppimiseen. Museoon tullaan, koska sieltä voi saada inspiraatiota työhön ja harrastuksiin tai uutta tietoa jostakin tutusta asiasta tai siellä voi perehtyä johonkin ennestään tuntemattomaan. Varsinkin nuorille kävijöille museo on paikka, joka voi monin havainnollisin tavoin kertoa menneisyydestä, perinteisistä tavoista ja elämänmuodois-

ta. Kulttuuriympäristökasvatus voi osana kartanomuseon toimintaa kohdistua juuri tällaisiin nuoriin kävijöihin. Mallia voi ottaa esimerkiksi Sagalundin museon ohjelmista (Björkman & Näse 2009), Curatio-projektin ”Taloissa ja tuvissa – kulttuuriympäristömme kuva” -ohjelman toteutuksista (Curatio-projekti 2011) tai Koulujen kulttuuriympäristöprojektin 2009–2011 ”Mistä olet?” -hankkeen ohjeista ja aineistoista (Mistä olet? 2011).

Lapsia ja nuoria kiinnostavan museoannin puute on varmaankin vuosien kuluessa johdannut siihen, ettei nuorta väkeä kovin paljon Urajärven kartanomuseossa ole käynyt. Nuorten kasvatustoiminnan pitäisi mahdollistaa nuorten sosiaalinen yhdessäolo ja yhdessä tekeminen, ja myös lasten kiinnostus olisi herätettävä omaan tekemiseen perustuvan aktiivisen toiminnan avulla (Heinonen & Lahti 2001, 191).

Sagalundin museo Kemiössä aloitti lapsi- ja nuorisotoimintansa tutustumalla ensin toisten museoiden vastaavaan toimintaan jo 1980-luvulla ja on sittemmin kehittänyt oman konseptinsa, joka on ”Sagalund lever” (Elävä Sagalund, tekijän käänös). Museonjohtaja Li Näse korostaa, että vaikka museot voivat lähestyä kävijöitään puhuttelevilla ja jopa viihdyttävillä tavoilla, museoista ei kuitenkaan saa tulla huvipuistoja. Vaikka museon toimintaa elävöitetään, täytyy se tehdä säilyttäen totuudenmukaisuus ja lähdekriittinen näkökulma. Sagalundissa elävöittäminen tarkoittaa toiminnallisuutta, jossa kävijät voivat konkreettisesti kaikkien aistiensa välityksellä ja itse osallistumalla kokea entisaikojen elämän arjen ja juhlan. Sagalundissa aikuisetkin saavat leikin myötä eläytyä ja oppia. (Björkman & Näse 2009, 9.)

Leikki on lapselle luonnollinen tapa toimia, ja siihen voidaan tuoda mukaan piirteitä, jotka samalla edistävät hänen oppimistaan. Leikin kautta lapsi käsittelee kokemansa asiat ymmärrettävään muotoon. Tärkeintä leikissä on tekeminen ja toiminnallisuus. Leikin yhteydessä oppiminen tapahtuu kuin itsestään, mutta tiedon jäsentämiseen ja tietoiseen toimintaan tarvitaan kuitenkin ulkopuolista opastusta, jotta lapsi pystyy keskittymään ja pysyy leikissä mukana. (Korhonen 2008, 151–153.)

Sagalundin kulttuuriperintöön liittyvä työ ulottuu leikkipedagogiikasta museopedagogian ideapajaan, jonka tarkoituksena on testata uusia museopedagogisia ajatuksia. Punaisena lankana toiminnassa on kanssakäyminen ja kommunikointi museoyhteisön kanssa, jotta kävijä voi itse ikään kuin astua sisälle historiaan. Tekemällä oppii. Saga-

lundissa eläytyminen historiaan tapahtuu aidossa ympäristössä: kävijä voi tehdä perinteisiä käsitöitä, osallistua vanhanajan leikkiin tai istua ankan 1800-luvun opettajan oppitunnilla. Aikamatkat, roolileikit, draamakierrokset tai satu- ja seikkailukierrokset tehdään roolihahmon johdolla. Näillä roolileikeillä voidaan välittää historiallista tietoa jostakin aikakaudesta tai ympäristöstä. (Björkman & Näse 2009, 9–18.)

Museopedagogiikan kysymykset nousivat pohdittaviksi teollistumisen myötä. Suomessa 1800-luvun loppupuoliskolla teollistumisen edetessä hyvää vauhtia väestö alkoi enenevässä määrin muuttaa kaupunkeihin. Tiede ja teollisuus muokkasivat ihmisten elämää, ja hallitukset alkoivat yhä enemmän huolehtia kansalaistensa sosiaalisista palveluista ja koulutuksesta. Museoita pidettiin monien muiden instituutioiden ohella tahoina, jotka voisivat tarjota opetusta suurille joukoille. Museoissa ruvettiin järjestämään näyttelyitä, joiden tarkoituksena oli muun muassa tukea terveystasvatusta, olla osoituksena teollisuuden kehittymisestä ja teknologioiden edistysaskelista tai esitellä kuriositeetteja, kummallisuuksia ja ihmeitä ihmisten viihdyttämiseksi. Koulun kasvatuksellinen rooli kuitenkin eriytyi museoista siinä suhteessa, että koulun opetuksen vaikuttavuutta mittaamaan kehitettiin jatkuvasti uusia menetelmiä. Museoissa ei sen sijaan kovin paljon kiinnitetty huomiota siihen, mitä vaikutuksia museo kävijöissään herätti. Tämä asenne on vaivannut joitakin museoita aivan viime aikoihin saakka. (Hein 1998, 4–5.)

Ihmisen toiminnan jäljet ympäristössä alkoivat näkyä jo esihistoriallisella ajalla. Maanviljelyksen myötä alkoi maisema muuttua jo kivikaudella, mutta vasta 1800-luvulla alkaneen teknologisen vallankumouksen myötä nousi huoli luonnon pilaantumisesta, kun luonnonvaroja yhä kiihtyvällä tahdilla ruvettiin hyödyntämään tavaran tuotannon tarpeisiin. Kulttuuriperinnön suojeluun havahduttiin kansainvälisesti, ja vuosina 1899 ja 1907 tehtiin Haagissa sopimukset, jotka koskivat kulttuuriomaisuuden suojelua. Sotien jälkeen puutteellisiksi havaittuja sopimuksia korjattiin Haagin vuonna 1954 solmitulla yleissopimuksella kulttuuriomaisuuden suojelusta aseellisen selkkauksen sattuessa. Kansainvälisten sopimusten soveltaminen on käytännössä osoittautunut haasteelliseksi. (Hänninen 2006, 11–12.)

Museotyö on parhaimmillaan kokonaisvaltaista kulttuuriympäristökasvatusta. Luonnonsuojelukasvatus ja kotiseutuopetus rantautuivat Suomeen 1800-luvun lopulla, ja vaikutteita saatiin etenkin Saksasta. Suomessa kotiseututyö painottui historiallis-

kansatieteelliseen työhön ja liittyi kiinteästi paikallismuseoiden toiminnan käynnistämiseen. Robert Boldt oli Suomen kotiseututyön uranuurtaja. Hänen mukaansa kotiseudun luonnosta, historiasta ja kansanperinteestä piti havainnollisesti kertoa kotiseutuopetuksessa. Luonnonsuojelukasvatuksen alkamiseen puolestaan vaikutti luonnontieteilijä Rolf Palmgren, joka julkaisi vuosina 1920 ja 1922 kaksiosaisen teoksen *Naturskydd och Kultur*. Julkaisut vaikuttivat voimakkaasti koulujen luonnonsuojeluopetukseen. Luonnonsuojelukasvatus oli aluksi hyvin ihanteellista. Siinä kannustettiin lapsia ja nuoria rakastamaan luontoa ja ”ymmärtämään, että luonnon elävät ja elottomat muistomerkit ovat pyhiä”. Kasvatuksessa oli merkittävä arvolataus, jota nykyäänkin pidetään yhtenä ympäristökasvatuksen tehtävistä. (Hänninen 2006, 13.)

Luonnonsuojelun ja kulttuurin kohtaamista voidaan pitää aika ristiriitaisenakin, koska 1900-luvun alussa suojelun ideaalina oli koskematon luonto. Uudet elinkeinot ja teollistuminen, jotka edustivat kulttuuria, vaativat paljon luonnonvarojen hyödyntämistä, mikä luonnonsuojelun näkökulmasta oli luonnon tuhoamista. (Hänninen 2006, 15–16.)

Kotiseutuopetus ja luonnonsuojelukasvatus muutettiin koulujen opetussuunnitelmassa 1952 ympäristöopiksi. Uuden termin katsottiin paremmin kuvaavan myös sosiaalista ympäristöä, jossa yksilö oli osallisena ja vaikuttajana. Sotien jälkeen sanalla ”kotiseutu” oli voimakas kansallismielinen painotus, jota haluttiin lieventää. Opetussuunnitelmassa korostettiin toiminnallista kokemusta, jota saatiin luontoretkillä ja tutustumalla muuhun kotiseudun ympäristöön. (Hänninen 2006, 17–18.)

Teollistuminen, kaupungistuminen ja maatalouden koneellistuminen, joka kiihtyi 1960-luvulla, muutti myös ihmisten luontosuhdetta. Agraariyhteiskunnassa ihmiset elivät koko ajan suorassa ja kiinteässä hyötysuhteessa luonnon kanssa, elanto saatiin maasta ja metsästä. Rakennemuutoksen myötä luontosuhde laajeni käsittämään enemmän esteettisyyteen, vapaa-ajan viettoon ja luonnossa liikkumisen nautintoihin liittyviä piirteitä. (Hänninen 2006, 18.)

Rachel Carsonin (1962) katsotaan käynnistäneen teoksellaan ”Äänetön kevät” yleisen ympäristöherätyksen, jonka vaikutukset näkyivät nopeasti Suomessakin. Aika oli kypsä ja oltiin valmiita toteuttamaan ympäristökasvatusta suunnitelmallisesti. Ympä-

ristöasioiden hoidon institutionalisoitumista kuvasi hyvin ympäristöministeriön perustaminen vuonna 1983. (Hänninen 2006, 21.)

Hänninen puhuu läpiekologisoitumisesta, jolla hän tarkoittaa, että huoli ympäristön tulevaisuudesta on kaikilla yhteiskunnan tasoilla otettu vakavasti ja että ympäristökasvatus nähdään tärkeänä, ympäristön tuhoutumista ehkäisevänä vaikuttamiskeinona. Kun ympäristökasvatus on tullut museoonkin, olisi kehitettävä museoympäristöön soveltuvia museopedagogiikan työkaluja. (Hänninen 2006, 206.) Ympäristökasvatuksellisten näkökulmien tuominen esille museotyössä merkitsee samalla sitä, että museo näin kantaa vastuunsa ympäristötietoisuuden levittämisestä (mt., 235).

4.3 Kartanomuseon kävijöiden odotuksia

Museovieraat ovat aktiivisesti merkityksiä muodostavia subjekteja. Ei ole mitenkään selvää, että vierailijat haluaisivat sellaisenaan omaksua jonkin näyttelyn heille antaman kuvan menneisyydestä ja historiasta. Sitä paitsi vieraat eivät pääsääntöisesti tule museoon oppiakseen uusia asioita, vaan heille ovat tärkeitä myös museossa koettavat elämykset, jotka puhuttelevat heitä henkilökohtaisesti tunteen tasolla. (Linko 1998, 38.)

Urajärven kartanomuseon avoimien ovien päivänä 16. elokuuta 2011 haastattelemitani vieraista monilla on jonkinlainen omakohtainen sidos kartanoon. Joku on lapsuudessaan saattanut vierailla kesäisin museossa ja jopa telmiä Hugon sängyssä, kuten eräs blogimme (www.urajarvenkulttuuripuisto.fi) kommentoija kirjoitti:

”Kukapa uskoisi, että 70-luvulla kävimme siskoni ja ystäväni kanssa kartanolla useita kertoja kesässä ”tutkimassa paikkoja”. Soudimme kartanolle Urajärven Kukkaroniemestä kesämökiltämme. Olimme tuolloin 10–15-vuotiaita tyttöjä. Kartanolla sai liikkua varsin vapaasti ja oppaat olivat todella ystävällisiä vanhempia henkilöitä. Mitään koiruuksia emme tehneet, mutta muistan selailleeni valokuva-albumeita siskoni kanssa, tutkineeni Lillyn huoneen tavaroita sekä ruokailuhuoneen astiakaappia ja maanneeni Hugon työhuoneen alkovin sängyllä. Päärakennuksen yläkerta jäi arvoitukseksi ja oli vähän pelottavakin, koska kartanollahan kummitteli. Ystäväni Kristiina soitteli kartanon pianoa. Sivurakennukseen en yksin olisi uskaltanut mennäkkään; verhotkin siellä heiluivat, näin ainakin kuvittelimme.”

Monet vierailijoista olivat joskus asuneet Urajärvellä, tai heidän vanhempansa tai isovanhempansa olivat olleet töissä kartanolla. Joillakin on mökki Urajärvellä tai he ovat tulleet paluumuuttajina seudulle viettämään eläkepäiviään tai ovat tuoneet lapsensa

katsomaan jo omasta lapsuudestaan tuttua kartanomuseota. Näille vierailijoille oli yhteistä omaan elämänselämään liittävät muistot kartanosta. Heille oli syntynyt elämyksellinen paikkasuhde, kaikin aistein koettu tunnetila, jonka muistaminen kiehtoi mielikuvitusta (Aarnipuu 2008, 185).

Paikka kuvaa Urajärven-kävijöiden mielissä myös jonkinlaista pysyvyyttä, eli palatesaan takaisin kotiseudulle he löytävät sieltä jotakin, joka on tunnistettavasti entisenlaisensa. Se on kuin pala heidän omaa minuuttaan, jonka he taas löytävät. Mitä paremmin paikka on säilynyt sellaisena kuin he sen muistavat, sitä enemmän se heihin tunnetasolla vaikuttaa. Urajärven kartanomuseo voi muodostaa heille merkin pysyvyydestä. Se on paikka, jossa aika tuntuu pysähtyneen ja johon he voivat palata. Se on paikka, jonka he kokevat eheyttävänä. (Tuan 2006, 18–19.) Kartanomuseo on myös osa yhteisön historiallista muistia. Paikkakuntalaiset ja sinne takaisin muuttaneet voivat museon puitteissa muistella ja tulkita menneisyyttään. Sillä tavalla kartanomuseo luo paikallista yhteisöllisyyttä ja on osa paikallista identiteettiä. (Grah 2009, 107, 110–111.)

Maantieteen professori Pauli Tapani Karjalainen (2006, 83) nimittää elämäkerrallisten paikkakokemusten tulkintaa topobiografiaksi. Hänen mukaansa ihmisen minuu rakentuu muistojen kautta. Muistot vievät meidät aina johonkin aikaan ja paikkaan, ja näin meille muodostuvat omat elämäkerralliset paikkamme. Paikkakokemus on hyvin yksilöllinen ja subjektiivinen. Kartanomuseo on siis osa jokaisen siellä joskus käyneen elämäkerrallisia paikkakokemuksia, ja sen merkityksellisyys rakentuu siihen liittyvien muistojen kautta.

Eräs vierailija kertoi lukeneensa Elisabet Ahon kirjoittamia, Urajärven kartanon menneestä elämästä vivahteikkaasti kertovia romaaneja, jotka olivat herättäneet uteliaisuuden tulla paikalle muodostamaan mielikuvaa siitä ympäristöstä, jossa romaanien päähenkilöt olivat aikoinaan eläneet. Samalla ehkä tultiin aistimaan sitä tunnelmaa, mikä edelleen vahvasti on läsnä muistuttamassa kartanolla eläneistä ihmisistä. Suhde johonkin paikkaan voi siis rakentua myös voimakkaan lukukokemuksen välityksellä etäisyyden päästä (Lehtinen 2006, 48).

Museovieraan puhe kokemuksestaan on subjektiivista, omaelämäkerrallista ja emotionaalista. Aitoja elämyksiä on syntynyt, kun kokemukseen on liittynyt voimakas emo-

tionaalinen lataus (Linko 1998, 64). Elämyksen aitoutta tai autenttisuutta on hankalaa tai mahdotonta määritellä, koska ihminen tuntee aitouden subjektiivisesti. Jollekin aito ei välttämättä ole sitä toiselle (mt., 67).

4.4 Kartanomuseo matkailutuotteena

Kulttuuriperinnön tuotteistaminen on markkinatalouden termein maaseudun elävöittämisen ja henkiinjäämisen ehto. Matkailuteollisuuden osana kulttuuriperintökohteiden pitää osata paketoita tuotteensa ja markkinoida ne asiakkaille. Pelkkä aito kartano ei saa ihmisiä innostumaan, vaan siitä pitää luoda matkailukonsepti. (Wilenius 2004, 112.)

Jotta voidaan kehittää hyvä matkailukonsepti, täytyy olla selvä liikeidea, jonka pohjalta suunnittelua lähdetään tekemään. Suunnittelu kannattaa käynnistää tutkimuksella, jolla selvitetään liikeidean lähtökohdista kartanomuseokävijöiden tarpeita, kartoitetaan lähialueen muut palveluntarjoajat ja heidän halukkuutensa verkostoitumiseen ja yhteistyöhön. Samassa yhteydessä voidaan myös selvittää, minkälaisia valmiuksia lähialueen yrittäjillä on tarjota tukipalveluja kartanomuseolle. Suunnittelussa on hyvä edetä systemaattisesti ja luoda prosessi, jolla suunnittelun kuluessa ideoita tuotetaan ja arvioidaan. Ideoita voidaan helposti kerätä Museoviraston sisältä, koska monilla siellä työskentelevillä on vuosien kokemus museotyöstä. Heiltä voi saada ideoita käytännön työssä esille tulleista tarpeista. Yhteistyökumppaneilta voi myös saada uusia ajatuksia ja museovierailta kannattaa ottaa palautetta vastaan. Kaikki palveluntarjoajien osat määritellään tässä vaiheessa, ja niitä on hyvä testata vierailijoilla ja asiantuntijoilla. Matkailukonseptin lanseeraus on myös huolellisesti suunniteltava ja dokumentoitava. (Kinnunen 2004, 38–40.)

Matkailukonseptista tulevat helposti mieleen huvipuistot, kylpylät, lomakylät ja erilaiset festivaalit. Myös museoista on muodostunut monille nykyihmisille vapaa-ajanviettotapa, joka kilpailee ajasta muiden palveluja tarjoavien houkutusten kanssa. Kamppailussa on mukana toinen toistaan monipuolisempia ostosparatiiseja, huvipuistoja, urheilukilpailuja, festivaaleja, tapahtumia ja näyttelyitä (Linko 1994, 177). Ihmisten ajankäytöstä kilpailevat myös muut tahot. Television katselu ja tietokoneen käyttö veivät 10–64-vuotiaiden keskimääräisestä kuuden tunnin päivittäisestä vapaa-ajasta vuonna 2009 jo puolet eli noin 3 tuntia (Tilastokeskuksen ajankäyttötutkimus

2009). Ei siis ihme, että museot ovat joutuneet tarkistamaan toimintaperiaatteitaan tässä ihmisten ajasta, huomiosta ja rahoista kilpailevassa maailmassa. Kaikki kulttuuri- tuotteet joutuvat taistelemaan paikastaan julkisuudessa.

Suomessa on viime vuosikymmeninä toteutettu lukuisia matkailukohteita, joissa on hyödynnetty paikallisia perinteitä ja rakennettu hyvin varusteltuja turistikeskuksia suurin odotuksin varsin syrjäisillekin seuduille. Katriina Petrisalo (2001, 9–10) kertoo tutkimuksessaan ”Menneisyys matkakohteena” vuonna 1985 Pohjois-Karjalan Tuupovaaran Hoilolan kylään rakennetusta Korpiselkä-talosta. Hän kiinnostui hankkeesta nähtyään sitä koskevia lehtikirjoituksia, joissa arvioitiin, että matkailukeskus houkuttelisi vuosittain 150 000 kävijää. Korpiselän matkailullisena teemana mainostettiin ortodoksis-karjalaista perinnekulttuuria, joka on saamelaiskulttuurin ohella suomalaisen matkailuteollisuuden vetovoimatekijöitä. Vetovoimaisuudesta ovat osoituksena muun muassa Uuden Valamon luostarin huomattavat kävijämäärät Heinävedellä.

Hankkeen suurena ristiriitaisuutena Petrisalo näkee sen, että hanketta ei toteutettu paikkakunnan oman kehityskontekstin puitteissa, vaan matkakeskukselle luotiin ulkopuolelta perinnekulttuuri, johon paikallisen yhteisön sitten oletettiin sopeutuvan (Petrisalo 2001, 13). Hän katsoo hankkeen toteutuneen osana valtakunnallista kehitysaluepolitiikkaa, jossa matkailusta oli tarkoitus tehdä väline, jonka avulla kehityksessä jälkeen jäänyt kylä saataisiin siirrettyä moderniin yhteiskuntaan. Hankkeen toteuttamisessa paikallinen päätöksenteko ja kyläläisten mielipiteet sivuutettiin ja suunnittelu ja rakentaminen siirtyivät paikallisesta hankkeesta virkamiestasolle kunnanjohtajan, maaherran ja joidenkin yksityishenkilöiden hoitoon. (Petrisalo 2001, 48–49.)

Karjalaiskylää kartoittaneessa tutkimuksessa havaittiin, että niiden elämäntapa ei merkittävästi poikennut ”ei-karjalaisten” kylien tavoista ja käytänteistä. Perinteitä markkinoiva matkailuidea oli osoittautunut toimimattomaksi. (Hakamiehen mukaan Petrisalo 2001, 40.) Tästä osoituksena olivat myös Nurmeksen Bomba-talon ja Hattuvaaran Taistelijan talon taloudelliset vaikeudet, jotka johtuivat ylioptimistisista kävijämäärä- odotuksista (Petrisalo 2001, 41).

Korpiselkä toteutettiin ilman tuotekehitys- ja markkinointitutkimuksiin perustuvaa analysoitua tietoa. Sen pystyttämisessä hyödynnettiin vain taloudellisen korkeasuhdanteen luomia edellytyksiä. Ortodoksis-karjalainen teema oli vetovoimaisuudestaan

huolimatta liian suppea houkutelukseen suuria kävijämääriä syrjäiseen, harvaanasutulla alueella sijaitsevaan matkailukohteeseen. (Petrisalo 2001, 59.) Lisäksi Korpiselkä-talon pihapiirin ulkopuolinen elämä oli kutakuinkin jälkiagraarisen ja luterilaisenemmistöisen elämäntavan leimaamaa (mt., 10). Vetovoimatekijäksi tarkoitettu teema oli siis alusta lähtien täysin päälle liimattua perinnekulttuuria.

Toisenlaisen esimerkin menneisyyden tuotteistamisesta tarjoaa Savutuvan Apaja Päijänteen rannalla Jyväskylässä. Elina Salminen (2011, 147–149) kuvaa väitöskirjassaan matkailuyrittäjä Markku Apposen kohdetta, joka alun perin perustettiin perinnekonseptiksi. Alueelle on siirretty yli 30 vanhaa keskisuomalaista rakennusta. Salmisen mukaan kohde myy asiakkailleen mielikuvaa menneisyydestä, joka vastaa kävijöiden odotusarvoa. Turistien eksotiikan ja autenttisuuden nälkä tulee tyydytetyksi, vaikka autenttisuus ei ollenkaan vastaa sitä, mitä museoammattilaiset sillä tarkoittavat. Savutuvan Apaja ei olekaan museo, eikä se väitä sellainen olevansa. Matkailuyrittäjän näkemyksen mukaan tärkeintä ei ole tieto, vaan asiakkaiden kokemus menneisyyden läsnäolosta.

Urajärven kartanomuseon kanssa samanlaisten tulevaisuushaasteiden kanssa painii Kotkaniemen kotimuseo, joka on Museoviraston hallinnoima presidentti P.E. Svinhufvudin kotimuseo Luumäellä. Kotimuseon toiminnan jatkuvuuden turvaamiseksi on käynnistetty kehittämishanke, jonka esiselvitysraportissa Anna-Kaisa Ek ja Kaisa Munukka (2012) ovat laajasti kartoittaneet kotimuseon kehittämismahdollisuuksia matkailukohteena. Selvityksessä käydään läpi yleisesti Etelä-Karjalan matkailutarjontaa ja Kotkaniemen matkailullisia kohderyhmiä. Museotoiminnan kehittämisen osalta raportissa todetaan, että museon pitäisi laajentaa näyttelyidensä teemoja myös henkilö- ja sukuhistoriallisten aiheiden ulkopuolelle, jotta se herättäisi enemmän kiinnostusta erilaisissa kohderyhmissä. Raportissa esitetään lisäksi joukko matkailullisia teemoja, joiden avulla kävijämääriä olisi mahdollista kasvattaa. Tutkijat ehdottavat museolle erilaisia tuotepaketteja, joissa muun muassa hyödynnettäisiin Kotkaniemen puutarhaa ja ulkoaluetta esimerkiksi juhlatilaisuuksissa. Verkostoitumista paikallisten matkailuyrittäjien ja muiden kulttuurikohteiden kanssa tutkijat pitävät tärkeänä. Suuri haaste kohteen kehittämisessä on, kuka Kotkaniemeä tulevaisuudessa hallinnoi ja minkälaisia resursseja toimijalla on käytettävissään. Kohteen vahvuuksia eli luontoa, rauhaa, käsillä tekemistä ja tarinoita pitäisi kuitenkin selvityksen tekijöiden mielestä käyttää museon matkailullisen kehittämisen lähtökohtina.

Alueellisen identiteetin käytön matkailullisena vetovoimatekijänä pitäisi olla mahdollisimman rehellistä, koska valheellisuus paljastuu ennemmin tai myöhemmin. Kun alueen luonnosta ja kulttuurista välitetään aito kuva, voidaan puhua kulttuurisesti kestävästä kehityksestä. Speaktaakkeliien rakentaminen ei tarjoa kovin kestäviä eväitä paikallisuuden kehittämiseksi. Lähtökohtana kaikessa kehitystoiminnassa ja hankkeiden toteuttamisessa pitää olla paikallisen yhteisön arkitodellisuus. (Ilmonen 2009, 53–55.)

Urajärven kartanomuseon toiminnan suurisuuntainen kehittäminen uutta majoituskapasiteettia rakentamalla tuntuisi uhkarohkealta yritykseltä, koska vajaan 15 kilometrin päässä on Vierumäen Resort & Spa, jossa on erittäin monipuoliset majoituspalvelut kylpylöineen ja muine palveluineen. Urheiluhenkisessä, 36 miljoonaa euroa maksa-neessa viiden tähden hotellissa on 190 huonetta, monipuolinen ja moderni kokousosasto, kuusi ravintolaa, joissa on kaikkiaan 1 200 asiakaspaikkaa, day spa, 10-ratainen viihdekeilahalli, viihdekeskus ja kuntohuone (Huovila 2010). Matkailijoita (tai museovieraita) ei pelkällä majoituksella saada houkuteltua alueelle, vaan lisäksi tarvitaan hyviä ohjelmapalveluja. Vierumäki tarjoaa tällaisia aktiviteetteja siinä määrin, että se voi saada päivämatkailijatkin jatkamaan oleskeluaan alueella ja myös yöpymään siellä.

Voiko ”hiljainen” kartanomuseo kilpailla kävijöistä yksinkertaisesti vain olemassaolollaan näiden megakohteiden kanssa? Tarvitseeko sen kilpailla niiden kanssa ja jos tarvitsee, niin kilpaileeko se samoista kävijöistä? Niin kauan kuin museon ansaintalogiikka perustuu valtion budjettirahoituksen turvin kustannettuun avoinna- ja kunnosapitoon, ei kilpailusta näennäisesti tarvitsisi ollakaan huolissaan.

Mitä tarkoittaisi Urajärven kartanomuseon tuotteistaminen? Urajärven kartanomuseo on kohde, jossa ei suurelle yleisölle ole tarjolla majoituspalveluja. Keskimääräinen asiakas viipyy museoalueella tunnista muutamaan tuntiin kiinnostuksen mukaan. Urajärvellä on pohdittava, minkälaisia palveluja kävijälle voidaan tällaisen lyhyen vierailun aikana tarjota. Tavoitteena voisi myös olla, että kävijät viipyisivät pidempään kartanon alueella, jolloin heillä olisi mahdollisuus käyttää useampia heille tarjottuja palveluja. Taloudellisten tavoitteiden näkökulmasta tämä tarkoittaisi, että he käyttäisivät käyntinsä aikana enemmän kartanon maksullisia palveluja.

Kartanon historiaan ei liity ketään merkittävää historiallista henkilöä tai mitään valtakunnallisesti huomiota herättänyttä tapahtumaa, joka nostaisi kartanon tunnettuutta. Kartano on elänyt omaa vaatimatonta hiljaiseloaan eikä siksi ole markkinoinnillisesti kovin mediaseksikäs. Asikkalan kunnan verkkosivuilla kuvaillaan näin: ”Urajärven kartano edustaa syrjäiseen paikkaan, pienimuotoiseen, topografialtaan vaihtelevaan viljelymaisemaan syntynyttä pientä itähämäläistä kartanoa.” (Asikkalan kunta 2011.) Pienimuotoisuus ja paikallisuus ovat toisaalta tekijöitä, jotka muodostavat osan kartanon omaleimaisuudesta ja ainutlaatuisuudesta.

Kartanoihin liittyvä aristokraattinen ja ylevä leima on jo tekijä, joka kiinnostaa ihmisiä ja on sellaisenaan yksi vetovoimatekijä. Muita kartanoiden viehätysvoiman piirteitä ovat laadukkuus, hienous, rauhallisuus, ylellisyys, eksoottisuus ja vieraanvaraisuus. Ylellisyys arjen vastakohtana ja vanhan ajan tunnelma ovat tärkeitä tekijöitä, mutta yksi vahvimista vetovoimatekijöistä on kuitenkin vanha miljöö kokonaisuudessaan. Siihen kuuluvat rakennukset ja pihapiiri, ympäristö ja sisustus ja näiden yhdessä luoma tunnelma. Miljöön tunnelma ja kartanoympäristöä luonnehtiva vanhuus ja sen tuoma arvokkuus luovat vierailijoita puhuttelevia mielikuvia muistojen kultaamasta entisajasta. (Schildt 2007, 51–55.)

Urajärven kartanomuseon ainutlaatuisuus on sen alkuperäisessä eheydessä. Sen mu-seorakennukset, huoneet (kuvat 17 ja 18) ja ympäristö on säilytetty lähes siinä muodossa kuin von Heideman -suvun viimeiset edustajat ne jälkeensä jättivät. Urajärven kartanomuseoon on talletettu hetki ja kodin atmosfääri.

Kuvat 17 ja 18. Päärakennuksen sali 1900-luvun alussa ja 2000-luvulla (Museovirasto)

Kartanomuseo on konservoitu ja kunnostettu kuvaamaan ilmiänsuultaan vuoden 1917 tilannetta. Se on tulkinta, jonka tämänhetkisen tutkimustiedon valossa voimme tehdä. Historiallisessa museossa jokainen näytteillepano on oman aikansa tulkinta menneestä, ja voimme myöntää, kuten Anne Aurasmaa artikkelissaan (2003) toteaa, että ”ajallisessa todellisuudessa jokainen päätös sitoutuu ajan, paikan, kansan, ryhmän, yksilön (jne. loputtomasti) arvoihin”. Tulkinnessa heijastuu eri alojen tutkijoiden ja tekijöiden ammattitaidon, arkistoitujen dokumenttien ja säilyneiden valokuvien kautta syntyvä palapeli, jota jatkuvasti täydennetään ja johon pyritään löytämään ehjiä ja toisiinsa aina vain paremmin sopivia palasia.

Päätyminen vuoden 1917 ilmiäsuun on valintaprosessin tulos ja kuvastaa oman aikamme näkemyksiä konservoinnin ja restauroinnin etiikasta. Valinta kuvastaa myös von Heidemanien jälkeensä jättämää tilannetta kartanomuseolla. Heidän kuolemansa jälkeen noin sadan vuoden aikana tehdyt muutokset eivät välttämättä kunnioita alkuperäistä testamentin henkeä. Janne Vilkuna (2009, 21) esittää, että valintojen teko on vallankäyttöä. Päättämällä mitä asioita esitetään ja mitä jätetään kertomatta, voidaan vaikuttaa siihen, minkälainen menneisyys tulevaisuudessa on. Menneisyys on aina tulkittua menneisyyttä.

Hugo ja Lilly von Heideman alkoivat todennäköisesti suunnitella kotinsa museoimista jo hyvissä ajoin ennen Hugon kuolemaa, koska Lilly oli varsin määrätietoinen testamentin valmistelussa. Testamentissa määrättiin, että kartano on muutettava sen viimeisten varsinaisten asukkaiden kuoltua kotimuseoksi. Museoimishaave on saattanut sisarusten ajatuksissa syntyä sen vuoksi, että he molemmat olivat naimattomia, joten heidän jälkeensä suvun tämä haara sammuisi. Museona heidän kotinsa jäisi kuitenkin elämään ja säilyttämään palan vuosisataisesta von Heidemanien suvun perinnöstä ja toivonkipinän pienestä kuolemattomuudesta (Pearce 1995, 21). Tässä ovat museotuotteen rakentamisen lähtökohdat.

4.5 Urajärven kulttuuripuisto?

Mielenkiintoisen näkökulman kartanomuseon tuotteistamiseen ja markkinointiin tuo ajatus Urajärven kulttuuripuistosta teemapuistona. Kulttuuripuisto-termi on otettu epävirallisesti käyttöön, koska kartanomuseon käsitettä on haluttu laajentaa. Kartanon

alue muodostuu museon lisäksi useista maisemapuiston osista, joihin von Heidemanin sisarukset, Hugo etupäässä, ovat luoneet lavastuksellisia rakennelmia.

Kuva 19. Wagnerin Lohengrin -oopperan mukaan lavastettu joutsen-kuvaelma Urajärvellä 1900-luvun alussa (Museovirasto)

Näissä rakennelmissa on sadunomaisuutta ja leikillisyyttä, kuten esimerkiksi tonttuja varten pystytetyissä kivimajoissa puutarhan suurten kuusten katveessa. Valhalla muodostaa hyvin teatraalisen ja dramaattisen näköalapaikan pylväikköineen kartanon alueen korkeimmalla kohdalla. Lahden poukamaan sisarukset rakennuttivat tekosaaren, ja sen ympärille lavastettiin kohtauksia Wagnerin oopperoista (kuva 19).

Emme tiedä, kuinka tietoisesti Hugo von Heideman lavastuksia suunnitellessaan ja rakennuttaessaan on miettinyt niiden elämyksellisyyttä, mutta joka tapauksessa hän on ne tehdessään tullut luoneeksi teemapuiston, jonka jokainen yksityiskohta kätkee taakseen tarinan. Nykypäivän teemapuistot ovat kaikki jollakin tavalla Disneylandin jälkeläisiä. Täkäläisittäin esimerkiksi voi nostaa Muumimaailman, jonka tematiikka on myös fiktiivinen ja jonka tarkoituksena on viihdyttää ja luoda elämyksiä.

Nykyään puhutaan elämysteollisuudesta. Tarinallinen teemapuisto on yksi tämän teollisuudenalan tuotteista ja Disneyland sen uranuurtajia. Valmistuessaan 1955 se oli suuri sensaatio, koska se toi Disneyn piirrosanimaatioiden tarinoiden maailman konkretisoituna esille. Teemapuiston täydellisyyden tragedia tiivistyy siihen, että siellä tarinoiden kuvittaminen, visuaalisuus ja selittäminen on viety niin pitkälle, ettei kävijän omalle oivallukselle jää enää tilaa. Ilman mielikuvitusta ei todellista elämystä kuitenkaan voi syntyä. (Lappalainen 2010, 5–8, 29.)

Disneylandia on sen avautumisesta lähtien kritisoitu siitä, että se on simulaatio ja muukaelma, joka sumentaa rajat todellisuuden ja massamedian vyöryttämän kuvaston välillä (Lappalainen 2010, 32). Disneylandin ja kasinoiden keinomaailmojen illuusion särkymättömyyttä varjellaan tarkoin, koska lavasteiden taakse kurkistaminen voisi tuhota fantasian tehon ja vähentää kävijän kulutushalukkuutta (Lappalainen 2010, 35). Tällaisessa teemapuistossa elämyksellisyys on rakennettu laskelmoidusti ja kliinisesti toteuttamaan liiketaloudelliset tavoitteet.

Lappalainen on tutkinut, minkälaisista osatekijöistä elämyksellisen tilan rakentaminen koostuu. Hän esittää mallin (kaavio 1) elämystaloutta käsittelevästä kirjallisuudesta poimimistaan kriteereistä, joiden avulla teemapuistoa tai mitä tahansa elämyksellisyttä tavoittelevaa tilaa voidaan arvioida. Malli toimii myös apuvälineenä teemapuistojen ja tilojen suunnittelussa. Vaikka Urajärven kulttuuripuisto on rakennettuna ympäristönä ”valmis” eli tavoitteena on kunnioittaa von Heidemanin sisarusten aikoinaan tekemiä rakennelmia, voisi puiston kehittämistä ja elvyttämistä arvioida tällaisen mallin avulla. Tarkoitus ei ole ryhtyä luomaan kulttuuripuistosta fiktiivistä teemapuistoa, vaan jäsentää sen jo sisältämiä tarinoita dramaturgisin ja skenografisin⁴ keinoin omaksettavaan, ymmärrettävään ja mahdollisesti elämyksiä tuottavaan muotoon.

⁴ Skenografia on tilan, tekstin, tutkimuksen, taiteen, näyttelijöiden, ohjaajan ja yleisön saumaton synteesi (Lappalainen 2010, 40). Skenografia eli lavastus luo teatterin ja elokuvien visuaalisen ilmeen. Lavastuksen avulla tapahtumaympäristö rakennetaan esityksen sisältöä vastaavaksi. Usein puvustus ja ympäristö yhdessä muodostavat kokonaisuuden. (Sivistyssanakirja.com 2012.)

Väri	Valo	Mittakaava	Perspektiivi	Moni- aistisuus	Struktuuri	Moni- muotoisuus	Detalji
Kompositio		Koreografia		Tunne		Draama	
Teema / Tutkimus			Mielikuvitus			Tarina / Teksti	
Paikka / Tila							

Kaavio 1. Elämyksellisen tilan rakentamisen malli: Wall of Experience Scenography (Lappalainen 2010, 63)

Alkuperäisessä asussaan olevat historialliset kohteet tai niiden rekonstruktiot voivat olla teemapuiston lavasteina, joissa roolivaatteisiin pukeutuneet näyttelijät esittävät tarinoita (Lappalainen 2010, 31). Museoissa on avautunut yhä enemmän mahdollisuuksia tarinoiden kerrontaan teemoitettujen ympäristöjen suunnittelun ja lavastamisen avulla (mt., 37). Matkanjohtaja Sisko Ojanperä on luonut ohjelmallisen kokonaisuuden, jossa hän Lilly-neidin roolihahmossa tekee opastuskierroksia kartanomuseon alueella (Ojanperä 2012). Draamallinen museotyö on kuin mitä tahansa työtä, kun se liittyy matkailuteollisuuden osana museokävijöiden palveluun ja kohtaamiseen. Vieraan näkökulmasta ei ole niin oleellista, ovatko kaikki kohtaukset tarkkaan käsikirjoitettuja, kunhan kokemus herättää hänessä tunteita ja saa aikaan mieliin painuvan elämyksen. (Veijola 2002, 99.)

Vaikka kartanomuseon ensimmäisinä kehittämiskohteina eivät olisikaan maisemapuistoon sijoitetut draamat, niitä voidaan kuitenkin pitää vartenotettavina museota elävöittävinä ja kävijöitä kiinnostavina vetovoimatekijöinä. Konkreettisina lähitulevaisuuden toimenpiteinä Urajärven kartanomuseon vetovoimaisuuden kehittämiseksi perusasiat olisi saatettava asianmukaiselle tasolle. Niistä tärkeimpiä ovat kunnolliset py-

säköintitilat ja ravintola- ja kahvilapalvelut saniteettitiloineen. Koska museo on maa-seutukohde ja suhteellisen kaukana asutuskeskuksista ja niiden tarjoamista palveluista, olisi museolla oltava nykyvaatimusten mukaiset, saavutettavat saniteettitilat. Valtaosa kartanomuseon asiakkaista on eläkeläisiä ja ikääntyneitä, jotka kaipaavat vähintään kahvilapalveluja virkistäytyäkseen. Lisäksi koko alue olisi varustettava kunnollisilla opasteilla. Ihmiset tuntevat olonsa turvallisemmaksi ja varmemmaksi tietäessään olevansa kartalla. Opasteet auttavat vierailijoita hahmottamaan museoalueen ja oman sijaintinsa sillä, helpottavat liikkumista ja vahvistavat positiivista museokokemusta. Myös museokauppatoimintoja olisi kehitettävä. Hyvin organisoidulla museokaupalla voisi vähitellen kasvattaa museon tuloja. Hannaleena Hieta kertoo väitöskirjassaan esimerkin kreikkalaisesta museosta, joka sai neljänneksen tuloistaan museokaupan myynnistä (Hieta 2010, 166).

5 POLUNRAIVAUSTA: KULTTUURIMATKAILUKOHTEN VETOVOIMATEKIJÄT

5.1 Museoelämyksen aineksia

Elämyksen syntymiseen museossa vaikuttavat monet tekijät. Näyttelytilassa vallitseva tunnelma, kävijän tausta ja mieliala vaikuttavat siihen, miten erilaiset asiat eri kokemushetkinä saavat erilaisia tuntemuksia aikaan. Vastaanotto, tulkinta ja lopulta oppimisprosessi saavat aikaan muutoksia kävijän itseymmärryksessä ja todellisuuskuvassa. Anne Aurasmaa (2002, 18) jopa väittää, että museokokemus voi olla katarttinen⁵.

Museokokemuksen merkitys rakentuu yksilön omasta persoonallisesta identiteetistä. Museo muodostaa ympäristön, joka mahdollistaa merkitysten rakentumisen. Kullekin kävijälle tämä kokemus on yksilöllinen ja kumpuaa juuri hänen omasta kokemusmaailmastaan, muististaan ja tunteistaan. Esineet ja museo heijastelevat niitä merkityksiä, joita ihmiset niille itse antavat. Esineet eivät näin itsessään kannata sisäisiä merkityksiä. (Weil 2002, 69.)

⁵ Kreikan kielen sana *katharsis*, puhdistuminen tarkoittaa äkkinäistä tunnetilaa tai kliimaksia, joka johdattaa elämänhalun uudistumiseen, palautumiseen tai voimistumiseen (Wikipedia 2012b).

Suurimman tyydytyksen kävijät saavat sellaisesta museokäynnistä, joka herättää vastakaikua kävijän kokemusmaailmassa ja tarjoaa uutta tietoa sellaisessa muodossa, joka vahvistaa ja rikastaa hänen maailmankuvaansa. Museot eivät erityisen hyvin pysty välittämään ja siirtämään kävijöille täsmällistä ja yksityiskohtaista faktatietoa. Niiden suurin vahvuus voi olla siinä, että ne vahvistavat, täydentävät ja laajentavat kävijöiden olemassa olevia uskomuksia. (Weil 2002, 69.)

Itsensä toteuttaminen on monilla ihmisillä se henkilökohtainen tekijä, joka ajaa kulttuuriharrastuksen pariin, jossa avautuu mahdollisuus elämysten kokemiseen. Taiteen ja kulttuurin harrastajat eivät välttämättä ole kiinnostuneita ainakaan tietoisesti osoittamaan statusta harrastuksensa kautta. (Linko 1998, 67.)

Museon elämyksellisyys voidaan jäljittää vanhoista kokoelmista kuten kuriositeettikabineteista käytettyyn terminologiaan, josta Anne Aurasmaa on poiminut muun muassa sanat Wunderkammer, admiratio ja mirabilia. Kokoelmien ääressä jo keskiajalla kohdattuja tuntemuksia olivat siis ihmettely (saksaksi wundern), ihaileva hämmästely (latinaksi admiratio) ja hymyily (latinaksi mirabilia). Nämä kaikki voidaan yhdistää lähinnä nautinnolliseen kokemiseen. Museoelämyksessä on kuitenkin jotakin erilaista kuin huvipuistojen ja seikkailumaiden elämystarjonta. Museoon koetaan liittyvän tärkeinä ja arvokkaina pidettäviä asioita ja sen tuottaman elämyksen kantavan itsessään yhteisön arvoja. (Aurasmaa 2002, 16–17.)

Nähdäkseni elämystä ei sinänsä voida luoda, vaan elämys syntyy ihmisen mielessä hänen kokemiensa tunteiden kautta. Se on Maaria Lingon mukaan ”kokemisen muoto, johon liittyy omakohtaisesti koettua innostusta, kiihtymystä tai harmonian saavuttamista” (Linko 1998, 9).

Nyky-yhteiskunnassa kuluttamisesta on tullut yhä keskeisempi elämysten lähde. Elämysyhteiskunnassa vaurauden ja erilaisten vapauksien lisääntyminen on johtanut siihen, että yksilöillä on enemmän mahdollisuuksia valintoihin. Näissä valinnoissa päämääränä ovat yhä useammin elämykset. (Linko 1998, 14.)

Mutta onko rationaalisuuteen perustuvan nyky-yhteiskuntamme kulttuuriteollisuus manipuloimassa tunteitamme? Näin ainakin väittää Stjepan Meštrović sanoessaan, että meitä hallitsevat huolellisesti rakennetut tunteet. Kulttuuriteollisuudella on hänen mukaansa taipumus johdatella ihmiset kokemaan ennalta määriteltäviä, valmiiksi suunnit-

teltuja ja paketoituja tunteita, jotka johtavat vastaavanlaiseen ohjelmoituun elämykseen (Meštrović Lingon mukaan 1998, 9,14,15,61). Samantyyppisestä ilmiöstä puhuu George Ritzer (2000, 11–15), jonka mukaan nyky-yhteiskunnassa yhä useammalle alalle on levittäytymässä ”macdonaldisaatio”. Tällä hän tarkoittaa pikaruokaloiden toimintakulttuuria, jonka ominaispiirteitä ovat tehokkuus, tarkka mitattavuus ja ennustettavuus. Tällä tavalla elämykset annostellaan meille ennalta tarkoin määriteltynä ja paketoituina.

Linko ei kuitenkaan löydä Meštrovićin kuvailemia kvasitunteita tutkimiensa taidemuseokävijöiden elämyksistä. Niissä kuvastuu paremminkin uppoutuminen ja sitä kautta eläytyminen. Museossa koettu elämys on ollut luonteeltaan vahvasti emotionaalinen. Linko vertaa museokäynnistä ja romaanin lukemisesta saatavia elämyksiä ja toteaa, että molempien välityksellä mieleen voi nousta vahvoja muistikuvia esimerkiksi suvun, perheen tai yksilön omiin henkilökohtaisiin kokemuksiin perustuvista asioista. (Linko 1998, 64.)

Elämyksen syntyyn museossa voivat vaikuttaa hyvin monenlaiset tekijät. Jokainen yksittäinen esine ja asia saavat meissä kussakin aikaan erilaisia tuntemuksia, heikompia tai voimakkaampia. Museo saattaa olla paikka, joka voi tarjota jonkin korkeamman, jopa pyhemmän henkilökohtaisen elämyksen, joka olennaisesti poikkeaa siitä, mitä arkinen elämä voi tarjota. Se antaa tilaa rauhoittumiseen tai mielikuvituksen lentoon, mutta myös tilaisuuden keskittyä omiin ajatuksiinsa ja löytää esineiden maailma sellaisena, kuin sen itse on valmis vastaanottamaan. (Weil 2002, 72.)

5.2 Kartanomuseon tarinat

Tarinat tavoittavat tunteet, arvot ja yhteisön monimutkaisuuden paremmin kuin viralliset selitykset ja kuvaukset yhteisön toiminnasta. Teoilla ja tapahtumilla on taipumus hävitä, kun taas tarinat jäävät elämään. Niiden avulla voidaan paremmin ymmärtää tekojen ja tapahtumien välisiä suhteita. tarinat auttavat ihmisiä näkemään ja oivaltaamaan itselleen olennaisia asioita, joita kehittämällä ja parantamalla voidaan yhteisön tehokkuutta ja hyvinvointia lisätä. (Aaltonen & Heikkilä 2003, 11–15.)

Hiljaisen tiedon välittäminen tarinoita kertomalla on yksi tapa siirtää pitkällisen kokemuksen ja perehtymisen myötä kertynyttä tietoa eteenpäin. Kaikissa organisaatioissa on tällaista tietoa, mutta se esiintyy usein sanattomassa muodossa, erilaisina ajan

mittaaan kehittyneinä toimintatapoina ja työn kautta opittuina käytäntöinä tai ”talon tapana”. Tällainen hiljainen tieto voidaan tarinoiden avulla saada yhteisössä esille arviotavaksi ja paremmin kaikkien hyödynnettäväksi. (Aaltonen & Heikkilä 2003, 17–18.)

Tarinoita on hyödynnetty paljon myös eri organisaatioiden ja yritysten koulutuksessa. Tarinoiden avulla työntekijät oppivat paremmin ymmärtämään liiketoimintaa ja ratkaisemaan ongelmia. Tarinoita on niin ikään käytetty verkko-opetuksessa ja multimedioissa oppimisen tehostamiseksi. Koulutuksessa on muun muassa kerrottu todellisuuden pohjautuvia tarinoita onnistuneista ja epäonnistuneista kehittämishankkeista. Kehitystilaisuuksissa osallistujia on pyydetty luomaan ajatuksissaan kuvitelma ideaalitalanteesta ja sitten kertomaan se tarinan muodossa. Tarina alkaa elää kertojan mielessä, ja asiat alkavat toteutua sen mukaisesti. (Aaltonen & Heikkilä 2003, 43–44.)

Narratiivin voima on tiedostettu museotyössäkin. Paljon lukuja ja tiukkaa faktaa sisältävä kuiva esittely voidaan hyvin korvata ytimekkäällä tarinalla, joka saa kuulijat oivaltamaan asioita uudella tavalla. Tarinoiden avulla voidaan ymmärrettävässä muodossa esittää monimutkaisiakin asioita. (Aaltonen & Heikkilä 2003, 17.) Runsaat ja yksityiskohtaiset, vuosiluvuilla höystetyt esitykset saattavat monille aiheuttaa infoähkyä. Omakohtaisten museovierailukokemusteni perusteella voi opas keventää infoähkyä tarinan muotoon puetulla esittelyllä tai esittelypuheen lomaan liitetyillä lyhyillä anekdooteilla.

Opastuksessa voidaan käyttää tarinan elävöittämiseen hyvin monenlaisia keinoja. Esimerkiksi Wolkoffin talomuseon oppaat Lappeenrannassa pyrkivät monimuotoisesti avaamaan yleisölle uutta tietoa. Sen sijaan että he vain esitelmöisivät talon historiasta, he hyödyntävät opastuksessa keskustelumuotoista kanssakäymistä vieraiden kanssa. He käyttävät kierroksellaan esimerkkejä ja havainnollistavat esitystään eri tavoin. Oppaat pyrkivät myös sovittamaan kerrontansa tavan vierailijoiden mukaan, jotta nämä saisivat esittelystä mahdollisimman paljon irti ja siitä muodostuisi heille muistiin painuva elämys ja oppimiskokemus. Talon tarinan kertomisessa oppailla on selkeä teema, jota he haluavat korostaa ja jonka he myös toivovat jäävän kävijöiden mieleen. Näin he omalla tarinankerronnallaan tekevät interpretaation eli tulkinnan talomuseon historian olennaisista piirteistä ja samalla jakavat innostuneisuutensa tulkinnan kohteesta kävijöiden kesken. (Poutiainen & Hinkkanen 2009, 10–12, 26–29.)

Hyvänä esimerkkinä hieman erilaisesta tarinallisuuden hyväksikäytöstä voidaan pitää Bonk-museota, joka tarjoaa mahdollisuuden tutustua harvinaislaatuiseen teollisuusimperiumiin. Museossa esitellään Bonk Business Inc., joka kertoo olevansa ”maailmanjohtaja täysin toimintavapaiden koneiden valmistuksessa, kosmisen terapian sovelluksissa, kulutustuotteiden jälleenpakkauksessa, disinformaatiojärjestelmissä (Advanced Disinformation Systems -ADS) sekä (Localised Black Hole LBH) -teknologiassa”. Koko museo muodostuu fiktiivisistä tarinoista, ja Bonk-kierroksella on oppaan johdatuksella mahdollisuus tutustua ”teollisuusimperiumin” värikkääseen historiaan ja eriskummallisiin tuotteisiin, joita imperiumi olemassaolonsa aikana ”tuotti”. (Bonk-museo 2012.)

Onko Bonk-museo parodia koko museoajatuksesta ja voiko sitä edes kutsua museoksi? Sehän ei ole tallentanut todellisia, oikeita esineitä menneisyydestä, vaan kaikki esillä olevat artefaktit ovat laitteita, jotka on saatu aikaan yhdistelemällä vanhoja ja uudempia esineitä tai liittämällä niistä osia toisiinsa. Laitteet on taitavasti rakennettu ja saatu näyttämään aidosti vanhoilta, mikä lisää niiden ympärille rakennettujen tarinoiden uskottavuutta. Kaikkia teknologioita ja fysiikan lakeja uhmaavat laitteet ovat kuin sukellus teknosatuhistoriaan. Toinen toistaan hurjempia tarinoita pursuava museo saa kävijän irtaantumaan todellisuudesta ja huvittelemaan hetken Bonkin mielikuvitusmaailmassa. Moni ”oikea” museo voisikin ottaa oppia siitä hartaudesta, jolla Bonkissa suhtaudutaan tarinoihin. Todellisiin esineisiin ja tapahtumiin liittyvä kerronta voi yhtä lailla pursuta innostusta ja eläytymistä.

Kerronnallisuuden tulo museoon ei ole kuitenkaan tapahtunut kivuttomasti. Jos ajatellaan, että museon alkuperäinen idea oli kerätä, säilyttää ja myöhemmin myös esitellä tärkeäksi katsottuja tietoja ja esineitä menneisyydestä, narratiivi eli kertomus on merkinnyt suurta mullistusta siinä tavassa, jolla museot viestinsä yleisöilleen tulkitsevat. Vanhakantaisen ajattelun mukaan yleisö oli kuin tyhjä astia, joka museokäynnillä täytettiin tiedolla. Kun tämä yksipuolinen elitistinen asenne alkoi väistyä ja museo yhä enemmän pyrkiä vuorovaikutteiseen suhteeseen yleisönsä kanssa, oli museoympäristön kehittämiseen otettava uusia lähestymistapoja. Museokävijöiden kokemuksia ruvettiin kartoittamaan tutkimuksilla, ja tähän tarvittiin psykologian, antropologian ja sosiologian keinoja. Museokokoelmien esittelyyn tulivat mukaan museopedagogit, joiden työssä kerronnallisuus oli hyvin tärkeässä osassa. (Roberts 1997, 3–7.)

Hugon ja Lillyn elämä Urajärvellä ja monet kartanomuseon muut historialliset henkilöt ovat erilaisten kertomusten aiheina ja päähenkilöinä. Tästä osoituksena ovat muun muassa romaanit, jotka kirjailija Elisabet Aho on kirjoittanut Urajärven kartanosta. Minkälainen on kartanomuseon arkipäivä ollut Hugon ja Lillyn näkökulmasta ja toisaalta heidän palvelusväkensä näkökulmasta? Näihin kysymyksiin Aho antaa vastauksia vuonna 2002 julkaistussa Lilly-romaanissaan. Kirjasta voi saada viitteitä siitä, minkälaista johtamista Hugo ja Lilly ovat harrastaneet, minkälaiset ovat olleet sisarus-ten keskinäiset välit ja minkälaisia ihmissuhteita ja kiinnostuksen kohteita sisaruksilla on ollut elämänsä aikana.

Kirjailija Aho on perusteellisesti tutustunut saatavilla olevaan arkistomateriaaliin eli kirjeisiin, päiväkirjoihin ja perhealbumeihin. Faktatietojen lomassa Aho esittää tulkinsa hieman ailahtelevaisestakin romantikko-Hugosta ja määrätietoista ja pioneeri-henkisestä Lillystä. (Aho 2002.) Lienee selvää, etteivät romaanit ole vedenpitäviä historiallisia dokumentteja, mutta niiden henki ja ajankuva luovat kuitenkin elämyksellistä tarttumapintaa sadan vuoden takaisiin tapahtumiin kartanolla. Romaaneista voi yrittää aistia, onko esimerkiksi työnjohto ja kohtelu ollut oikeudenmukaista ja reilua.

Kuva 20. Tontut maisemapuistossa (Museovirasto)

Hugon ja Lillyn matkakertomukset ovat omalta osaltaan suodattuneet kartanomuseon elämään ja ympäristöön. Tontut (kuva 20), Valhalla ja monet sisustusratkaisut sekä museokotihankkeen suunnittelu ovat asioita, joihin sisarukset ovat saaneet vaikutteita matkoiltaan. (Urajärven kulttuuripuiston blogi 2011 ja 2012.)

Ympäristön asukkaiden ja kartanomuseolla töissä olleiden ja heidän jälkeläistensä kertomukset olisivat arvokas lisä jo olemassa olevien kertomusten joukkoon. Näitä tarinoita on talletettukin muun muassa nauhoittamalla Hannes ja Ida Simolinin kertomuksia Hugon ja Lillyn aikaisista tapahtumista ja kartanon arjen pyörittämisestä. Kyläläisten kertomuksia keräämällä voisi tarinapankkiin lisätä persoonallisia näkemyksiä kartanon elämästä vuosikymmenten varrelta. Tästä sain viitteitä kartanolla järjestetyn avoimien ovien päivän aikana keskustellessani kartanolla vierailleiden kyläläisten ja mökkiläisten kanssa. Useat Urajärven kylässä tai sen läheisyydessä lapsuutensa viettäneet ovat säilyttäneet siteensä paikkakuntaan ja ovat siellä nykyisin mökkiasukkaina tai viettävät paluumuuttajina eläkepäiviään lähialueella. Kertomusten kerääminen olisi syytä aloittaa mahdollisimman pian, koska kartanosta kerrottuja tarinoita muistavia ei välttämättä ole jäljellä enää kovin monia. Keruutyön voisi toteuttaa esimerkiksi historian tai etnologian opintoihin liittyvänä pro gradu -työnä.

Tarinapankista voisi tilanteen ja kohderyhmän mukaan valita sopivimmat. Musiikista kiinnostuneille voisi kertoa Hugon Wagner-innostuksesta, matkoista musiikkijuhlille Keski-Eurooppaan tai kontakteista suomalaisiin säveltäjiin, muun muassa Erkki Melartiniin. Myös Hugon omista sävellyksistä ja runoista voisi laatia tarinoita. Myös taiteilijoiden vierailut ja oleskelu kartanomuseolla on aihe, josta löytyy aiheita tarinoihin. Lillyn toiminta naisten aseman parantamiseksi on alue, josta ei kovin paljon ole vielä kerrottu julkisesti. Lilly on ollut muutenkin aktiivinen ja asioihin rivakasti tarttunut nainen. Hänen toimintansa on jotenkin jäänyt Hugon varjoon, vaikka hän on sisaruksista nähtävästi kuitenkin aktiivisemmin hoitanut varsinkin kartanon arkeen liittyneitä asioita. Systemaattisesti kerätty aineisto auttaisi yhtenäistämään kartanomuseon historiallisesta taustasta kerrottavaa tarinaa.

Kuvat 21 ja 22. Verner Thomén maalauksia: Lukeva poika kuistilla, 1923 öljy, Riihimäen taidemuseo (Valokuvaamo Irma) ja Hevosia, 1901 öljy, Valtion taidemuseo (Valtion taidemuseo)

Omien tarinoidensa aihe Urajärven kartanomuseolla ovat siellä keskiään viettäneet monet taiteilijat. Yksi heistä oli taidemaalari Verner Thomé (1878–1953), johon von Heidemanin sisarukset olivat mahdollisesti tutustuneet Helsingissä viettämiensä talvikausien aikana. Kuolinvuoteellaan Lillyn sanotaan luvanneen, että Thomé saisi tulla Urajärvelle milloin vain halusi. (Rantanen 2003, 10–11.) Thomé vietti useita keskiä kartanolla ahkerasti maalaten (kuvat 21 ja 22) aina vuoteen 1950. Monina kesinä hänen kanssaan kartanolla oli maalaamassa myös hänen taidemaalariystävänsä Alfred William Finch (1854–1930). (Rantanen 2003, 21.) Taiteilijatoverusten maalausretkistä ja heidän käyttämistään malleista löytyy monenlaisia tarinoita. He olivat muun muassa joutuneet vuokraamaan itselleen hevosen malliksi, koska sopivien mallien löytyminen oli muuten osoittautunut vaikeaksi. Tarinan hevonen ei kuitenkaan ollut poseeraukseen suostuvainen. (Rantanen 2003, 20.) Kuvan 22 ”Hevosia”-maalaukseen ei ole Urajärvellä maalattu taulu, mutta aiheeltaan voisi hyvinkin olla, sillä Hugo von Heidemanilla oli vaunujensa valjakkoparina valkoiset hevoset. Tarina kertoo, että valjakkopari ammuttiin Hugon kuoltua ja hevoset haudattiin läheiselle Hyrtiälänmäelle.

Muinaismuistoyhdistyksen avattua museon vuonna 1928 alkoi kartanolla vierailuun lisäksi taiteilijoita (Rantanen 2003, 20–21). Samana vuonna Åsa annettiin ensimmäisen kerran virallisesti kesäajaksi taiteilijavieraiden käyttöön (Willman 2002, 11). Yhdistys ylläpiti kartanolla pienimuotoista täysihoitola, ja alkuvaiheessa vieraita saattoi sa-

maan aikaan ajoittain olla yli 15. Olot kartanolla olivat nykymittapuun mukaan vaatimattomat, koska sähkövalotkin asennettiin vasta vuonna 1951. (Willman 2002, 14.) Toisaalta vieraat olivat kokeneet olosuhteet jotenkin ikimuistoisina ja erikoislaatuina, kuten eräs taitelija, joka muisteli, kuinka hänet oli vielä 1940-luvulla noudettu hevosvaunuilla kartanolle lähimmältä juna-asemalta (Rantanen 2003, 21).

Taiteilijavieraat ovat saaneet innoituksen moniin teoksiinsa kartanolla. Tämä näkyy tietysti niissä lukuisissa maalauksissa, joita eri taiteilijat ovat vuosikymmenien aikana maalanneet Urajärvellä. Myös kirjailijat ja runoilijat ovat kuvailleet Urajärveä teoksissaan aina Katri Valasta Elmer Diktoniukseen ja Annika Idströmistä Elisabet Ahoon (Willman 2002, 25, 27, 40, 46). Elisabet Aho on julkaissut kolme romaania, joilla kaikilla on yhtymäkohtia kartanoon, sen ympäristöön ja historiallisiin henkilöihin.

Taiteilijoiden tarinoiden tai romaanien dramatisointi voisi olla yksi tehokas keino luoda persoonallista kerrontaa kartanon vaiheista. Tämä ei välttämättä vaadi kokonaisen näytelmän luomista vaan episodimaisten kohtausten ”käsikirjoittamista” ja niiden tallentamista käytettäväksi esimerkiksi erilaisissa vieraiden opastuksissa, kuten Sisko Ojanperä on tehnytkin.

Museokävijän kohtelu ja palvelutilanteet voidaan toteuttaa draaman keinoin hyvinkin personoidusti. Asiakaspalvelijalla täytyy tällöin olla hyvä tilannetaju ja silmää arvioida erilaisten ihmisten palveluodotuksia. Hänen täytyy pystyä palveltavan henkilön tai ryhmän mukaan arvioimaan tilannekohtaisesti, kuinka pitkälle hän voi draamallisin keinoin viedä läpi esimerkiksi opastuskierroksen vai pitääkö hänen pitäytyä enemmän asiatyylissä. Riippuu paljon asiakkaiden senhetkisistä tunnelmista, eläytymiskyvystä ja kiinnostuksesta, voiko tilanteesta tehdä dramaturgisiin keinoin vivahteikkaan ja persoonallisen vuorovaikutustilanteen, joka antaa eväitä elämyksen kokemiseen. Kansanperinne eli tässä tapauksessa herraskartanon elämä 1900-luvun alussa voi muuntaa draamaksi ja tarina taipua yhä uudelleen esitetyksi kerta toisensa jälkeen hieman muotoaan muuntaen (Petrisalo 2001, 121).

Opastuksen dramaturgian täytyy olla tarkoin mietitty, ja sillä pitää olla käsikirjoitettu juoni. Silloin syntyy asiakaskontakti, joka mahdollistaa asiakkaalle kokonaiselämyksen syntymisen. (Pine & Gilmore 1999.) Tarkka dramaturgia edellyttää edellä mainitsemaani tarinapankkia, jotta tarinoilla olisi jatkuvuutta, vaikka esittäjä välillä vaih-

tuisikin. Toisaalta kullakin tarinan esittäjällä eli tässä tapauksessa esimerkiksi museokierroksen oppaalla on aina oma persoonallinen tyylinsä, joka myös vaikuttaa syntyvään tunnelmaan ja asiakkaiden museokokemukseen.

5.3 Urajärven kulttuurimaisema

Kulttuuriympäristökasvatuksen näkökulmasta käynti Valhallassa saa tänään aikaan ristiriitaisia tuntemuksia. Valhallan länsipuolinen metsikkö on avohakattu, ja luonto syöksyvirtauksineen ja myrskytuulineen pääsee nyt vapaasti riepottelemaan mäenharjanteen puustoa. Perinnemaisema on nykymetsänhoidon toimenpitein saatettu lähes samaan tilaan, jossa se oli toistasataa vuotta sitten: puusto oli varsin harvaa ja pienikasvuista, mutta maiseman yleisilme oli harmoninen ilman nykyisiä väkivaltaisesti viivasuoriksi komennettuja raiskionreunoja ja kulkukelvottomiksi murskattuja metsäkoneiden taistelutantereita. Vertailua nykytilaan voi helposti tehdä tutkimalla Signe Branderin vuonna 1913 kartanon alueella ottamia valokuvia.

On tärkeää huomata, että kunnostuksen ja restauroinnin kohteena eivät ole välttämättä vain rakennukset, vaan koko pihapiiri ja sitä ympäröivä maisemapuisto. Ne muodostavat yhdessä kokonaisuuden, jossa kaikki yksityiskohdat ovat merkityksellisiä. Yhtenäisyys voi kärsiä, jos yksittäiset toimenpiteet eivät keskenään ole sopusoinnussa. (El Harouny 2008, 381.)

Urajärven kulttuuripuistolle olisi tehtävä määrätietoinen suunnitelma koko metsä- ja puistoalueen kunnostamiseksi. Restaurointi- ja hoitosuunnitelma, jossa maisemapuiston ja puutarhan kunnostusta on selostettu, voi hyvin toimia pohjana uuden suunnitelman laatimisessa (Maisemapuiston ja puutarhan restaurointi- ja hoitosuunnitelma 1994). Satunnaisesti tehtävät harvennus- ja raivaustoimenpiteet kohentavat kyllä alueen yleisilmettä, mutta kartanomiljöön pitäminen huolitellussa kunnossa edellyttää istutus- ja hoitosuunnitelmaa. Kulttuuriympäristö ei kartanon alueella ole pysyvä, vaan se on muuttanut muotoaan vuosisatojen ja -kymmenien kuluessa moneen otteeseen. Rakennuksia on purettu (Åsa, tilanhoitajan asunto) ja uusia on pystytetty (Helsingin yliopiston varastokirjasto). Kartanon torpat ovat aikoinaan kaikki yksi toisensa jälkeen hävinneet.

Urajärven kulttuuripuistoon liittyy läheisesti ympäristökasvatuksellinen näkökulma, koska puisto rajautuu Natura 2000 -verkostoon kuuluvaan Urajärveen. Natura-

ohjelmassa Urajärveä kuvaillaan seuraavasti: ”Se on melko kirkasvetinen, lähdepohjainen järvi, joka on vedenlaadultaan hyvin poikkeuksellinen, sillä se on karu, kirkas, mutta emäksinen. Järven vesikasvillisuus on poikkeuksellisen rikas ja monipuolinen. Vesikasvien lajimäärä on lähes 40 ja lajistoon kuuluu sekä niukkaravinteisuutta että runsasravinteisuutta ilmentäviä lajeja. Natura-alueen rajaukseen kuuluva kovan maan alue on Urajärven kartanomuseon ranta-aluetta. Kartanon puistoon rajoittuva rantaan viettävä rinne kasvaa rehevää tervaleppäkorpea. Rantakorpi on yksi harvoista korpihohtosammalen kasvupaikoista maassamme. Urajärvi on myös yksi harvoista hentonäkinruohon ja notkeanäkinruohon kasvupaikoista maassamme.” (Ympäristöministeriö 2011.)

6 POLUN PÄÄHÄN: URAJÄRVEN KEHITYSIDEOITA

”Kulttuurinen kestävyys merkitsee kulttuurien, kulttuuriympäristöjen ja kulttuuriperinnön säilymistä, kehittämistä ja hyödyntämistä sukupolvelta toiselle, ihmisten vapaata henkistä toimintaa ja itseilmaisua, kulttuurista yhdenvertaisuutta ja eettistä kasvua sekä kestävästä kulttuurin kulutusta, tuotantoa ja taloutta. Kulttuurinen pääoma on osa sosiaalista pääomaa, jonka keskeisin voimavara on luovuus.” (Kulttuuri – tulevaisuuden voima 2010, 32.)

Mediatutkija Neil Postmanin mukaan museon pitäisi antaa ihmisille suuntaa tulevaisuuteen ja esittää vaihtoehtoisia skenaarioita. Museon pitää kertoa ”mitä me olimme ennen, mikä meissä on vialla ja mitkä uudet suunnat ovat mahdollisia”. Ennen kaikkea museon olisi välitettävä ihmisyydestä erilainen visio, kuin minkä saamme siitä jokaisen mainostoimiston ja poliittisen puheen tarjoilemana. Hyvä museo kohdistaa huomion vaikeisiin asioihin, joita voi joskus olla kivuliastakin kohdata. (Postman 1990, 55–58.) Tämä voisi vahvistaa suuntausta, jonka mukaan museon rooli on muuntumassa passiivisesta keräilijästä aktiiviseksi vaikuttajaksi (Heinonen & Lahti 2001, 14). Nämä yleisluonteiset kehotukset museon vaikuttavuuden lisäämiseksi pitäisi paikallistasolla kääntää sellaisiksi toiminnoiksi, jotka lisääisivät kartanomuseon vuorovaikutusta yleisönsä, erityisesti lähiympäristön ja paikallisten ihmisten kanssa. Paikallisen yhteisön tuki on ensiarvoisen tärkeää kartanomuseon pitkäjänteisen kehittämisen kannalta.

Tässä luvussa esittelen erilaisia mahdollisia, vaihtoehtoisia tai toisiaan tukevia kehityspolkuja. Kaikki kulttuurin toimialoihin ja luovan talouden piiriin luettavat toiminnot voidaan liittää osaksi kartanomuseon arkea. Onko kehitettävillä toiminnoilla oltava jokin yhdistävä tekijä kartanon museotoimintaan? Hoitavatko ”uudet toimijat” myös museon avoinnapitoa ja ylläpitävätkö he museota, vai ovatko uudet toiminnot museosta erillisiä ja itsenäisiä? Voiko kartanomuseon alueelle perustellusti kehittää sellaisia toimintoja, jotka eivät liity alkuperäisen museon toiminta-ajatukseen? Ovatko uudet toiminnot ristiriidassa von Heidemanin sisarusten testamentin kanssa?

6.1 Konservointi- ja restaurointilaitos kartanomuseon yhteyteen

Ensimmäisenä kehityspolkuajatuksena esitän, että Urajärven kartanomuseon yhteyteen perustettaisiin Kansallismuseon konservointilaitoksen toimintaa tukeva yksikkö, joka tekisi pääasiassa valtion museoiden, mutta tilauksesta myös muiden museoiden esineiden ja interiöörien konservointi- ja restaurointitöitä. Yksikkö voisi myös tarjota ulkopuolisille konsultointi- ja toteutuspalveluja korjausrakentamiseen, rakennusten ylläpitoon sekä konservointiin ja restaurointiin liittyvissä hankkeissa. Tilat voisi järjestää siten, että käytännön konservointi- ja restaurointitöiden esittely olisi mahdollista myös yleisölle. Kävijöiltä avoimien ovien päivinä saadun palautteen perusteella kohteen kiinnostavuutta lisää merkittävästi kunnostustöiden seuraamisen mahdollisuus. Konservointilaitoksen tarkoituksena ei olisi korvata Helsingissä toimivaa laitosta, vaan tuoda toisaalta helpotusta tilaongelmien ratkaisuun ja toisaalta purkaa kertynyttä konservointia vaativien esineiden ruuhkaa.

Kivinavetan tiloihin on mahdollista järjestää museoesineille ilmastollisesti soveltuvat olosuhteet. Tiloihin voidaan varsin helposti järjestää varastonäyttelyitä esineille, joita ei varsinaisissa museotiloissa voida pitää esillä. Kivinavettaan on myös mahdollista rakentaa hyvät työskentelyolosuhteet esineiden konservointia ja restaurointia varten. Kartanomuseon konservointi ja restaurointi ei koskaan tule ”valmiiksi”, vaikka nimellisesti kunnostushanke päättyisikin. Siksi kartanon alueella voisi jatkuvasti jossakin kohteessa esitellä käytännön konservointi- tai restaurointitöitä.

6.2 Virtuaalimuseo ja sosiaalinen media museon markkinoinnin keinoina

Urajärven kulttuuripuiston blogi on avattu kesällä 2011, ja näkyvyyttä sosiaalisessa mediassa on tavoitteena laajentaa kehittämällä kohteen omia verkkosivuja. Virtuaali-

museo voi tarkoittaa kohteen kolmiulotteista mallia, jossa voi kulkea ja tutkia kulttuuripuiston maastoa ja rakennuksia sekä tutustua museon sisällä kartanomuseon historiaan ja vuosina 2008–2012 tehtyihin kunnostus- ja konservointitöihin. Vaikka voisi kuvitella, että virtuaalisuus passivoisi ihmisiä, pitää Rönkkö sitä päinvastoin innostavana asiana, joka saa kiinnostuksen heräämään ja ihmiset lähtemään omakohtaisesti kokemaan aitoja aistimuksia (Rönkkö 2009, 91).

Esimerkki mittavasta kulttuuriympäristön virtuaalisovellutuksesta on VirtuaaliViipuri-hanke (www.virtuaaliviipuri.tamk), jonka päätavoitteena on mallintaa Viipurin kaupunki sellaisena kuin se oli syyskuussa 1939. Hankkeessa tuotetaan myös multimediamateriaalia, jolla esitellään kaupunkia, sen nähtävyyksiä ja arkkitehtuuria. Valtaosa kaupungin kortteleista ja rakennuksista on jo mallinnettu. Pohjana on käytetty intendenti Juha Lankisen valmistamaa pienoismallia, rakennusten asema- ja julkisivupiirustuksia, valokuvia ja videomateriaalia. Sen lisäksi, että opiskelijat hankkeen myötä oppivat rakennussuunnittelun apuvälineenä käytettävää mallintamista, hankkeessa kehitetään toimintamallia prosessista, jolla rakennushistoriallista ja -kulttuurista tietoa tallennetaan sähköiseen muotoon. Hanke on käynnistetty vuonna 2003, ja siihen on vuosien kuluessa osallistunut toistasataa opiskelijaa. Huolimatta hankkeen tutkimus- ja kehitysluonteesta on sen nettisivustolla ollut yli miljoona käyntiä. Lopullisena tavoitteena projektissa on, että kaupungissa voi virtuaalisesti liikkua katutasossa ”eläviin” ihmisten ja liikkuvien autojen ja raitiovaunujen joukossa ja tutkia rakennusten ja kohteiden yksityiskohtia. (VirtuaaliViipuri 2012.) Virtuaalikohteiden toteuttamisen ongelmana on niiden työläisyys ja kalleus suhteessa saatavaan hyötyyn. Hyvin toteutettuina ne ovat kyllä näyttäviä ja informatiivisia ja niitä voidaan hyödyntää monella tavalla. Virtuaaliympäristöt toimivat sellaisenaan verkossa, niistä voidaan tehdä erillisiä esittelyvideoita, painettuihin esitteisiin saadaan niistä näyttäviä kuvia ja näyttelytoimintaan havainnollisia kuvatauluja.

Virtuaalimuseosovellukset kattavat hyvin laajan joukon erilaisia multimediaesityksiä, kuvitettuja museokierroksia, videoituja museokierroksia, panoraamoja, avatarroolihaamoilla mallinnetussa 3D-ympäristössä toteutettuja pelejä, museoiden esine-luetteloita, historiakertomuksia jne. Virtuaalisovellukset parantavat museoiden saatavuutta ja tarjoavat kanavan tiedon lähes rajattomaan levitykseen. Ongelmana on tarjonnan valtava määrä. Kiinnostuneet eivät välttämättä löydä etsimäänsä, jos hakukoneen klikkauksella tulee tuhansia osumia.

Kartanomuseon päärakennuksen eri vaiheista on aiemmin opiskelijatyönä tehty kolmiulotteiset yksinkertaiset mallit (kuva 23), joiden avulla voidaan vertailla rakennukseen eri aikakausina tehtyjä muutoksia. Mallintamista voisi jatkaa: täydentää päärakennuksen osalta mallin yksityiskohtia ja siirtyä sivurakennukseen, aittariviin ja edelleen kartanomuseoalueen kaikkiin muihin rakennuksiin. Lopuksi koko alueesta voisi muodostaa topografisten karttojen perusteella maisemamallinnuksen, johon rakennukset olisi sijoitettu. Mallinnustyö olisi luontevaa toteuttaa esimerkiksi jonkin ammattikorkeakoulun oppilas- ja opinnäytetöinä kuten VirtuaaliViipurikin on tehty.

Kuva 23. Päärakennuksen mallinnuksissa näkyvät rakennuksen ulkoasun kehitysvaiheet (Museovirasto)

Virtuaalimalli museoalueesta ja sen rakennuksista olisi valokuvien täydennettynä havainnollinen tapa esitellä kartanomuseota netissä. Virtuaalimallin rakennuksia klikkaamalla voisi tutustua lähemmin rakennusten yksityiskohtiin, esineistöön ja historiaan. Virtuaalimuseosovellutus voisi olla luontevasti osa kulttuuripuiston www-sivustoa.

Kartanomuseon www-sivujen täydennykseksi avattiin kesällä 2011 blogi (www.urajarvenkulttuuripuisto.fi), jossa kerrotaan kartanon kunnostushankkeesta, ajankohtaisista asioista, von Heidemanin sisaruksista, historiasta ja tulevasta. Blogin kirjoittajina ovat olleet kunnostushankkeeseen osallistuneet tutkijat, konservaattorit ja restauroijat. Blogin tavoitteena on olla vuorovaikutteinen kanava kartanomuseon ja kävijöiden välillä. Kommenteissaan kävijät ja museoyleisö voivat kertoa omista kokemuksistaan museosta tai muistella, minkälaista museolla oli heidän lapsuudessaan. He voivat myös esittää toivomuksia, minkälainen museon heidän mielestään pitäisi olla, minkälaisia palveluja he toivovat museon tarjoavan ja esimerkiksi mitä tapahtumia museolla heidän mielestään voisi järjestää.

Myös muita sosiaalisen median foorumeja voidaan ottaa käyttöön kartanomuseon tiedonvälityksen ja vuorovaikutteisuuden lisäämiseksi. Esimerkiksi Wikipediaa voisi käyttää yhtenä kanavana ja kertoa siinä perusfaktat kartanosta, Facebookiin voisi perustaa kulttuuripuiston faniryhmän ja ylläpitää sitä ajankohtaistapahtumien kalenterina ja kommentointialustana. Slide Share puolestaan voisi toimia muun muassa koulujen opettajille suunnattuna opetuspakettien lähteenä. Palvelusta olisi ladattavissa opetuskäyttöön tarkoitettuja, kartanosta kertovia Power Point -esityksiä. (Haasio 2011, 123–128.)

Sola (1997, 87) varoittaa näennäiskehityksestä. Uuden museon täytyy hänen mukaansa pitää huoli siitä, ettei se pue itseään uuden teknologian valepukuun ja sonnustaudu kosketusnäyttöillä ja aisteja hivelevillä multimediaesityksillä ja kuitenkin noudata sääntöjä ja toimintamalleja, jotka luotiin yli sata vuotta sitten. Solan varoitus on syytä ottaa todesta. Jotta yleisö löytäisi museonsa, on vuorovaikutteisuuden todella oltava kaksisuuntaista ja uusilla välineillä toteutettavien sisältöjen puhuttelevia ja ymmärrettäviä.

6.3 Verkostoituminen alueen muiden toimijoiden kanssa

Markkinointiyhteistyö Vierumäen urheiluopiston kanssa voi olla museokäyntipaketti, jota tarjotaan Vierumäen asiakkaille. Urheiluopiston alueella käyvien vieraiden ensisijaisena tarkoituksena on käyttää virkistätymispalveluja, joita alue tarjoaa. Kartanomuseovierailu voisi hyvin täydentää Vierumäen asiakkaiden urheilupainotteista vapaa-ajanviettoa. Myös alueen muiden matkailuyrittäjien kuten lomakylä- ja vierasmajoitusta harjoittavien yrittäjien kanssa voidaan tehdä samanlaista markkinointiyhteistyötä.

Yhteistyötä lähikuntien museoiden ja kartanoiden kanssa voidaan kehittää esimerkiksi museorenkkaan avulla. Renkaalla olisi yhteinen, vuosittain uudistettava esittelylehtinen, jossa kerrottaisiin näyttelyistä ja tapahtumista. Päijät-Hämeen museoiden yhteinen verkkosivusto (www.phmuseomatka.fi) pitäisi päivittää ajan tasalle ja lisätä sinne uutta kiinnostavaa aineistoa (Päijät-Hämeen Museomatka 2012).

Kartanokierros voi olla yhteistyömuotona Sanna Schildtin (2007, 86) mukaan yksi varteenotettava tapa kehittää alueellista vetovoimaisuutta. Usean kartanon palapeli, kuten hän kuvaa Pohjois-Kymenlaakson kartanoita, muodostaa mielenkiintoisen ko-

konaisuuden, jossa profiileiltaan erilaiset kartanot täydentävät toisiaan ja palvelutarjonnallaan herättävät erilaisten kohderyhmien kiinnostusta.

6.4 Kartanomuseo kyläyhteisön projektina

Sen sijaan, että museo keskittyisi vain olemaan kokoelmiaan kasvattava, niistä huolehtiva ja niitä tutkiva, sisäänpäin käpertynyt vallanpitäjämäinen laitos, pitää siitä kehittää ulospäin suuntautuva, varsinkin kasvatuksellisia palveluja tarjoava, yleishyödyllinen toimija (Weil 2002, 28–29). Museota ei tulisi kuitenkaan pelkästään nähdä palveluja tuottavana toimijana, vaan sillä voisi olla yhteisöllinen kokoava rooli. Museosta voisi tulla paikka, erityinen yhteinen julkinen tila, jossa ihmiset voisivat uudella tavalla kohdata, osallistua ja tuntea olonsa turvalliseksi ja kotoisaksi. (Weil 2002, 68.)

Yhteiskunnallisen vaikuttavuuden lisäämiseksi ja laajentamiseksi museoalan reviiriä pyritään laajentamaan kattamaan yhä uusia alueita. Museoiden positiivisia vaikutuksia ympäristönsä sosiaaliseen viihtyvyyteen ja elämän laadun paranemiseen pyritään kasvattamaan. Verkostoitumalla muiden toimijoiden kanssa museo voi parantaa palvelukykyään, eli tarvitaan julkisen alan, yksityisten toimijoiden ja kolmannen sektorin yhteistyötä. (Museovirasto. Museot hyvinvoinnin edistäjinä -hanke 2011.)

Museo voisi olla sosiaalisten innovaatioiden edelläkävijä ryhtymällä aktiivisesti luomaan uusia konsepteja hyvinvointialalle. Urajärven tyyppisessä harvaan asutussa ympäristössä on jatkuvasti uhka palvelujen pakenemisesta muun muassa ikääntyneiden ja lapsiperheiden ulottumattomiin. Osallistavalla museotoiminnalla voisi löytää toimintamuotoja, joissa lasten ja ikääntyneiden tiet kohtaisivat ja saavutettaisiin synergiaetuja esimerkiksi yhteen sovittamalla lasten iltapäiväkerhotoimintaa ja ikääntyneiden virkistyspalveluita. Suullinen perinne välittyisi tällaisissa kohtaamisissa sukupolvelta toiselle. Isoäitien ja isoisien omakohtaisten kokemusten värittäminä tarinoina menneisyyden kiehtova elämä ja oikeat tapahtumat tulisivat lapsille todeksi.

Kartanomuseon kehittämisessä myös kyläyhteisöllä voi olla merkittävä rooli. Urajärven kyläyhdistys ja nuorisoseura voisivat yhdessä muodostaa hoitokunnan, joka ylläpitäisi museoammattilaisten ohjeiden mukaisesti museon puistoa, hoitaisi istutuksia ja metsäaluetta polkuineen ja harjoittaisi ravintola- ja kahvilatoimintaa. Myös rakennusten ylläpitohoito ja pienet korjaustyöt voisivat olla hoitokunnan vastuulla. Hoitokunnan toiminta voisi osittain perustua EU-hankerahoitukseen pitkän aikavälin projekti-

suunnitelmana. Projektit kohdistettaisiin vuosittain erilaisiin kunnostus-, kehittämis- ja hoitotehtäviin.

Laajamittaisen paikallistoiminnan luominen ja kehittäminen edellyttäisivät hyviä tiloja, joissa ihmiset voisivat kokoontua, harrastaa ja tehdä töitä. Kylätoiminnan keskipisteenä voisi olla varastokirjastorakennus, johon olisi sijoitettu yhteisiä kokoontumistiloja, näyttelytiloja ja työtiloja yritystoimintaa varten. Rakennus tarjoaa monipuoliset mahdollisuudet tilojen muokkaamiseen eri tarkoituksia varten. Edellä mainittu hoito-osuuskunta voisi työskennellä tähän rakennukseen sijoitetuissa verstaissa ja työhuoneissa.

Oleennaista toiminnan kehittämisessä on se, että matkailu ei ole ainoa teema, jonka ympärille kulttuuripuiston tulevaisuutta rakennetaan. On lähdeittävä siitä, että elämää on kesäsesongin ympärilläkin. Matkailusesonki tarkoittaa Suomessa ajallisesti hyvin rajoittunutta ja muutamaaan kesäkuukauteen sijoittuvaa huippua. Sesongin ulkopuolella matkailupalvelutarjonnan täytyy olla jotakin erikoista houkutelakseen kävijöitä.

Museon tukiyhdistyksen perustaminen museon kannatusyhdistykseksi voisi tuoda museosta kiinnostuneita paikkakuntalaisia ja entisiä urajärveläisiä mukaan toimintaan ja kartuttaa museon hiljaista tietoa vanhojen aikalauskertomusten ja tarinoiden avulla.

6.5 Tapahtumat ja työpajat museon vetonauloina

Kartanolla on joitakin vuosia sitten järjestetty kamarimusiikkikonsertteja, ja niitä kävijät ovat kaivanneetkin avoimien ovien päivän haastattelujen perusteella. Kartano voisi olla musiikkileirien pitopaikka Lahden konservatoriolle ja Lahden ammattikorkeakoulun musiikin alalle⁶. Musiikkileirin yhteydessä oppilaat voisivat pitää päivittäin museovieraille harjoituskonsertteja ja leirin päätökseksi vähän juhlavamman konsertin. Oppilaiden kanssa voisi tehdä esiintymisistä muutenkin sopimuksia, niin että konsertteja olisi säännöllisesti koko kauden aikana. Kartanomuseon tiloja voisi käyttää har-

⁶ Huolestuttavia uutisia tosin saatiin huhtikuussa 2012, kun hallitus ilmoitti, että ammattikorkeakoulujen säästötavoitteiden toteuttamiseksi Lahdessa lopetetaan musiikin ammattikorkeakouluopetus. Säästöt kohdistuvat myös Taideinstituuttiin, jonka toiminta on päättyvässä.

joitteluun, ja musiikin opiskelijoilla olisi mahdollisuus yöpyä kartanolla esimerkiksi vierasmajassa, rantamajassa tai tutkijanhuoneissa. Toimintaa voisi pyrkiä organisoi-
maan hieman samaan tapaan kuin Brinkhallin kartanolla on tehty (s. 40–41).

Lahden ammattikorkeakoulussa on tehty lasten taideleirisuunnitelma opinnäytetyönä. Leiri oli määrä toteuttaa kartanon kahvila- ja ravintolatoiminnan kehittämisen yhtey-
dessä. Yrittäjän lopetettua kahvilayritystoimintansa kartanolla ei leiriä kuitenkaan eh-
ditty toteuttaa. (Ihalainen & Kangas 2007.) Esimerkiksi tällaisten valmiiden suunni-
telmien pohjalta voisi kulttuuriympäristökasvatuksen kehittämistä jatkaa kartanolla. Taideleiriä ja taidepajoja voisivat vetää esimerkiksi taideopiskelijat ja museologian
opiskelijat yhteistyössä tai sosiaalialan opiskelijat. Taide- ja toimintakeskus Kaarisilta
ry voisi myös olla yhteistyökumppanina.

Erilaisten käsityöpajojenkin järjestäminen olisi taideopiskelijoiden voimin mahdollis-
ta. Lilly von Heidemanin testamentissa määrättiin, että osa kiinteistöön kuuluvista ma-
joitustiloista olisi kuva- ja säveltaiteilijoiden sekä käsityöammattilaisten käytössä. Täl-
laiseen käytäntöön voisi palata ainakin lämpiminä vuodenaikoina. Yhtenä mahdolli-
suutena voisi olla, että taiteilijat vastaisivat kesäisin järjestettävien taide- ja työpajata-
pautumien sisällöstä ja ohjaamisesta.

Kartanon historiaa voidaan monella tavalla tuoda tapahtumien keskiöön. Roolihenki-
löt, jotka esittävät Lillyä ja Hugoa tai muita kartanon menneisyyden henkilöitä, voivat
olla tapahtumien oheisohjelmaa, mutta he voivat olla jonkin tapahtuman päähenkilöi-
nä. Kartanon tarinoista voisi kirjoittaa pienimuotoisia näytelmiä ja esittää niitä kesäte-
atterin tapaan.

Perinteisiä elämäntapoja ja työmenetelmiä on kartanolla esitelty järjestämällä muun
muassa talkoita, joissa on keitetty punamultamaalia ja kunnostusmaalattu kartanon ra-
kennuksia. Muita perinteisiä työprosesseja voisivat olla pellavan viljely ja pellavien
käsittely aina langaksi ja vaatteiksi asti. Erilaisten kotieläinten pitäminen kartanolla li-
säisi myös kohteen houkuttelevuutta esimerkiksi lapsiperheiden näkökulmasta. Koti-
eläinpuistoa kartanosta ei tarvitse tehdä, mutta jo joidenkin eläinten läsnäolo tekisi
kartanosta elävämmän ja kiinnostavamman. Hevosajelut kuuluivat kartanon arkeen
Lillyn ja Hugon aikoina, ja ajelusta Hanneksen ohjastamien rattaiden kyydissä park-

kipaikalta päärakennuksen eteen voisi tehdä kartanon vetonaulan (Lillyn ja Hugon ajurina toimi Hannes Simolin).

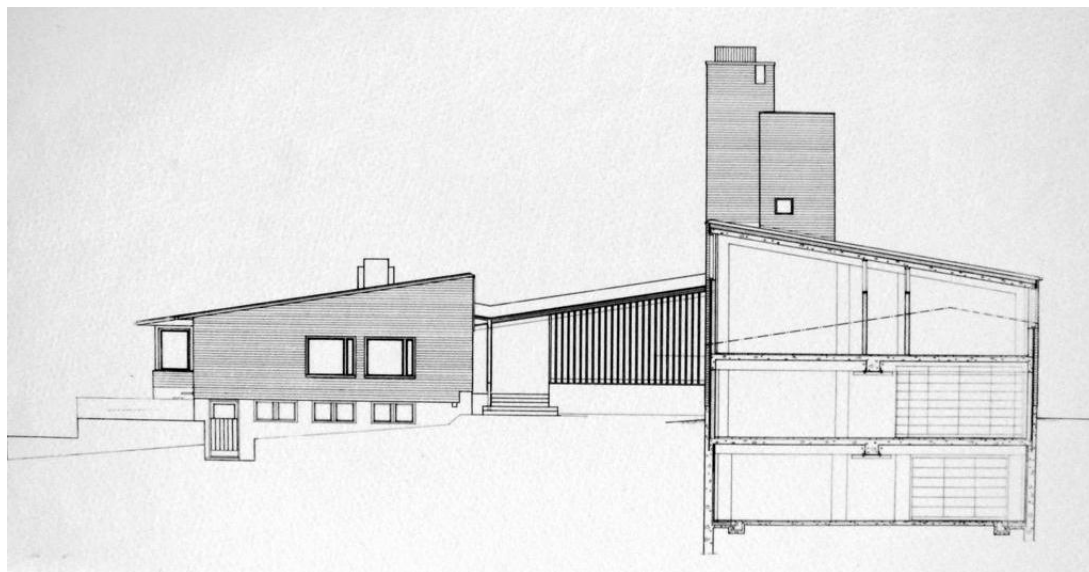
Työpajojen ja kurssien järjestäminen erilaisten kädentaitojen kehittämiseksi voisi olla yksi toimintamuoto. Kurssimuotoista toimintaa voisivat olla esimerkiksi konservoinnin ja restauroinnin ammattilaisille suunnatut jatkokoulutuskurssit. Kurssitoimintaa voisi järjestää ympärivuotisesti joko kivinavettaan tai varastokirjastorakennukseen rakennetuissa tiloissa. Työpajakurssien aiheet voisivat kattaa kaikki konservointi- ja restaurointialojen erityisalueet kultauksesta puleeraukseen. Tällaisilla tiiviillä kursseilla olisi mahdollista tehokkaasti keskittyä johonkin yksittäiseen erikoisalueeseen. Myös muiden käsityöalojen kurssimuotoista toimintaa voisi olla tarjolla. Kulttuurin, kädentaitojen ja taidealojen kehittämissyhdystys TAKO ry on Fiskarsissa käynnistänyt tällaisen toiminnan (TAKO ry 2012).

6.6 Käsityöläis- ja taiteilijayhteisö museon veturina

Käsityöammatteja voisivat luontevasti edustaa konservaattorit ja restauroijat. Perinteiset kotiteollisuuden käsityöammatit tekstiilin, puun, keramiikan, lasin, kiven ja metallin alalta voisivat myös olla mukana. Taide- ja käsityöpajat olisivat silloin luonteva toimintamuoto ja vieraille tarjottava osallistava palvelu. Voisiko Urajärvelle synnyttää luovan keskittymän, jossa työskentelisi käsityöläisiä ja taiteilijoita? Luovia alueita on pidetty uusina mahdollisuuksina toimia hyvinvoinnin ja taloudellisen kasvun moottoreina (Kainulainen 2005, 434). Fiskarsin ”ihmettä” ei ehkä voi kopioida, mutta pieni-muotoisena samantyyppinen toiminta voisi olla mahdollista (vrt. Fiskarsin alueen muotoilija- ja käsityöläisyhteisö).

Benchmarking eli hyvien käytänteiden vertailu ei museotoiminnan piirissä välttämättä ole luotettava tapa siirtää jossakin museossa toimivana ratkaisuna todettua onnistunutta konseptia toiseen museoon, jonka toimintaympäristö, luonne ja tarkoitus ovat erilaiset (Weil 2002, 86). Vertailua on hyvä ajoittain tehdä, mutta olisi pidettävä kuitenkin huoli siitä, että toiminnan kehittäminen tapahtuu innovatiivisesti omista lähtökohdista (Kaivo-oja 2003, 41). Uuden toiminnan kehittäminen kartanomuseolle ei sinänsä tarkoita Lillyn ja Hugon kotimuseon toiminnan muuttamista joksikin toiseksi. Tarkoitus ei ole hakea mallia jostakin muualta ja yrittää istuttaa sitä sellaisenaan kartanomuseon ympäristöön. Taiteilijayhteisön synnyttäminen Urajärven kartanolle jatkaisi käytäntöä,

joka syntyi 1920-luvun lopulla, kun viimein toteutui Lillyn ja Hugon toive, että kartano voisi palvella taiteilijoiden kesäkotina.

Kuva 24. Arkkitehti Olof Hanssonin suunnitteleman varastokirjastorakennuksen poikkileikkaus (Museovirasto)

Kartanon alueella oleva varastokirjastorakennus (kuva 24) voisi olla potentiaalinen sijoituspaikka taiteilijaresidenssille ja käsityöläisten työtiloille. Osa tiloista on jo sellaisenaan luonteeltaan ateljeemaisia (kuvat 25 ja 26). Joitakin tiloja yhdistelemällä ja kattoikkunoita rakentamalla rakennukseen voisi luoda valokuiluja, jotka mahdollistaisivat käyttökelpoisten tilojen luomisen myös alempiin kerroksiin. Näin syntyisi yhteisiä suurempia tiloja, joita voisi käyttää näyttelytiloina ja erilaisten tapahtumien eli esimerkiksi konserttien järjestämiseen. Rakennuksen käyttötarkoituksen muutos edellyttäisi LVIS -järjestelmien saattamista ajan tasalle ja joidenkin ikkunoiden puhkaisemista julkisivuihin.

Kuvat 25 ja 26. Varastokirjastorakennuksen laajennusosan ateljeemainen ylin kerros ja aulatilan käytävät edustavat funktionalistista tyyliä (Museovirasto)

Fiskarsin kohdalla ei voida puhua vain yksittäisestä tekijästä, joka olisi mahdollistanut sen elävän ja vetovoimaisen yhteisön synnyn, jonka kylä nyt muodostaa. Kylän taustalla oleva ruukki ja vuosisatainen teollinen perinne ovat muokanneet kylän ympäristöineen kulttuuriperintökohteeksi. Vaikka teollinen toiminta ruukissa hiipui, alkoi ”Elävä ruukki” -teemalla uusien asukkaiden ja toimintojen etsiminen. Vuonna 1993 jo yli 20 muotoilijaa, käsityöläistä ja taiteilijaa oli ottanut paikan omakseen. Nykyään vuonna 1996 perustetussa Fiskarsin käsityöläisten, muotoilijoiden ja taiteilijoiden osuuskunnassa on yli 120 jäsentä. (Fiskarsin Ruukki 2012.)

6.7 Museo oppimisympäristönä

Museopedagogiikkaa voi pitää varsin haasteellisena osa-alueena Urajärven kartanomuseon toimintamuotojen joukossa. Museopedagogiikan pitäisi olla sisäänrakennettuna museon perustoimintoihin. Tässä tullaan kuitenkin kartanon tarinan kertomisen ydinalueelle. Miten kartanon historia ja nykyisyys tulkitaan erilaisille kävijäryhmille? Minkälaista museopedagogiikkaa pitää kehittää, jos kävijäprofiili painottuu keski-ikäisiin ja ikääntyneisiin? Sisällöllisesti kartanomuseo ei nykyisin ole tarjonnut kovin

paljon esimerkiksi koululaisille. Nuoria kävijöitä kiinnostavia teemoja olisi kehitettävä ja hyödynnettävä koko maisemapuistoa esimerkiksi luontopolkuja rakentamalla.

Oppimisympäristöajatus pitäisi tässä yhteydessä ymmärtää hyvin laajana käsitteenä. Tavoitteena ei ole pelkästään ennalta määrättyjen tietojen ja asioiden omaksuminen, vaan kaikki muutokset ihmisen ajattelussa ja ymmärryksessä voidaan tulkita oppimiseksi. Omaehtoinen oppiminen ja elämysten ja kokemusten kautta oivaltaminen voivat museoympäristössä tapahtua spontaanisti ja epämuodollisesti. (Kaitavuori 2009, 281.)

Ihmisillä on museoon tulolleen karkeasti jaoteltuna kolmenlaisia syitä. Yksi pitää käynnin esteettistä luonnetta tärkeänä, toinen haluaa eskapistisesti paeta menneisyyteen ja kolmannella on tiedonjano. Heinonen ja Lahti (2001, 190–191) jakavat yleisön myös toiminnallisista lähtökohdista kolmeen ryhmään. Yhteen ryhmään he laskevat kuuluviksi asiantuntijat ja tutkijat, toisessa ryhmässä ovat koululaiset ja muut, jotka jotenkin ovat muodolliseen opetukseen sidoksissa, ja kolmannen ryhmän muodostaa suuri yleisö. Museon opetus- ja kasvatustähtäykseltä suuri yleisö on haasteellinen. Aikuiskävijät ovat riippumattomia ja itseohjautuvia, ja he odottavat museon tarjoamalle tiedolle välitöntä käyttöä.

Vaikka museon toiminta perustuu kokoelmiin, joita kerätään, säilytetään, tutkitaan ja esitellään yleisölle, voisi museota Kallion (2004, 6) mukaan pitää ensisijaisesti pedagogisena instituutiona, joka jakaa yhteistä perintöä, joka näissä kokoelmissa ilmenee. ”Ainutkertainen elämys ja tunteita herättävä positiivinen kokemus saattavat jättää elämänmittaiset muistot. Onnistuneeseen museokokemukseen ei tarvita suurta teatteria vaan lämmin kosketus kävijän kokemukseen ja tunteisiin.” (Kallio 2004, 7.)

Avainasemassa lapsille suunnattavassa museopedagogiikassa olisi yhteistyö alueen koulujen kanssa. Koulujen opettajille olisi tarjottava havainnollisia tietopaketteja, joiden pohjalta he voisivat ensin tutustua kartanomuseoon ja suunnitella luokkien vierailujen ohjelmia yhteistyössä museon tutkijoiden ja henkilökunnan kanssa. Koulujen näkökulmasta museo tarjoaa valmiin ympäristön kokoelmineen ja näyttelyineen, joita tutkimustyön avulla on tehty ymmärrettävämmäksi ja helpommin omaksuttavaan muotoon. Museo muodostaa ympäristön, jossa sellaistenkin oppilaiden on helpompi motivoitua, joille se luokkahuoneessa on vaikeaa. Koulujen ja museon yhteistyöllä

oppilaiden museokäynneistä voidaan tehdä mielenkiintoisia ja innostavia. Museoikäynnin ei tarvitse olla se jokakeväinen luokkaretken muodollisuus. (Kallio 2004, 18.)

Museon oppaiden ammattitaito ratkaisee pitkälti kartanomuseon museopedagogisen toiminnan onnistumisen. Oppaalla täytyy toisaalta olla hyvä tietämys kartanon historiasta, mutta lisäksi häneltä vaaditaan myös draamallista silmää ja tarkkaa vainua osataksaan valita oikeanlaisen lähestymistavan kunkin tilanteen ja opastettavien mukaan. Tärkeä kohderyhmä pedagogisesta näkökulmasta ovat myös aikuiset, koska museo kiinnostaa historiansa vuoksi erityisesti varttuneempaa yleisöä. Suomen museoliiton koordinoima Avara museo -hanke (Avara museo – kehittyvä oppimisympäristö aikuisille 2012) tähtää museoiden kehittämiseen aikuispedagogiikan näkökulmasta. Projektin tavoitteena on kehittää museoista aikuisille kiinnostavampia ja avoimempia oppimisympäristöjä. Tässä projektissa kehitettyjä toimintamalleja ja hyviksi havaittuja käytäntöjä voi hyvin soveltaa kartanomuseon aikuispedagogiikassa.

6.8 Museologian opiskelijoiden ideoita

Esittelin syksyllä 2011 kehityspolkuideoitani Jyväskylän yliopiston museologian opiskelijoille. He tulivat pian tämän jälkeen Urajärven kartanomuseolle tutustumiskäynnille, jonka aikana he saivat omakohtaisen käsityksen kartanoalueen kokonaisuudesta. Käynnin aikana jatkoimme Jyväskylässä aloitettua keskustelua kehitysideoista ja niiden toteuttamismahdollisuuksista. Esittelyni ja käynnin pohjalta he kirjoittivat kukin esseen, jossa he arvioivat ideoitani muun muassa museologisista näkökulmista ja toteutettavuuden, vetovoimaisuuden ja kiinnostavuuden kannalta.

Käyttööni saamani esseet sisälsivät paljon syvällistä pohdintaa kulttuurihistoriallisten museoiden merkityksestä paikallisyhteisöille. Kartanomuseo voisi olla paikallisille asukkaille kuin muistikeskus, joka jäsentäisi lähialueen ja kartanon yhteistä historia-tietoa ja tarinoita. Opiskelijat esittivät myös suuren määrän lisäideoita erilaisista toimintamuodoista. Osin ideat ovat sellaisia, joita olen työssäni jo muualla käsitellyt. Oheiseen taulukkoon 3 olen kerännyt sellaiset ideat, jotka jollakin tavalla poikkesivat tai täydensivät muuten jo esille tulleita ideoita.

Taulukko 3. Museologian opiskelijoiden toimintaehdotuksia

Toimintaehdotus	Toteuttaja(t)
Kartanon elämästä kertova näytelmä ja liikuteltava pienoisenäytelmä	Paikallisin voimin; näytelmäkerho + vierailuvia tähtiä, kirjailijalta käsikirjoitus
Musiikkikuvaelmat Hugon tapaan kartanossa ja puistossa	Oopperalaulajia tai musiikinopiskelijoita
Luentosarjat; taiteilijoista, matkoista, sisustusmausta, elämäntarinoista	Museotutkijat, harrastajahistorioitsijat, opiskelijat, luontoharrastajat
Keskustelutilaisuuksia; taiteilijat ja yleisö	Taiteilijat
Lähialueen asukkaiden muisteluillat	Lähialueen asukkaat ja yhdistykset
Eri alojen opiskelijoiden tutkielmia	Yliopistot, ammattikorkeakoulut
Ohjatut teemakävelyretket kartanon maisemapuistossa	Museo-oppaat ja roolihahmot (Sisko Ojanperä)
Joulumarkkinat ja joulukahvila	Kahvilanpitäjä, museo ja yhdistykset
Käsityökauppa ja käsityömessut	Eri alojen käsityöläiset
Kunnostushankkeesta näyttely	Kunnostushankeryhmä
Sesongin ulkopuoliset vierailijaryhmät	Vierumäki Resort & Spa, Kartanomatkat
Hiihto- ja ratsastusvaellukset kartanolle	Vierumäki Resort & Spa
Kansalaisopiston toimipiste kartanolle	Lähikuntien opistot
Kasvipuutarha ja maisemapuisto puutarha-alan opiskelijoiden hoidossa	Puutarha-alan oppilaitos
Kartanon yrttien ja taimien myynti	Puutarha-alan oppilaitos
Asikkalan kunnan toimipiste kartanolle	Kunta ja museo
4H yhteistyökumppaniksi	Lähikuntien yhdistykset
Kahvilaan Lillyn ja Hugon nimikkoannokset ja leivokset	Kahvilanpitäjä
Kartanon keittokirja	
Nimikkoseppä kartanomuseolle; esineitä alkuperäisten mallien mukaan	Seppä
Lillyn nimikkokäsitöiden mallit myynnissä	Käsityöläiset
Kulttuuriluotsitoiminta	Yhdistykset ja museoharrastajat

Ajatus ympärivuotisesta toiminnasta oli myös esillä opiskelijoiden kirjoituksissa. Vain kesäaikaan avoinna oleva kartano jättää kohteen paikallisille asukkaille etäisemmäksi, kuin jos kartanolla olisi ympärivuotista toimintaa, johon he voisivat itse osallistua. Paikallisyhteisö olisi silloin mukana luomassa kartanomuseolle sisältöä. Huolen toimintaresurssien niukkuudesta voi tiivistää kysymykseen: Kuinka toimintaa kehitetään muutaman kuukauden kesäkauden avoinnapidosta vastaavan museonhoitajan voimin?

7 POLUNRAIVAAJAT: URAJÄRVEN ORGANISOITUMINEN YRITYKSEKSI

Tässä luvussa tarkastelen erilaisia yritystoiminnan muotoja, jotka voisivat tulla kysymykseen määriteltäessä kartanomuseon käytännön toiminnan organisoimista tulevaisuudessa. Toiminnan uudelleenjärjestely tulisi siis kysymykseen siinä tapauksessa, että Museovirasto päättäisi luopua kartanomuseon hallinnoinnista. Koska kyseessä on kulttuuriperintökohde ja ensisijaisesti museo, nykymuodossaan sen yhteyteen on hankalaa kehittää sellaista tuotannollista ja tuottavaa toimintaa, jonka varassa museota on mahdollistaa ylläpitää ja samalla työllistää kartanomuseon koko kiinteistöstä huolehtivat ihmiset.

Olellainen asia tulevaisuuden toiminnan kannalta on se, kenen omistuksessa kartanomuseo on ja minkälaista vuokraa tämä omistaja mahdollisesti tulisi kartanon käyttäjältä perimään. Kiinteistön reaaliarvon mukainen, aito markkinavuokra voisi olla kompastuskivi tällaisessa ympäristössä mille tahansa yritystoiminnalle, puhumattaakaan yhteiskunnallista palvelutehtävää suorittavalle yhteisölle.

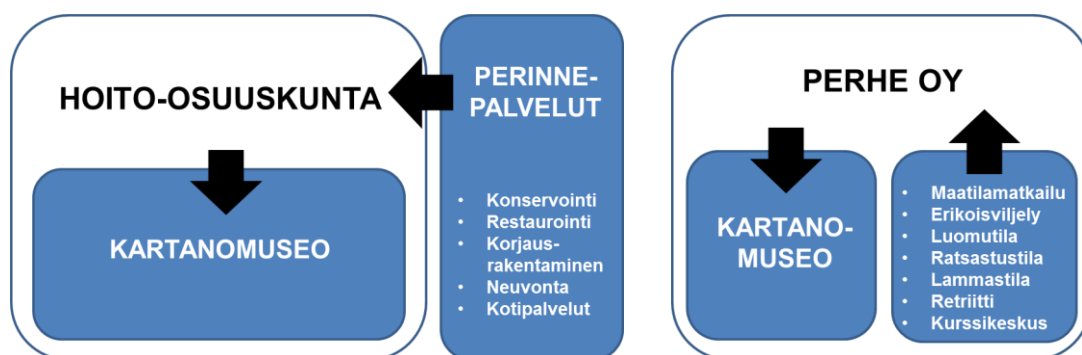
Urajärven kartanomuseo muodostaa yhtenäisen kokoelmakokonaisuuden. Rakennukset ja esineet kuuluvat siis yhteen siinä mielessä, että kartanolta ei ole viety mitään pois eikä sinne ei ole tuotu mitään ylimääräistä. Kartanon sisustus on jotakuinkin siinä asussa, kuin se oli Hugo ja Lilly von Heidemanin eläessä. Kartanon esineistö ja rakennukset ovat yhtä; jos esineet viedään pois, menettää kartano ainutlaatuisuutensa, koska juuri ehjä kokonaisuus tekee siitä kulttuurihistoriallisesti arvokkaan ja henkilöhistorialtaan rikkaan kartanon.

Kartanomuseon kiinteistö on Museoviraston hallinnassa, mutta esineistö kuuluu Kansallismuseon kokoelmiin. Jos kiinteistö siirtyy tulevaisuudessa esimerkiksi Senaatti-

kiinteistöjen tai jonkin muun omistajan hallintaan, säilyy esineistö kuitenkin edelleen Kansallismuseon hallussa. Tämä aiheuttaa haasteellisen tilanteen kartanon eri osaluokkien hoitovastuulle, koska Kansallismuseo haluaa kartanolla olevia kokoelmiaan kohdeltavan samojen museoeettisten periaatteiden mukaisesti kuin tähänkin saakka. Ainakin varsinaisen museon osalta kartanolla olisi oltava joku museoammattilainen huolehtimassa kokoelmista. Jos kartanon omistaisi jokin kolmas taho, ei kokoelmien hoidon jatkuvuutta ja oikeellisuutta voitaisi turvata ja kokoelma jouduttaisiin todennäköisesti siirtämään pois kartanolta.

7.1 Hoito-osuuskunta tai Urajärven kulttuuripuisto Oy

Urajärven kartanomuseon toimintaa voisi pyörittää osuuskunta (kaavio 2). Osuuskunta tarjoaisi monipuolisia palveluja korjausrakentamisesta kotipalveluihin. Pääpaino palvelutarjonnassa olisi esimerkiksi perinnerakentamisen ja -korjaamisen, konservoinnin ja restauroinnin alueilla, joiden lisäksi osuuskunta tarjoaisi neuvontapalveluja, suunnittelua, työsuorituksia ja koulutusta. Lisäksi osuuskunta huolehtisi kartanomuseon avoimnapidosta ja ylläpidosta. Museon hoitoon ja tutkimustyöhön osuuskunnalla olisi oltava myös museologian alan ammattitaitoa käytettävissään. Osuuskunta voisi tarjota myös kotipalveluja, esimerkiksi siivousapua, kaupassakäyntiä, asioiden hoitamista yhdessä asiakkaan kanssa tai asiakkaan valtuuttamana, ruoanlaittoa ja tiskausta, lukemista ja seurustelua tai avustamista tietokoneen käytössä. Puutarhanhoito ja rakentaminen sekä erilaiset kesämökkipalvelut kuuluisivat myös osuuskunnan tarjontaan. Palveluja tarjottaisiin etupäässä oman kunnan ja lähikuntien alueella.

Kaaviot 2 ja 3. Hoito-osuuskunta ja Perhe Oy

Palvelutarjooma näin laajasti määriteltynä edellyttäisi siis osaamista museo-, konservointi- ja restaurointialalla, kirvesmiehen ja puusepän töissä, puutarha-alalla ja kotipalvelujen alueella. Osuuskunnan jäsenenä voisi olla paikallisia ihmisiä, jolloin osuuskunnalla olisi työllistävä vaikutus oman kylän ja kunnan alueella. Osuuskunta voisi toimia myös esimerkiksi kotipalvelujen alueellisena palveluntarjoajana kunnalle.

Museon toiminnan rahoitus voisi tulevaisuudessa perustua osittain projektinomaiseen hankkeistukseen. Toiminnalle luotaisiin pitkän aikavälin tavoitesuunnitelma, joka olisi pilkottu pienempiin osakokonaisuuksiin, joille kullekin haettaisiin EU-hanketukea, Museoviraston kunnostustukea, kunnan avustuksia ja kulttuurisäätiöiden apurahoja. Osahankkeita voisivat olla museon esineistön konservointiin, rakennusten kunnossapitoon, rakennusten korjausinvestointeihin, kartanomuseon historiatutkimuksiin, palvelutoimintojen kehittämiseen ja museon avoinnapiitoon liittyvät työt.

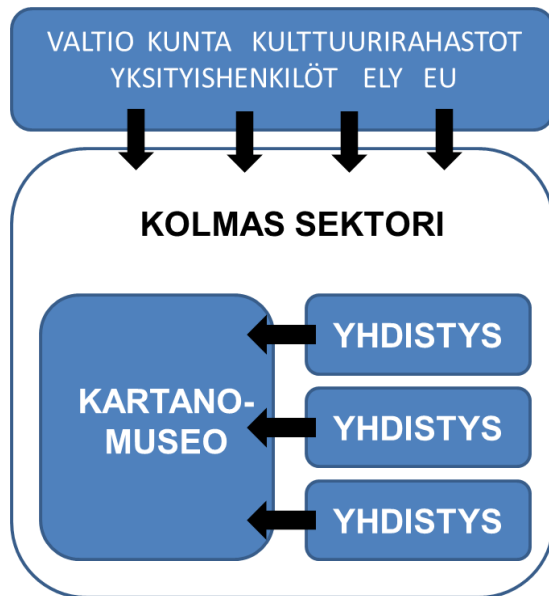
Kartanomuseon toiminnan voisi osakeyhtiömuotoisena (kaavio 3) organisoida pääpiirteissään samantyyppisiin toimintamuotoihin tukeutuen kuin osuuskunnan toiminnot. Yhtiö voisi olla myös yleishyödyllinen osakeyhtiö, jonka päätavoitteena ei olisi mahdollisimman suuri osingonmaksu osakkeenomistajilleen, vaan alueellinen palvelutarjonta ja paikallisten ihmisten työllistäminen.

7.2 Kolmas sektori kulttuuripalvelujen tuottajana

Kolmannen sektorin (kaavio 4) toimijoiksi luetuilla järjestöillä on perinteisesti ollut tärkeä rooli erilaisten kulttuuriin, liikuntaan, nuorisotoimintaan ja vapaa-ajan virkistystoimintaan liittyvien palvelujen tarjoajina (Pihlaja 2010, 37). Järjestöiltä odotetaan ennen kaikkea panosta toiminnallisen yhteisöllisyyden ja ihmisten välisten sosiaalisten verkostojen vahvistamiseen (mt., 87).

Kartanomuseon hoidossa, ylläpidossa ja avoinnapiidossa voisivat Asikkalan kunnan, Urajärven kylän ja Vierumäen kylän eri yhdistykset olla aktiivisessa roolissa. Urajärven kyläyhdistys ja nuorisoseura ovat olleet mukana kartanon toiminnassa jo nyt järjestämällä erilaisia tilaisuuksia kartanolla. Urajärven kartanomuseolle olisi myös perustettava oma tukiyhdistys, johon voisivat liittyä kaikki kartanosta ja sen historiasta kiinnostuneet. Tukiyhdistys voisi kartanon tiloissa järjestää tapahtumia, seminaareja, kokouksia ja konsertteja. Rahoitusta kartanomuseon hoitoon yhdistysten olisi oman

varainkeruutoimintansa lisäksi haettava valtiolta, kunnalta, kulttuurirahastoilta, ELY-keskukselta, EU-rahastoilta ja yksityishenkilöiltä.

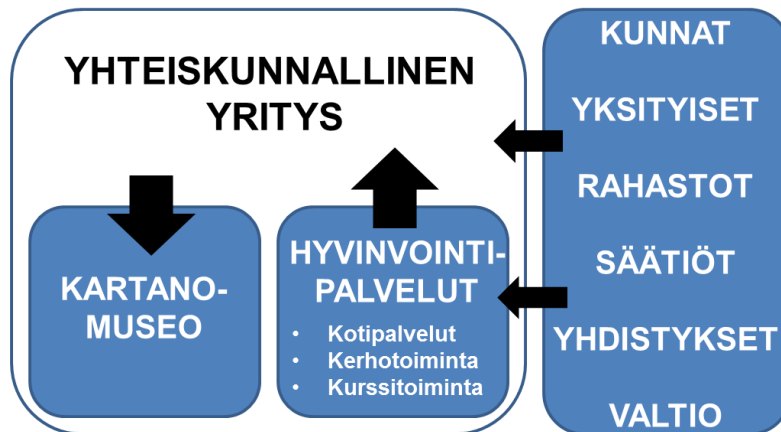
Kaavio 4. Kolmas sektori

Kolmannesta sektorista nousee helposti ensimmäiseksi mieleen vapaaehtoistyö, jota järjestöt tekevät. Kun järjestöjen tuottamien palvelujen luonne lähestyy peruspalveluja ja niihin liittyvien töiden vaativuus ja raskaus alkavat vapaaehtoisvoimin käydä ylivoimaisiksi, siirrytään epävarmalle alueelle. Miten järjestöillä on mahdollisuuksia tuottaa palveluja palkattuna työnä, ja onko se enää järjestöille luonteenomaista toimintaa? (Pihlaja 2010, 89.) Oma kysymyksensä on lisäksi se, kuinka paljon vapaaehtoistyötä tekeville ylipäänsä voidaan edellyttää venymistä erilaisilla palveluntuotannon alueilla, joiden on aiemmin katsottu kuuluvan joko valtion tai kunnan toimialueisiin.

Kunnat kamppailevat kovien haasteiden kanssa yrittäessään selviytyä yhä kasvavista peruspalvelumenoista. Väestön ikääntyessä erilaisten tuki-, hoiva- ja hoitopalvelujen kysyntä kasvaa, mikä aiheuttaa rahoitusongelmia etenkin maaseutukunnissa, joissa ikärakenne on vääristynyt työikäisen väestön muutettua työn perässä pois paikkakunnalta. Kun kunnat joutuvat keskittymään peruspalvelujen turvaamiseen, on odotettavissa, että niiden mahdollisuudet suunnata varoja kulttuuripalveluille, nuorisotoiminnalle tai liikunta- ja virkistystoiminnoille vaikeutuvat entisestään. Perinteisesti kolmannen sektorin toimijat ovat olleet aktiivisia näillä alueilla, ja niiden merkitys tulee todennäköisesti näiden palvelujen tuottamisessa lisääntymään. (Pihlaja 2010, 90.)

7.3 Yhteiskunnallinen yritys

Museon toiminta yhteiskunnallisena yrityksenä (kaavio 5) voisi olla yksi vaihtoehto, jolla kartano voisi jatkaa nykymuotoista yleisöpalvelua. Yhteiskunnallinen yritys toimii kuten muutkin yritykset, mutta sen taloudellista tulosta käytetään yrityksen omien palvelujen kehittämiseen ja laajentamiseen ja sitä pyörittävän yhteisön hyvinvoinnin lisäämiseen (Kangas & Kivistö 2011, 32).

Kaavio 5. Yhteiskunnallinen yritys

Yhteiskunnallisen yrityksen toimintaa ohjaavat enemmän arvot ja tavoitteet kuin voiton tavoittelu. Se on kuitenkin yritys, joten sen pitää tuloillaan pystyä kattamaan menonsa, vaikkakin tavoitella voittoa vain kohtuullisesti. Tällaisen konseptin saattavat perinteiset markkinatalouden periaattein toimivat liikeyritykset nähdä itselleen uhkatekijänä. Hyvinvointialalla voisi vastuullinen yhteiskunnallinen yritys olla kuitenkin hyvä kumppani julkiselle sektorille, koska silloin välttyttäisiin ulkoistamasta palveluita sellaisille pääomasijoitusyrityksille, joiden perimmäisenä päämääränä on tuottaa mahdollisimman paljon voittoa. (Pöyhönen ym. 2010, 82.)

Sosiaalisella yrityksellä tulee olla edellytykset saavuttaa tavoittelemansa tulos, eli tässä mielessä sen tulee toimia kuten mikä tahansa voittoa tavoitteleva yritys. Taloudellisen tuloksen tilalla sen sijaan ovat näytöt yhteiskunnallisesta vaikuttavuudesta. Samaa tapaan kuin voittoa tuottavissa yrityksissä on sosiaalisen yrityksen tuloksellisuuden oltava tavoitteellista ja ennalta suunniteltua. (Weil 2002, 79–80.) Jos museo toimii sosiaalisen yrityksen periaatteella ja rahoittaa osan toiminnastaan julkisen tuen

ja lahjoitusten avulla tarjoten omat palvelunsa alle markkinahintojen, on varsin todennäköistä, että sen täytyy toimia vapaaehtoistyövoiman varassa.

Yhteiskunnallisen yrityksen määrittely on Suomessa selkiintymätöntä, mutta meillä toimii kuitenkin yrityksiä, jotka pohjautuvat sen mukaisiin arvoihin ja tavoitteisiin. Näihin voivat kuulua esimerkiksi lähipalveluyritykset maaseudulla ja lähiöissä, ekologisiin lähtökohtiin tukeutuva yritystoiminta ja osuuskunnat. (Pöyhönen ym. 2010, 83.)

7.4 Säätiö ja tukiyhdistys

Kartanomuseon tulevaisuutta voisi ajatella myös säätiönä. Säätiö hallinnoisi kartanoa, ja tukiyhdistys tai osuuskunta huolehtisi käytännössä kartanon yllä- ja avoinnapidosta.

Suomessa on lukuisia paikallismuseoita ja kartanoita, joita säätiöt hallinnoivat. Suomen Kulttuuriperinnön Säätiö hallinnoi Brinkhallin kartanoa Turussa ja Lammintaloa Sammatissa (Suomen Kulttuuriperinnön Säätiö 2012). Sagalundin museo toimii yhteistyössä Taalintehtaan ruukinmuseon ja Björkbodan lukkomuseon kanssa museosäätiönä (Sagalundin museo 2012).

Urajärven kulttuuripuistosäätiön tarkoituksena voisi olla ylläpitää Hugo ja Lilly von Heidemanin testamentin mukaisesti kartanomuseota yleisölle avoimena kotimuseona ja tarjota taiteilijoille ja käsityöläisille työskentely- ja asuintiloja. Toimintaa rahoitukseen säätiö tarjoaisi perinnerakentamiseen, konservointiin ja restaurointiin liittyviä palveluja suunnittelusta toteutukseen. Lisäksi säätiö tarjoaisi monipuolisia kotipalveluja paikallisille asukkaille, eli käytännössä toiminta olisi organisoitu samaan tapaan kuin osuuskunnassakin. Toiminnan lisärahoitusta olisi haettava valtion ja kunnan avustuksina, yksityisiltä lahjoittajilta, kulttuurirahastoilta, ELY-keskuksilta ja EU-tukina.

7.5 Kartanomuseon hallinnointi ja julkinen tuki

Museoviraston hallussa olevien kiinteistöjen korjausvelka on kasvanut vuosi vuodelta. Urajärven kartanomuseo on Museoviraston hallinnassa, mutta Kansallismuseo ylläpitää siellä museotoimintaa. Museoviraston toimintasuunnitelma (2012–2015) linjasi, että Urajärven kartanomuseo on lähivuosina merkittävä investointikohde kunnostettavien ja valtion hallinnassa säilytettävien kohteiden joukossa.

Valtion tuottavuusohjelma kuitenkin edellyttää toimintojen tehostamista ja kulujen karsimista, mikä tarkoittaa Museoviraston henkilöstön määrässä lähes 15 %:n pudotusta vuoteen 2015 mennessä. On vaikea arvioida, mikä vaikutus tuottavuusohjelmalla ja tulevien vuosien kulttuuripoliittisilla päätöksillä tulee olemaan. Määrärahojen ohjautumista museotoimintaan on samoin hankala ennustaa. Valtion tulo- ja menoarvioesitys vuodelle 2012 on kuitenkin leikkaamassa Museoviraston rahoitusta niin voimakkaasti, että sopeuttamistoimet edellyttävät noin 60 työntekijän irtisanomista, pitkäaikaisia lomautuksia ja useiden museoiden sulkemista. (Museovirasto 2011.)

Museoalalla ei ole toteutunut Sampo Purontauksen (2008, 123) väitöskirjassaan esittämä vaatimus: ”Taloudellista tehokkuutta ja tuloksellisuutta painottavalla aikakaudella kulttuurin on kyettävä osoittamaan yhteisöllinen ja yhteiskunnallinen merkityksensä niin, että se luontaisesta matalatuottoisuudestaan huolimatta nähdään kilpailukykyä ja tuottavuutta tukevaksi toiminnaksi.” Kulttuuriala joutuu jatkuvasti käymään taistelua oman tärkeytensä ja legitimitteettinsä puolustamiseksi ja todistelemiseksi.

Raportointivelvollisuus toiminnan tuloksellisuudesta ja vaikuttavuudesta on osa kulttuurialan arkea (Weil 2002, 79). Miten mitata elämyksellisyyttä, ihmisten kokemuksia tai kulttuurin luomia merkityksiä? Määrällisten mittareiden avulla näiden abstraktioiden ilmaisu on vaikeaa. Kulttuuriala kokee vaikuttavuuden arvioinnin vaikeaksi, koska taiteelle, kulttuurille ja luovuudelle ei myöskään löydy yksiselitteisiä määritelmiä. Lisäksi kulttuurin vaikuttavuus voi ajoittua niin pitkälle ja olla seurausta niin suuren kokonaisuuden aikaansaamista vaikutuksista, että arvioinnin lopputulos vääristyy. (Vaikuttavuusindikaattorit kulttuuripolitiikan tietopohjan vahvistajina 2009, 10.)

Teknologinen vallankumous on viime vuosikymmeninä muovannut maailmaamme kiihtyvällä vauhdilla. Keskinäinen taloudellinen riippuvuus on lisääntynyt ja globalisaatio on työntänyt lonkeronsa kaikille elämänalueille. Jos jollekin ilmiölle halutaan löytää selitys, vastaus haetaan helposti globalisaatiosta: pääoman, tuotannon ja ihmisten lisääntyvä liikkuvuus, työllisyysvaihtelut, tuloerojen kasvu, työsopimusten muuttuvat muodot, kulttuurin ja urheilun kaupallistuminen, julkisen sektorin ja rahoituksen supistuminen, uusi ympäristöpolitiikka, koulutuksen ja opintojen tehostamisen tarve; kaikki ilmiöt voidaan jotenkin kytkeä globalisaation vaikutuspiiriin. (Rinne 2005, 69.)

Globalisaation rinnalla on vahvistunut uusliberalismi, joka angloamerikkalaisessa nykymuodossaan on talousoppi, johon läntisen maailman hyvinvointivaltiomalli on pitkälti tukeutunut. Uusliberalismin ytimessä ovat markkinat, vapaa kilpailu, valinnanvapaus, yksilöllisyys, joustavuus, omaehtoisuus, yrittäminen ja uudet hallinnan muodot. Tämän opin mukaan julkishallinnollista päätöksentekoa on haluttu kaventaa, koska on katsottu, että pyrkimys yhteiskunnalliseen tasa-arvoon ja kansalliseen yhtenäisyyteen rajoittaa kansainvälisten markkinavoimien vapautta. Keskiössä on yksilö, joka tietää oman parhaansa ja sen perusteella kykenee tekemään itsensä kannalta parhaat mahdolliset valinnat. Koulutuksessa uusliberalismiin nojannut politiikka on nostanut taloudelliset päämäärät keskeiseen asemaan ja jättänyt sosiaaliset ja kulttuuriset tehtävät taka-alalle. (Rinne 2005, 73.)

Kulttuuriperinnön vaaliminen on julkishallinnon käsissä kaksiteräinen miekka: huolenpitoa voidaan perustella ja puolustaa sillä, että kohde parantaa jonkin alueen kilpailukykyä vetovoimaisuudellaan ja lisää hyvinvointia. Vastustusta voidaan perustella sillä, että kulttuurikohteeseen panostaminen estää järkevän taloudellisen toiminnan kehittämisen ja huonontaa kilpailukykyä, taannuttaa työllisyyttä ja hyvinvointia. (Pihlman 2009, 221–222.) Kartanomuseo voidaan lukea alueelliseksi vetovoimatekijäksi, ja jos sitä kehittämällä voidaan sitouttaa paikallisia ihmisiä enemmän osallistumaan kartanon toimintaan, luo se omalta osaltaan hyvinvointiakin.

Museon roolia ja yhteiskunnallista vaikuttavuutta arvioitaessa on tärkeää muistaa, mitkä ovat museon tavoitteet ja tarkoitus. Jos museolla ei ole mitään tavoitetta, ei sen olemassaolollekaan ole perusteita. Kartanomuseollakin olisi hyvä olla selviä konkreettisia tavoitteita, jotka olisivat sidottavissa aikaan ja joiden toteutumista seurattaisiin. Jos tavoitteiden toteutumista seurataan, voidaan ainakin jonkinlaisin mittarein arvioida museon vaikuttavuutta ja onnistumista. (Kallio 2009, 106.) Kun toiminnan tuloksellisuus on osoitettavissa, ovat museon taloudelliset tarpeet helpommin perusteltavissa (Weil 2002, 79). Uusia toimintamuotoja suunniteltaessa on oltava selvillä päämäärä ja toiminnan tarkoitus ja strategia tiekarttana, jolla tavoitteisiin pyrkimistä ohjataan.

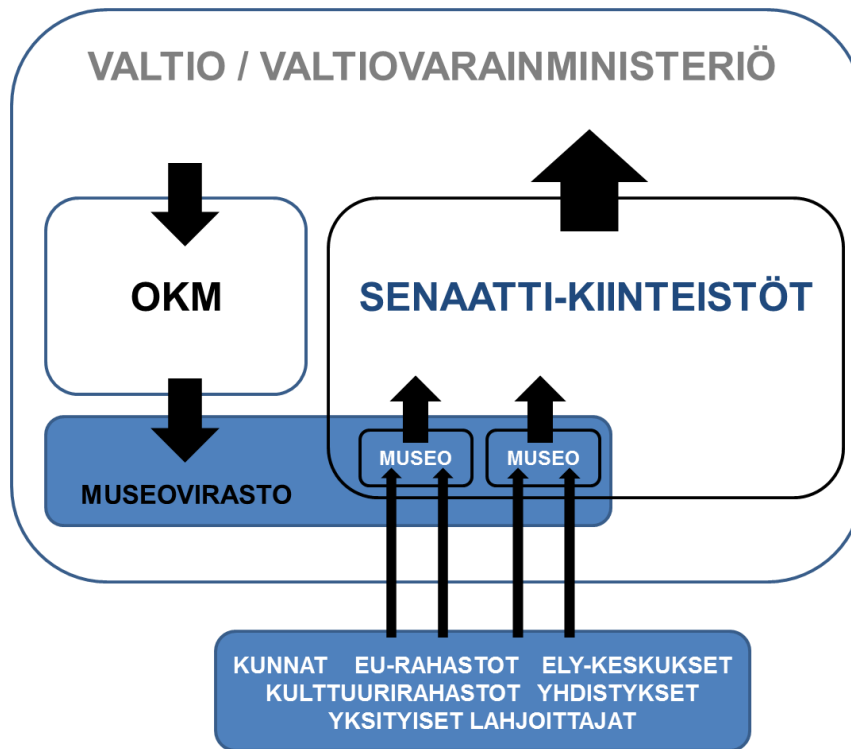
Kallio (2009, 109–110) esittää museon strategiatyön ja toiminnan seuraamisen työkaluksi tasapainotettua mittaristoa (Balanced Scorecard BSC), jonka Robert Kaplan ja David Norton kehittivät 1990-luvulla yritysten ja julkishallinnon tulos- ja laatuarvioinnin työkaluksi. Työkalu on mittaristo, jossa toimintaprosesseja lähestytään neljästä

eri näkökulmasta. Vaikuttavuusnäkökulmasta tutkitaan museon onnistumista yhteiskunnallisessa perustehtävässään. Asiakasnäkökulma tarkastelee museon onnistumista museokävijöiden tarpeiden ja odotusten toteutumisessa. Prosessinäkökulmasta tarkastellaan, minkälaisilla keinoilla vaikuttavuus- ja asiakasnäkökulmien tavoitteet toteutetaan. Innovatiivisuuden ja oppimisen näkökulmasta tarkastellaan henkilöstön osaamista, motivaatiota ja kehittymistarpeita. Mittaristoa voidaan käyttää joustavasti, ja sitä pitää muokata museon kehittymisen myötä. Tulokortin käyttöä on arvosteltu siitä, että sillä hiostetaan työntekijöitä ja että asioiden mittaamisesta sinänsä on tullut itsetar koitus. Kortin tavoitteena on kuitenkin antaa tietoja valintojen onnistumisesta ja ohjata toiminnan kehittämistä. Koska tulokortissa ovat mukana myös resurssit, se osoittaa lahjomattomasti, että resursoimattomilta hankkeilta on turha odottaa tuloksia.

7.6 Julkisesta yksityiseksi

Demokraattisen kulttuuripolitiikan lähtökohtana on oltava kulttuurin saatavuus. Kulttuurin julkisen tuen lähtökohtana on ajatus kulttuurisesta tasa-arvosta. (Koivunen 1999, 289.) Jos museot muuttuvat yksityisiksi, joutuvat ne toimintansa ylläpitämiseksi perimään kohtuuttoman korkeita pääsymaksuja kävijöiltään, jolloin kulttuurin saatavuuden ja tasa-arvon periaatteet romuttuvat.

Toisaalta tilanne, jossa Museoviraston hallinnassa olevat kulttuuriperintökohteet siirretään Senaatti-kiinteistöjen hallintaan, voi aiheuttaa kohteiden käyttäjille toisenlaisen taloudellisen ahdingon (kaavio 6). Aito markkinavuokra pakottaa supistamaan toimintoja ja hakemaan rahoitusta muista lähteistä, kun julkinen tuki valuu ylisuuriin vuokriin (Eräsaari 2002, 18). Varsinaiset ydintoiminnat eli näyttelytoiminta, kokoelmien hallinta, tutkimus ja yleisötoiminta kärsivät ja kuihtuvat, vaikka samaan aikaan juhlapuheissa kehoitetaan nostamaan kohteiden kulttuurista vaikuttavuutta ja lisäämään palveluntarjontaa ja kansalaisten kulttuurista osallistamista. Kun voittoa tuottamaton kulttuuriperintökohde muutetaan kiinteistömassaksi ja siitä peritään käypää markkinavuokraa, lakkaa se olemasta julkinen tila.

Kaavio 6. Valtio vuokranantajana ja Museovirasto vuokranmaksajana

Julkisen tilan periaate kuuluu avoimeen ja välittömään demokratiaan (Eräsaari 2002, 31). Julkisenä tilana museo on osa sitä vapaan vuorovaikutuksen verkostoa, jonka välityksellä kulttuuriperintö voi muuttua osaksi kansalaisten arkea ja lisätä ymmärrystä omasta ihmisyydestämme, menneisyydestämme ja nykyisyydestämme.

Läpikaupallisen markkinointiajattelun mukaisesti museon pitäisi ensin tehdä markkinatutkimus, ja sen jälkeen rakentaa tuote, jolle on kysyntää. Pitääkö siis vain tehdä sellaista, mistä ihmiset ovat kiinnostuneita? Voidakseen olla merkityksellinen pitäisi museon tehdä ja esitellä asioita, jotka ovat koskettavia ja lähellä ihmisten elämää. Lähtökohdiana pitäisi kuitenkin olla kulttuurinen sisältö, jonka kautta tarjotaan yleisölle jotakin odottamatonta, ennalta arvaamatonta. (Kaitavuori 2004, 139.)

7.7 Museoprofession monitaiturit

Lopuksi pohdin konservointi- ja restaurointialan professioita Urajärven kartanomuseon arkisten käytännön toimintojen näkökulmasta. Miten alan koulutus ja ammattialueen käytännön osaamistarpeet ja rooli museotoiminnassa kohtaavat? Jos pienimuotoisen kartanomuseon arkea tarkastellaan realistisesti, pitäisi ensin määrittellä, kuka museota hallinnoi, minkälaisia tavoitteita museon toiminnalla on ja minkälaisen rahoituk-

sen varassa toimitaan. Tarkastelen myös yleisimpien museoissa esiintyvien ammattinimikkeiden toimenkuvia, jotta syntyy kokonaiskäsitys museoprofessioiden kattavuudesta.

Suomessa on yli tuhat museota, joista runsaat 300 on ammattimaisesti hoidettuja ja ympärivuotisesti yleisölle avoimia kohteita. Museoita ja niiden toimintaa ja kansallista kulttuuriperintöä säädellään Suomessa laein. (Suomen museoliitto 2012.) Museoalan ammattiliitto on alan ammattijärjestö, johon kuuluu noin 1700 jäsentä. Yleisimpiä ammattinimikkeitä museoalalla ovat tutkijat, amanuenssit, konservaattorit, johtajat ja intendentit. (Palviainen 2010, 315.) Näiden lisäksi kuvaan lyhyesti myös museolehtoreiden toimenkuvaa.

Amanuenssien ja tutkijoiden toimenkuvat ovat usein hyvin limittyneet toisiinsa. He osallistuvat monipuolisesti muun muassa näyttelyiden suunnitteluun, esillepanoon ja markkinointiin sekä huolehtivat kokoelmien kunnossapidosta, varastoinnista ja tutkimuksesta. Heidän koulutuksenaan on korkeakoulututkinto tyypillisesti arkeologian, taidehistorian tai kansatieteen alalta. Amanuenssit ja tutkivat saattavat valmistella lausuntoja, tehdä selvityksiä rakentamiseen ja kaavoitukseen liittyvissä asioissa, opastaa korjausrakentamisessa, neuvotella eri viranomaisten kanssa, tehdä dokumentointia ja taustoittavaa tutkimustyötä. (Museoalan ammattiliitto 2012.)

Museonjohtaja laatii museon talous- ja toimintasuunnitelman, huolehtii museotoiminnan kehittämisestä ja edustaa museota julkisuudessa. Häneltä edellytetään hyviä henkilöstöjohtamisen kykyjä, kunnallis- ja julkishallinnon tuntemusta ja suunnittelutaitoja. Museonjohtajan koulutusvaatimuksena on soveltuva ylempi korkeakoulututkinto. Museonjohtaja on paljolti hallinnollinen virkamies, jolle asiantuntijatehtäviin keskittyminen saattaa ajankäytöllisistä syistä jäädä vähäiseksi. (Museoalan ammattiliitto 2012.) Museolaki vuodelta 2005 määrää, että valtionosuuden saamisen edellytyksenä museolla on oltava sen toiminnasta vastaava, päätoiminen museonjohtaja. Museoasetuksessa määräyksiä on tarkennettu siten, että museolla tulee olla museonjohtaja ja ainakin yksi päätoiminen muu työntekijä. Toisella heistä on oltava ylempi korkeakoulututkinto ja toisella korkeakoulututkinto, ammatillinen korkea-asteen tutkinto tai sitä vastaava opistoasteen tutkinto. Lisäksi molemmilta vaaditaan perehtyneisyyttä museoalan toimintaan, museologian perusopintoja tai museoalan työkokemusta. (Palviainen 2010, 328–329.)

Intendentit ovat pääasiassa erikoisosaajia, joilla on pitkä museokokemus. Heillä täytyy olla laaja-alaista osaamista myös hallinto- ja johtotehtävistä, koska he työskentelevät usein esimiestehtävissä ja osallistuvat museon päätöksentekoon. Heillä on usein pätevyysvaatimuksena ylempi korkeakoulututkinto. (Museoalan ammattiliitto 2012.)

Museolehtorit ovat museopedagogiikan asiantuntijoita, joiden tehtävänä on välittää yleisölle kokemuksia. He laativat muun muassa tutkimustiedon pohjalta museon kokoelmien esittelytekstejä, suunnittelevat museotyöpajoja, tekevät opastuskierroksia ja ovat mukana suunnittelemassa näyttelyitä. (Museoalan ammattiliitto 2012.) Keskeistä museopedagogien työssä on kehittää museota oppimisympäristönä ja luoda edellytyksiä elinikäiselle oppimiselle myös museoympäristössä. Museopedagogiikka on suunnattu kaikille ikäryhmille, koska museoiden on todettu muiden kulttuuripalveluiden ohella kohentavan ihmisten hyvinvointia. (Avara museo – kehittyvä oppimisympäristö aikuisille 2012.) Museopedagogi on museon suhdetoimintahenkilö, joka toimii kuin sillanrakentajana yleisön ja museon välillä ja pyrkii löytämään oikeita keinoja yleisön omaehtoiseen etsimiseen, oppimiseen ja kokemiseen. Museopedagogien työtä voidaan pitää museon yleisöön päin suuntautuvan toiminnan ytimenä. (Heinonen & Lahti 2001, 188.)

Konservaattori voi työskennellä museossa huolehtien kokoelmien esineiden kunnosta ja turvallisesta säilyttämisestä. Hän tutkii esineiden materiaaleja, rakennetta ja niissä tapahtuvia muutoksia tavoitteenaan niiden tuhoutumisen ennaltaehkäisy. Konservoinnissa pyritään käyttämään mahdollisimman paljon säilyttäviä toimenpiteitä. Luonteenomaista konservaattorin työlle on koko työprosessin tarkka dokumentointi ja tutkimustulosten kirjaaminen. Konservattoreiden koulutuksena on nykyisin ammattikorkeakoulututkinto. (Museoalan ammattiliitto 2012.) Myös restauroijien koulutuksena on ammattikorkeakoulututkinto, jonka voi suorittaa Kymenlaakson ammattikorkeakoulussa (Kymenlaakson ammattikorkeakoulu 2012). Konservattoreita koulutetaan pääkaupunkiseudulla Metropolia ammattikorkeakoulussa, jossa voi erikoistua esine-, huonekalu-, tekstiili-, paperi-, maalaustaide- tai interiöörikonservaattoriksi (Metropolia ammattikorkeakoulu 2012). Seinäjoen ammattikorkeakoulusta valmistuu rakennuskonservattoreita (Seinäjoen ammattikorkeakoulu 2012).

Käytännön museotyössä kartanoympäristössä joudutaan käyttämään sekä konservoivia että restauroivia menetelmiä, kun esineitä, interiöörejä ja rakennuksia kunnostetaan.

Menetelmien valinnassa käytetään tilannekohtaista harkintaa esineen tai kohteen kunnon ja käyttötarkoituksen mukaan. Museoesineiden käsittelyssä pääosassa ovat säilyttävät menetelmät, kun taas rakennusosien käsittelyssä on joskus tarve käyttää restauroivia ja myös rekonstruoivia toimenpiteitä. Kartanoympäristön ylläpito- ja hoitotyöt istuvat konservaattoreiden ja restauroijien ammattikuvaan hyvin. Molempien koulusalujen monipuolisuus antaa hyvät valmiudet kartanon töihin.

Museolaitoksen perinteisten, kohtalaisen tiukkojen professioiden perusteella kartanomuseolla pitäisi olla museonjohtaja, amanuenssi, konservaattori, museoassistentti ja puutarhuri, jotta museotyöt tulisi kirjaimellisesti hoidettua. Jos näistä museonjohtajan virka olisi vakituinen ja muut määräaikaisia, voisi karkeasti laskea museon palkkakulujen olevan noin 200 000 euroa vuodessa. Yhteen lasketut kiinteät käyttömenot olisivat arviolta 250 000 euroa vuodessa. Museon vuotuinen kävijämäärä on ollut noin 4 000 vierasta. Pääsylipputulaja tällaisella kävijämäärällä voi saada enintään 20 000 euroa vuodessa. Voidaan todeta, että edellä mainitulla henkilöstökokoonpanolla museon pyörittämisen yhtälö ei toimi, jollei museotoimen ohella harrasteta runsaasti muuta kassavirtaa tuottavaa toimintaa.

Käytännön realismi pakottaa miettimään kartanon miehitystä hieman erilaisesta näkökulmasta. Kun resurssien niukkuudessa ajaudutaan minimimiehitykseen, tarkoittaa se käytännössä tilannetta, jossa yksi monitaituri johtaa, tutkii, opastaa, myy lippuja ja vapaa-ajallaan kunnostaa rakennuksia, leikkaa pensaat ja ruohot. Tällaisella periaatteella monet paikallismuseot joutuvat toimimaan ympäri Suomea.

8 POLUNHAARASSA: KARTANOMUSEON TULEVAISUUS?

Kartano oli lähellä Urajärven kylää, alas niemeen laskeutuvan kärrytien päässä. Keskeltä ruohottuva tie nousi kylästä lähettäessä ensin ylöspäin, pian se jo kaarsi kohti laajoja peltoja ja laskeutui viivytellen lähelle kartanon suurta navettaa, väentupaa ja talleja. Tien vasemmalla sivulla kohosi kutsuva harju. Kylän nuoret kiipesivät harjulle usein ihan huvikseen ja hämmästyivät aina uudestaan, miten häikäisevän kirkkaana Urajärvi kimmelsi alhaalla. Kun silmä tottui, järvestä erottuivat niemekkeet, jyrkät kalliorannat ja muutamat harvaan heiteltyt saaret. Taakse jäi Urajärven kylä tasaisena ja sovinnollisena; torpat, mökit, ladot, vajat ja ulkorakennukset asettuivat paikoilleen mäen kumpareisiin ja tien mutkiin kuten olivat jo vuosisatoja asettuneet. (Ote Elisabet Ahon historiallisesta romaanista *Lilly* vuodelta 2002, 7.)

Tiivis yhteys, joka jo von Heidemanin sisarusten eläessä oli syntynyt kyläyhteisön ja kartanon välille, on perinne, jota pitää vaalia ja vahvistaa. On nurinkurista, että kartano herää nykyään henkiin vain kesäkuukausien ajaksi, kun se sata vuotta sitten oli kylän elämän keskipiste. Museoiminen on siinä mielessä eristänyt kartanon muusta kylästä ja tehnyt siitä kyläläisillekin vain turistikohteen. Ympärivuotinen toiminta kartanolla lisäisi kylän elävyyttä.

On hyvä muistaa Kankaan ja Kivistön (2011, 28) varoitus, että palvelujen vähentyessä myös niiden arvostus laskee. Yleisön osallistuminen kulttuuritoimintoihin maaseutu- maisissa kunnissa on vähenemässä. Omaehtoiseen toimintaan kannustaminen ja edellytysten luominen kulttuurin harrastamiseen olisi kuitenkin kunnissa tärkeää, koska ne tukisivat alueellisen identiteetin kasvua ja säilymistä. Kartanomuseo on paikka, joka lujittaa paikallisidentiteettiä.

Asikkalan kunta on kaavoituksellisesti tukenut Urajärven kyläyhteisön kehittymistä. Tavoitteena on pitää kylä uudisrakentamisella eheänä ja elävänä. Kuitenkin kartanon lähialuetta on pyritty rauhoittamaan rakentamiselta niin, että kulttuurimaisema ei merkittävästi muuttaisi ilmettään. Kartanomuseon toimintaympäristö tarjoaa hyvät puitteet luoda kävijöille kokonais käsitys vuosisadan takaisesta elämästä. Se tarjoaa siis vahvoja siteitä menneisyyteen, jonka ymmärtäminen on nykyihmiselle välttämätöntä. Se tarjoaa puitteet myös toiminnalle, jolla voitaisiin tulevaisuudessa virkistää lähiseudun elämää ja lisätä paikallisten ihmisten yhteisöllisyyttä.

Kartanon alueen hoito vaatii paljon työtä, jotta kävijät voivat mieltää sinne tullessaan saapuvansa kulttuuriperintöä vaalivaan paikkaan, jota luonnehtivat hienostuneet puutarhakäytävät, kartanonemännän perinteisiä perennoja sädehtivät kukkaistutukset, tasisina kaartuvat nurmikentät ja kartanonisännän valvonnassa komeilevat rakennukset. Mikäli Museovirasto joutuu luopumaan kartanomuseosta, on löydettävä uusi toimintatapa, jolla kukat saadaan edelleen kukkimaan ja rakennukset säilymään esittelykunnossa. Jos Museovirasto joutuu kartanomuseolla vuokralaiseksi, ja toimintamäärärahojensa puitteissa maksaa aitoa markkinavuokraa kiinteistöstä ja pitää museota avoimena, on todennäköistä, ettei kovin suuriin kehityshankkeisiin toiminnan uudistamiseksi ole mahdollisuuksia. Käytännössä avoinnapiito olisi todennäköisesti yhden määräaikaisen kesäksi palkatun museonhoitajan varassa. Lisäapuna olisivat mahdollisesti museoalan opiskelijat ja muut kesäharjoittelijat.

Avoinnapito vapaaehtoisvoimin voisi olla yksi mahdollisuus alentaa kustannuksia. Koko alueen hoito vapaaehtoisvoimin edellyttäisi, että jokin yhteisö tai yhdistys huolehtisi kartanosta. Museon toiminta muistuttaisi silloin paikallismuseoita. Paikallismuseotoiminta perustuu Suomessa pääasiassa sivutoimisten ja vapaaehtoisten, kulttuuri-perinnön säilyttämisestä ja hoidosta kiinnostuneiden ja innostuneiden ihmisten työpanokseen. Lisäksi paikallismuseoissa työskentelee harjoittelijoina paljon tulevia museoammattilaisia ja kesätyöntekijöinä nuoria sekä kuntien työllistämiä. (Rakkaudesta kulttuuriperintöön 2012, 25.) Paikallismuseot tekevät arvokasta työtä Suomen kulttuuriomaisuuden säilyttämiseksi ja hoitamiseksi. Resurssien vähyys ja jatkuvuuden puute henkilöstön työpanoksessa vaikeuttavat kuitenkin museoiden rakennusten hoitoa, avoinnapitoa ja asiaankuuluvaa kokoelmatyötä. (Mt., 9, 35.)

Muuttuminen ammatillisesti hoidetusta museosta sivutoimisesti tai vapaaehtoisvoimin ylläpidetyksi museoksi tuntuisi Urajärven kartanomuseon kohdalla kulttuuriomaisuutemme heitteillejätöltä. Ottaen huomioon ne panostukset, jotka on tehty kartanon kunnostamiseksi, olisi väärin museokävijöitä ja yleisöä kohtaan, ettei museota näin perusteellisen konservoinnin ja restauroinnin päätteeksi voitaisi täysipainoisesti esitellä.

Lilly von Heideman halusi testamentata kartanon Suomen Muinaismuistoyhdistykselle tietoisena siitä, että näin kartano olisi parhaissa mahdollisissa käsissä ja sen hoito ja avoinnapito museona turvattu. Kartanomuseon ammatillisen hoidon lopettaminen rappahtaisi testamentin ja lahjakirjan velvoitteiden toteutumisen.

Tutkimuskysymyksissäni esitin, että kartanomuseon kiinnostavuuden ja elinvoimaisuuden säilyminen ovat sen tulevaisuuden kannalta kriittisiä. Mitä kartanomuseon kiinnostavuus ja elinvoimaisuus sitten tarkoittavat? Esitän seuraavassa (taulukko 4) pääkohtia työssäni esiin nostamistani vahvuustekijöistä, joita kartanomuseon kehittämisessä etenkin museotyön osalta pitää korostaa. Museoammattilaisen näkökulmasta kartanomuseon muodostama yhtenäinen museaalinen kokonaisuus on vahvuus, joka tekee kohteesta ainutlaatuisen. Rakennukset ja kokoelma ovat yhtä.

Taulukko 4. Urajärven kartanomuseon SWOT

<p>VAHVUUDET</p> <ul style="list-style-type: none"> - ainutlaatuinen museokokonaisuus - luonnonkaunis paikka - maisemapuisto - kartanon tunnelma - paikallisidentiteetin luoja 	<p>HEIKKOUEDET</p> <ul style="list-style-type: none"> - huono tunnettuus - huono saavutettavuus - puuttuvat kehittämisresurssit - vanhentunut infrastruktuuri - ympärivuotisen toiminnan puuttuminen
<p>MAHDOLLISUUDET</p> <ul style="list-style-type: none"> - kartanon tarinat - paikallisyhteisö - vapautuvat tilat - uudet toiminnot - uudet yhteistyökumppanit - ympärivuotinen toiminta - aktiivinen sosiaalisen median käyttö 	<p>UHAT</p> <ul style="list-style-type: none"> - julkisen rahoituksen loppuminen - kartanon hallitsematon myynti - aito markkinavuokra - heikot edellytykset yrittäjyydelle - yleisön kiinnostuksen sammuminen - toimijoiden innostuksen sammuminen

Kohteen omintakeisuutta lisäävät rikas henkilöhistoria ja aina museoimiseensa saakka saman suvun hallussa säilyminen. Sijainti Natura-alueeseen kuuluvan kirkasvetisen Urajärven rannalla ja alueen runsaslajinen kasvillisuus tekevät kartanomuseosta luontomatkailijallekin mieluisan tutustumiskohteen. Kartanon tunnelma on onnistuttu säilyttämään hyvin. Lillyn ja Hugon läsnäolo on aistittavissa kartanon rakennuksissa ja maisemapuistossa, jossa näkyvät heidän persoonalliset valintansa niin kartanon sisustuksessa kuin puiston leikittelevissä ja mielikuvitusta kiihottavissa rakennelmissa. Varsinkin paikkakuntalaiset kokevat kartanon omakseen, ja heille se on paikallisidentiteettiä vahvistava kiinnekohta kylän ytimessä.

Kiinnostavuus ei kuitenkaan itsestään muutu kasvaviksi kävijämääriksi. Museotoiminnan sisältöä pitää rikastuttaa lisäämällä kerronnallisuutta kaikilla osa-alueilla rakennuksista esineisiin ja maisemapuistoon. Tutkimustieto pitää saada kävijöiden ulottuville niin, että ympäristö merkityssisältöineen herää henkiin. Kertomuksissa välittyy koko kartanon historia ja Lillyn ja Hugon tarina. Draamaa on kartanolla jo aiemmin esitetty aina sisarusten ajoista lähtien, mutta perinnettä täytyy pitää yllä, jottei se kuihtuisi pois. Kartanon historia ja henkilöt voisivat tulla yleisön ulottuville myös jul-

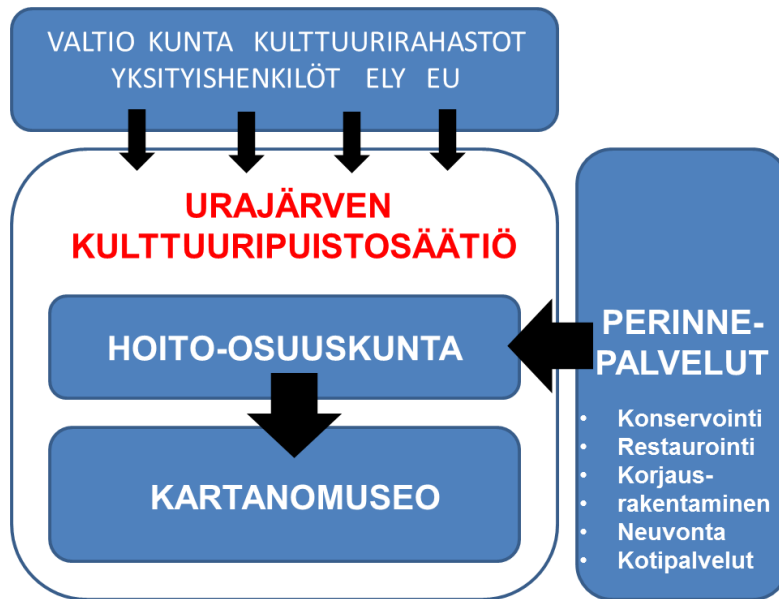
kaisujen avulla. Sen lisäksi, että historiallista tietoa avataan tieteellisellä tarkkuudella, voisi helpommin lähestyttävä kirjallisuuskin löytää lukijakuntansa. Kartanomuseon konservointi- ja kunnostushankkeen dokumentointi voitaisiin muokata lukijalle helposti avautuvaan muotoon ja julkaista runsaasti kuvitettuna kirjana.

Historiallisesti kiinnostavan sisältönsä esittelyn tueksi kartanon peruspalvelut täytyy saada kuntoon. Hyvät oheispalvelut vaikuttavat olennaisesti kartanomuseokäynnin luomaan mielikuvaan. Kahvila- ja ravintolapalvelujen edellytykset täytyy saattaa ajanmukaiselle tasolle. Lähialueen infrastruktuurin kehitys tulee vesi- ja viemäriverkoston osalta lähitulevaisuudessa ratkaisemaan kartanomuseon jätevesiongelman, mutta lisää kunnollisia saniteettitiloja on kuitenkin rakennettava yleisökäyttöön. Tulevaisuudessa on myös löydettävä taloudellinen tapa kiinteistön lämmittämiseksi. Kivinavetan ja varastokirjastorakennuksen lämmitys olisi uudistettava ja päästävä eroon öljylämmityksestä, joka on kallis eikä kestävä kehityksen kannalta järkevä ratkaisu. Kartanomuseon alueelle olisi mahdollista rakentaa maalämpöjärjestelmä, jolloin kiinteistö olisi lähes energiaomavarainen.

Elinvoimaisuus edellyttää ympärivuotista toimintaa, koska se sitouttaa ihmiset paremmin toimintaan mukaan ja tuo siten jatkuvuutta. Kartanomuseon kehittäminen ja laajentaminen kulttuuripuiston suuntaan tarvitsee taakseen laajan tukijoukon. Paikallisten yhdistysten ja kunnan tuen lisäksi pitää kuitenkin olla ydinjoukko, joka varsinaisesti ottaa vastuun kehittämisestä ja kulttuuripuiston toiminnan käynnistämisestä. Olen esittänyt erilaisia vaihtoehtoja, miten kulttuuripuisto voisi järjestäytyä siinä tapauksessa, että valtio päättää luopua toiminnan ylläpitämisestä ja tavalla tai toisella luovuttaa kartanon hallinnan ulkopuoliselle toimijalle.

Useimmissa esittämissäni malleissa toiminta perustuu siihen, että kulttuuripuistoa ylläpitävä yhteisö on yritysmäisesti hoidettu, yleishyödyllinen organisaatio, joka tarjoaa monipuolisia maksullisia palveluja lähialueen asukkaille ja kunnille. Saamallaan tuloilla yhteisö hoitaa kartanomuseota ja järjestää oheistoimintoja ja -palveluja kulttuuripuiston kävijöille ja asiakkaille. Tässä muodossa Urajärven kulttuuripuistohankkeen toteuttamista voisi esittää pilottikohteeksi, jonka avulla selvitetäisiin, miten valtion hallinnoimien kulttuuriperintökohteiden hoitaminen voidaan hallitusti siirtää itsenäi-

sille toimijoille. Kartanomuseo voitaisiin säätöidä⁷ (kaavio 7) ja perustaa osuuskunta huolehtimaan museosta ja kartanoalueesta.

Kaavio 7. Urajärven kulttuuripuistosäätiö

Osuuskunta voisi toimia säätiön alaisuudessa, koska museotyö täyttää säätiölain edellyttämät yleishyödyllisen toiminnan vaatimukset. Säätiöitynä museotoiminnan jatkuvuus olisi turvattu. Osuuskunnan tehtävinä olisivat kulttuuripuistosta huolehtiminen ja museon avoinnapito. Se rahoittaisi toimintaansa tarjoamalla monipuolisia perinnepalveluja, jotka kattaisivat konservointi-, restaurointi- ja korjausrakentamispalvelut, suunnittelu- ja neuvontapalvelut sekä museopalvelut. Lisäksi osuuskunta tarjoaisi kotipalveluja kaupassakäyntiavusta ruohonleikkuuseen. Toimialueena osuuskunnalla olisivat lähikunnat.

Toiminnan ympärivuotisuus edellyttäisi kivinavetan ja mahdollisesti tulevaisuudessa myös varastokirjastorakennuksen ottamista tehokkaaseen käyttöön. Näiden molempi-

⁷ Säätiöiden toiminnassa on viime vuosina ilmennyt paljon vilpillisiä piirteitä, jotka ovat johtuneet la-
veista lainsäädännön tulkinnoista ja valvonnan puutteista. Julkisuuteen tulleiden ja oikeuskäsittelyyn
päätyneiden tapausten jälkeen säätiöiden toiminnan periaatteet ja käytännöt joutunevat tarkemman val-
vonnan kohteiksi. Myös lainsäädäntöön on lähitulevaisuudessa tulossa muutoksia, joiden odotetaan pa-
rantavan säätiöiden valvonnan luotettavuutta (Hannula ym. 2011, 27).

en rakennusten saaminen kulttuuripuiston käyttöön laajentaisi palvelutarjontaa ja loisi hyvät edellytykset kylän toimintakeskuksen perustamiselle kartanomuseolle.

2010-luvulle tultaessa Urajärven kartanomuseo on saapunut kohtaan, jossa polku haaraa. Polunhaarasta näkyy monenlaisia vaihtoehtoisia polkuja. Toiset ovat kapeita ja pelottaviakin; jotkut ovat valoisia ja kutsuvia. Matkaoppaan roolihahmoon sonnustautuen olen työssäni vertaillut muissa kulttuuriperintökohteissa tehtyjä ratkaisuja ja pyrkinyt poimimaan matkan varrelta hyviksi havaittuja käytäntöjä omaan ideapankkiini. Kaikkia vieraita ajatuksia ei kartanomuseon tulevaisuuden varalle kannata hyväksyä. Varminta on lähteä liikkeelle kartanon omista vahvuuksista. Lilly ja Hugo von Heidemantin jälkipolville museona säilytettäväksi jättämä kartanokoti on toiminnan ydin. Kaiken kartanolle kehitettävän toiminnan olisi jollakin tavalla tuettava ydinsanomaa, joka muodostaa kertomuksen erään aikakauden elämäntavoista ja -piiristä.

Kuva 27. Mutta kenen hallussa ovat kartanon avaimet? pohtii Hugo melankolisena työpöytänsä ääressä (Museovirasto)

LÄHTEET

Aaltonen, Mika & Heikkilä, Titi 2003: *Tarinoiden voima. Miten yritykset hyödyntävät tarinoita?* Helsinki: Talentum.

Aarnipuu, Petja 2007: Tilallista kerrontaa Turun linnassa. *Elore*, vol. 14 – 1/2007. Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura ry. Saatavissa: http://www.elore.fi/arkisto/1_07/aar1_07.pdf [Viitattu 5.1.2012]

Aarnipuu, Petja 2008: *Turun linna kerrottuna ja kertovana tilana*. Helsinki: SKS.

Aho, Elisabet 2002: *Lilly. Historiallinen romaani 1861–1918*. Helsinki: Otava.

Asikkalan kunta 2011: *Maisema ja kulttuuriympäristö*. Saatavissa: <http://www.asikkala.fi/index.php/palvelut/ymparistonsuojelu/asikkalanluonto/maisema-ja-kulttuuriymparisto> [Viitattu 26.10.2011]

Aurasmaa, Anne 2002: *Salomonin talo. Museon idea renessanssiajattelun valossa*. Väitöskirja. Helsinki: Helsingin yliopisto. Saatavissa: <http://ethesis.helsinki.fi/julkaisut/hum/taite/vk/aurasmaa/salomoni.pdf> [Viitattu 7.10.2011]

Aurasmaa, Anne 2003: *Mitä museossa, mitä museolla?* Mustekala.info. Saatavissa: <http://www.mustekala.info/node/68> [Viitattu 7.10.2011]

Auvinen, Tuomas 2003: *Kulttuuria vai kulttuuriteollisuutta – joko–tai vai sekä–että?* Teoksessa Niinikoski, Marja-Liisa & Sibelius, Kaisa (toim.). *Kulttuuribusiness*. Helsinki: WSOY. 50–59.

Avara museo – kehittyvä oppimisympäristö aikuisille 2012. Saatavissa: <http://avaramuseo.blogspot.com/p/tietoja-hankkeesta.html> [Viitattu 3.3.2012]

Björkman, John & Näse, Li (toim.) 2009: *Sagalund lever. Inspiration till livslångt lärande*. Kimitoön: Sagalunds museistiftelse.

Bonk-museo 2012. Saatavissa: <http://www.bonkcentre.fi/> [Viitattu 26.4.2012]

Cantell, Timo 2001: Mittaamaton kulttuuri. Keskustelua kulttuurin vaikuttavuudesta. Teoksessa Riukulehto, Sulevi (toim.). Perinnettä vai bisnestä? Kulttuurin paikalliset ulottuvuudet. Jyväskylä: Atena Kustannus Oy. 52–61.

Carson, Rachel 1962: *The Silent Spring*. Boston: Houghton Mifflin. Äänetön kevät, suomennanut Pertti Jotuni. Helsinki: Tammi.

Curatio-projekti 2011: Taloissa ja tuvissa – kulttuuriympäristömme kuva. Saatavissa: <http://www.curatio.parnet.fi/fi/Taloissa%20ja%20tuvissa%20-%20hankesuunnitelma.htm> [Viitattu 22.3.2012]

Desvallées, André & Mairesse, François (toim.) 2010: *Key Concepts of Museology*. ICOM – IFOCOM. Paris: Armand Colin. Saatavissa: http://icom.museum/fileadmin/user_upload/pdf/Key_Concepts_of_Museology/Museologie_Anglais_BD.pdf [Viitattu 6.10.2011]

Ek, Anna-Kaisa 2011: Kulttuuriympäristökasvatuksen paikka. Brinkhallin kartano kokemuksellisena kulttuuriperintökohteena. Pro gradu -tutkielma. Taiteiden ja kulttuurintutkimuksen laitos. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Saatavissa: <https://jyx.jyu.fi/dspace/handle/123456789/26666> [Viitattu 29.9.2011]

Ek, Anna-Kaisa & Munukka, Kaisa 2012: Kotkaniemen kehittämishanke – Esiselvitysraportti. Helsinki: Museovirasto. Saatavissa: <http://www.nba.fi/fi/File/1393/kotkaniemen-kehittamishanke-esiselvitysraportti.pdf> [Viitattu 17.3.2012]

El Harouny, Elisa 2008: Historiallinen puukaupunki suojelukohteena ja elinympäristönä, esimerkkeinä Vanha Porvoo ja Vanha Raahe. Osa 2. Väitöskirja. Arkkitehtuurin osasto. Oulu: Oulun yliopisto. Saatavissa: <http://herkules oulu.fi/isbn9789514289705/isbn9789514289705.pdf> [Viitattu 26.1.2012]

Eräsaari, Leena 2002: *Julkinen tila ja valtion yhtiöittäminen*. Helsinki: Gaudeamus.

Falk, John 2009: *Identity and the Museum Visitor Experience*. Walnut Creek. California: Left Coast Press.

Falk, John 2010: Who is the Public? Researching Identity in Museums. Videoitu seminaariesitelmä. Smithsonian National Museum of Natural History. Saatavissa: <http://www.youtube.com/watch?v=pNlIdaINdc54> [Viitattu 21.3.2012]

Fiskarsin Ruukki 2012. Saatavissa: <http://www.fiskarsvillage.fi/fi/kulttuuri/historia> [Viitattu 13.3.2012]

Grahn, Maarit 2009: Noormarkun ruukki. Menneisyyden jäljistä kulttuuriperinnöksi. Teoksessa Grahn, Maarit & Häyrynen, Maunu (toim.). Kulttuurituotanto. Kehykset, käytäntö ja prosessit. Helsinki: SKS. 107–126.

Haasio, Ari 2011: Mitä iloa Internetistä? Helsinki: BJT Finland Oy.

Hallintovaliokunnan lausunto 2008: Valtioneuvoston selonteko valtiontalouden kehyyksistä vuosille 2009-2012. Saatavissa: [http://www.eduskunta.fi/triphome/bin/thw/trip?\\${APPL}=utpvm&\\${BASE}=utpvm&\\${THWIDS}=0.30/1323341670_142319&\\${TRIPPIFE}=PDF.pdf](http://www.eduskunta.fi/triphome/bin/thw/trip?${APPL}=utpvm&${BASE}=utpvm&${THWIDS}=0.30/1323341670_142319&${TRIPPIFE}=PDF.pdf) [Viitattu 8.12.2011]

Hannula, Antti; Kilpinen, Kai & Lakari, Torsti 2011: Säätiö. Helsinki: WSOYpro Oy.

Hein, George E. 1998: Learning in the museum. London: Routledge.

Heinonen, Jouko & Lahti, Markku 2001: Museologian perusteet. 3. uudistettu painos. Helsinki: Suomen museoliitto.

Hieta, Hanneleena 2010: Mukautuva museo. Kolmen eurooppalaisen kansanelämän-museon muutostarina 1970-luvulta 2000-luvun alkuun. Väitöskirja. Turku: Turun yliopisto. Saatavissa: <https://www.doria.fi/handle/10024/63201> [Viitattu 8.3.2012]

Holmila, Paula 2011: Pölyt pois museoista. Saatavissa: <http://paulaholmila.puheenvuoro.uusisuomi.fi/57923-polyt-pois-museoista> [Viitattu 19.12.2011]

Hooper-Greenhill, Eilean 1995: Museums and communication: an introductory essay. Teoksessa Hooper-Greenhill, Eilean (toim.). *Museum, Media, Message*. London: Routledge. 1–12.

Huovila, Leena 2010: Loistohotelli kirittää Vierumäkeä. *Projektiuutiset* 3/2010. Saatavissa: <http://www.projektiuutiset.fi/fi/artikkelit/scandic-vierumaki> [Viitattu 18.1.2012]

Hänninen, Kirsi 2006: Visiosta toimintaan. Museoiden ympäristökasvatus sosiokulttuurisena jatkumona, säätelymekanismina ja innovatiivisena viestintänä. Väitöskirja. Humanistinen tiedekunta. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Härö, Elias 1997: Urajärvi – itähämäläinen herraskartano. Teoksessa Ivars, Marja (toim.). *Näköaloja Urajärven kartanoympäristöön*. Helsinki: Museovirasto. 7–17.

ICOM. 2007. International Council of Museums. Statutes approved in Vienna. 3. Article, Definition of Terms, Section 1. Saatavissa: http://icom.museum/fileadmin/user_upload/pdf/Statuts/Statutes_eng.pdf [Viitattu 25.1.2012]

Ihalainen, Teija & Kangas, Mira 2007: Hugon ja Lillyn taideleiri 10 - 12 -vuotiaille. Tuotekehitys Urajärven kartanon Kahvilaan ja Matkailumajaan. Opinnäytetyö. Matkailun koulutusohjelma. Lahti: Lahden ammattikorkeakoulu.

Ilmonen, Kari 2009: Kulttuuri ja aluekehittäminen. Konflikteja ja kommunikaatiota. Teoksessa Grahn, Maarit & Häyrynen, Maunu (toim.). *Kulttuurituotanto. Kehykset, käytäntö ja prosessit*. Helsinki: SKS. 44–61.

Ivars, Marja (toim.) 1997: *Näköaloja Urajärven kartanoympäristöön*. Helsinki: Museovirasto.

Ivars, Marja & Arponen, Aki (laatijat) 2010: *Tapahtumakronologia 18.10.2010. Urajärven kartanomuseo. Museotilojen ja esineistön kunnostus- ja konservointihanke URAMUS*. Julkaisematon. Helsinki: Museovirasto.

Kainulainen, Kimmo 2005: Kunta ja kulttuurin talous. Tulkintoja kulttuuripääoman ja festivaalien aluetaloudellisista merkityksistä. Sähköinen väitöskirja. Acta Electronica Universitatis Tamperensis 475. Tampere: Tampereen yliopisto. Saatavissa: <http://acta.uta.fi/pdf/951-44-6439-7.pdf> [Viitattu 22.11.2011]

Kaitavuori, Kaija 2004: Museo ja muu maailma, yhteisöllisyys museon toimintatapana. Teoksessa Levanto, Marjatta & Pettersson, Susanna (toim.). Valistus / Museopedagogiikka / Oppiminen. Taidemuseo kohtaa yleisönsä. Helsinki: Valtion taidemuseo. 130–143.

Kaitavuori, Kaija 2009: Museo ja yleisö. Teoksessa Kinanen, Pauliina (toim.). Museologia tänään. Suomen museoliiton julkaisuja 57. Helsinki: Suomen museoliitto. 279–294.

Kaivo-oja, Jari 2003: Innovatiiviset toimintaympäristöt kulttuuriyritysten menestyksen lähtökohtana. Teoksessa Niinikoski, Marja-Liisa & Sibelius, Kaisa (toim.). Kulttuuri-business. Helsinki: WSOY. 30–49.

Kallio, Kalle (toim.) 2004: Museo oppimisympäristönä. Suomen museoliitto ja Suomen Tammi. Suomen museoliiton julkaisuja 54. Helsinki: Suomen museoliitto.

Kallio, Kalle 2009: Museon yhteiskunnalliset tavoitteet. Teoksessa Kinanen, Pauliina (toim.). Museologia tänään. Suomen museoliiton julkaisuja. Helsinki: Museoliitto. 105–131.

Kangas, Anita 1997: Kulttuuripolitiikan aika. Virkaanastujaisluento 27.11.1996, artikkelina Janus 2, 189–195. Saatavissa: <https://www.jyu.fi/ytk/laitokset/yfi/oppiaineet/kup/tekstit/artikkelit/document.2005-07-25.1695525365> [Viitattu 23.11.2011]

Kangas, Anita 2002: Uusi kulttuuripolitiikka? Luento Oulussa syksyllä 2002. Saatavissa: <https://www.jyu.fi/ytk/laitokset/yfi/oppiaineet/kup/tekstit/artikkelit/uusi> [Viitattu 23.11.2011]

Kangas, Anita 2005: Arvioinnin kontekstit kulttuuripolitiikassa. Teoksessa Häyrynen, Simo (toim.). Kulttuurin arviointi ja vaikutusten väylät. Helsinki: Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätiö. 103–128.

Kangas, Anita & Kivistö, Kalevi (selvittäjät) 2011: Kuntien kulttuuritoiminnan tuki- ja kehittämispolitiikka. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2011:12. Saatavissa: <http://www.minedu.fi/OPM/Julkaisut/2011/liitteet/tr12.pdf> [Viitattu 23.11.2011]

Karjalainen, Pauli Tapani 2006: Topobiografinen paikan tulkinta. Teoksessa Knuutila, Seppo; Laaksonen, Pekka & Piela, Ulla (toim.). Paikka. Eletty, kuviteltu, kerrottu. Helsinki: SKS. 83–92.

Kinnunen, Ritva 2004: Palvelujen suunnittelu. Helsinki: WSOY.

Kohti julkisten palvelujen yhteistä arviointia 2001: Keskustelualoite. Kansallinen tuottavuusohjelma. Tuottavuudella tulevaisuuteen. Suomen Kuntaliitto, Sisäasiainministeriö, Valtiovarainministeriö. Saatavissa: http://www.vm.fi/vm/fi/04_julkaisut_ja_asiakirjat/01_julkaisut/04_hallinnon_kehittaminen/8638_fi.pdf [Viitattu 2.12.2011]

Koivunen, Hannele 1999: Instituutioista innovaatioihin. Teoksessa Koivunen, Hannele & Kotro, Tanja (toim.). Kulttuuriteollisuus. Helsinki: Edita. 283–295.

Korhonen, Riitta 2008: Leikki oppimisen keinona. Teoksessa Venäläinen, Päivi (toim.). Kulttuuriperintö ja oppiminen. Suomen museoliiton julkaisuja 58. Helsinki: Suomen museoliitto. 151–156.

Korhonen, Teppo 1997: Heidemanien kartanon omistajasuvun vaiheita. Teoksessa Ivars, Marja (toim.). Näköaloja Urajärven kartanoympäristöön. Helsinki: Museovirasto. 18–25.

Korpipää, Riitta (toim.) 2005: Taidemuseoiden vaikuttavuus. Esitutkimus taidemuseoalan ja taidemuseotoiminnan välillisen ja välittömän vaikuttavuuden arvioimiseksi. Helsinki: Taidemuseoalan kehittämissyysikkö KEHYS. Saatavissa:

http://www.fng.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/vtm/embeds/vtmwwwstructure/14640_TaidemuseoidenVaikuttavuus.pdf [Viitattu 12.3.2012]

Kostet, Juhani 2010: Onko suomalaisella museolla aatteellista perustaa? Teoksessa Pettersson, Susanna & Kinanen, Pauliina (toim.) 2010: Suomen museohistoria. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 17–26.

Kostet, Juhani 2012: Haastattelu. Yle Radio Suomi. Taustapeili-ohjelma 14.2.2012. Saatavissa: <http://areena.yle.fi/audio/1329235201953> [Viitattu 21.2.2012]

Kulttuuri – tulevaisuuden voima 2010. Toimikunnan ehdotus selonteoksi kulttuurin tulevaisuudesta. Opetusministeriön julkaisuja 2010:10. Saatavissa: <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2010/liitteet/opm10.pdf?lang=fi> [Viitattu 27.11.2011]

Kuurne, Jouni 2003: Teoksessa Värtinen, Lea (toim.) Kartanoelämää Urajärvellä. Urajärven kuva-albumi. Helsinki: Museovirasto.

Kuurne 2011: Valhalla, mikä Valhalla...? Blogikirjoitus. Saatavissa: http://urajarvenkulttuuripuisto.fi/puutarha_ja_puisto/737 [Viitattu 27.3.2012]

Kuurne 2012: Bayreuthin kesää. Blogikirjoitus. Saatavissa: http://urajarvenkulttuuripuisto.fi/von_heidemanit/1011 [Viitattu 27.3.2012]

Kymenlaakson ammattikorkeakoulu 2012: AMK (artenomi), restauroinnin koulutusohjelma. Saatavissa: <http://www.kyamk.fi/Koulutus/AMK-tutkinnot/AMK%2C%20nuoret/Kulttuuriala/Restaurointi/> [Viitattu 3.4.2012]

Lahtinen, Rauno 2009: Turun puretut talot. Turku: Turun yliopisto.

Lappalainen, Jere 2010: Fantasian rakentaminen. Täydellisyyden tragedia vai tyyli-
tömyyden strategia? Matkailuympäristöjen teemalavastamisen kriteerit. Taidehallin-
non pro gradu -tutkielma. Kuopio: Sibelius-Akatemia. Saatavissa: <http://ethesis.siba.fi/files/nbnfife201008272365.pdf> [Viitattu 7.10.2011]

Lauriala, Miika 2011: Pölyt pois museoasenteista. Blogikirjoitus. Saatavissa: <http://miikanloki.blogspot.com/> [Viitattu 21.2.2012]

Lehtinen, Ari Aukusti 2006: Osallisuuden ja kieltäytymisen paikat. Teoksessa Knuutila, Seppo; Laaksonen, Pekka & Piela, Ulla (toim.). Paikka. Eletty, kuviteltu, kerrottu. Helsinki: SKS. 44–63.

Levanto, Marjatta 2010: Suomen museoiden yleisöt. Teoksessa Pettersson, Susanna & Kinanen, Pauliina (toim.) 2010. Suomen museohistoria. Helsinki: SKS. 94–109.

Lindholm, Arto; Simovaara, Jyrki & Cantell, Timo 2011: Johdanto teoksessa Lindholm, Arto; Simovaara, Jyrki; Cantell, Timo & Mielonen, Helena: Yleisötutkimus kulttuurialan opinnäytetyönä. Helsinki: Humanistinen ammattikorkeakoulu. s. 8–20. Saatavissa: <https://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/34195/978-952-456-115-0.pdf?sequence=1> [Viitattu 19.3.2012]

Linko, Maaria 1994: Kenen museo? Museoideologia ja museoiden merkitys kävijöille. Teoksessa Uusi aika. Kirjoituksia nykykulttuurista ja aikakauden luonteesta. Nykykulttuurin tutkimusyksikön julkaisuja. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. 177–191.

Linko, Maaria 1998: Aitojen elämysten kaipuu. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Lukkala, Minttu 2010: Restaurointi vanhan suojellun kiinteistön käyttötarkoituksen muuttamisessa. Hissit Lapinlahden sairaala-alueen päärakennukseen. Opinnäytetyö.

Kouvola: KYAMK. Saatavissa:

https://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/13516/Lukkala_Minttu.pdf?sequence=1 [Viitattu 26.1.2012]

Lyytinen, Jaakko 2010: Uuden ajan patruuna. Helsingin Sanomat 23.5.2010. Saatavissa: <http://www.hs.fi/arkisto> [Viitattu 14.3.2012]

Maisemapuiston ja puutarhan restaurointi- ja hoitosuunnitelma 1994: Painamaton se-
lostus. Rakennushistorian osasto. Helsinki: Museovirasto.

Metropolia ammattikorkeakoulu 2012. Konservoinnin koulutusohjelma. Saatavissa: <http://www.metropolia.fi/koulutusohjelmat/kulttuuri-ja-luova-ala/konservointi/> [Viitattu 3.4.2012]

Mistä olet? Koulujen kulttuuriympäristöprojekti 2009-2011. Saatavissa:

<http://www.mistaolet.fi> [Viitattu 22.3.2012]

Museoalan ammattiliitto 2012: Kuvaan, kasvatan ja kerään. Museoammattilaisten työkuvia. Saatavissa:

http://www.museoalanammattiliitto.fi/museoammattilaiset/museoammattilaisten_tyon_kuvia [Viitattu 3.3.2012]

Museoliitto 2012. Saatavissa: <http://www.museot.fi/mikamuseo/icom> [Viitattu 26.4.2012]

Museovirasto 2004. Keskustelunaloite museoiden arviointitoiminnan kehittämiseksi.

Saatavissa: <http://www.nba.fi/fi/File/774/keskustelunaloite-arviointi.pdf> [Viitattu 12.3.2012]

Museovirasto. Museot hyvinvoinnin edistäjinä -hanke 2011. Saatavissa:

http://www.nba.fi/fi/museoalan_kehittaminen/museot_hyvinvoinnin_edistajina [Viitattu 21.2.2012]

Museovirasto 2011. Yhteistoimintaneuvottelut käynnistyivät Museovirastossa. Tiedote.

Saatavissa: <http://www.nba.fi/fi/ajankohtaista/tiedotteet?Article=5648> [Viitattu 9.1.2012]

Museoviraston toiminta- ja taloussuunnitelma 2012–2015. Helsinki: Museovirasto.

Saatavissa: <http://www.nba.fi/fi/File/1057/tts-2012-2015.pdf> [Viitattu 7.3.2012]

Nissi, Aimo 2000: Aarno Ruusuvuoren saneeraukset restauroinnin ja remontin kohteina.

Saatavissa: <http://www.aimonissi.fi/ark/Ruusuu.htm> [Viitattu 23.1.2012]

Nordberg, Andreas 2003: Stupade krigares nöjeslokal. Svenska Dagbladet 7.8.2003.

Saatavissa: http://www.svd.se/kultur/litteratur/stupade-krigares-nojeslokal_28329.svd [Viitattu 27.3.2012]

Ojanperä, Sisko 2012: Lilly-neidin tapaaminen Urajärven kartanomuseon metsäpuistossa. Tuotteistettu ohjelmakokonaisuus. Saatavissa:

<http://www.koti.phnet.fi/siskooja/teemat.htm> [Viitattu 2.3.2012]

Olmi, Giuseppe 1985: *Science – Honour – Metaphor: Italian Cabinets of the Sixteenth and Seventeenth Centuries*. Teoksessa Impey, Oliver & MacGregor, Arthur (toim.). *The Origins of Museums. The Cabinets of Curiosities in Sixteenth- and Seventeenth-Century Europe*. Oxford: Clarendon Press. 5–16.

Palviainen, Ritva 2010: Museotyön ammatillistuminen. Teoksessa Pettersson, Susanna & Kinanen, Pauliina (toim.). *Suomen museohistoria*. Helsinki: SKS. 315–331.

Pearce, Susan 1992: *Museums, Objects and Collections. A Cultural Study*. London and New York: Leicester University Press.

Pearce, Susan 1995: *Collecting as medium and message*. Teoksessa Hooper-Greenhill, Eileen (toim.). *Museum, Media, Message*. London: Routledge. 15–23.

Perkkiö, Miia 2007: *Utilitas restauroinnissa. Historiallisen rakennuksen käyttötarkoituksen muutos ja funktionaalinen integriteetti*. Väitöskirja. Oulu: Oulun yliopisto. Saatavissa: <http://jultika.oulu.fi/Record/isbn978-951-42-8675-9> [Viitattu 2.11.2011]

Petrisalo, Katriina 2001: *Menneisyys matkakohteena. Kulttuuriantropologinen ja historiallinen tutkimus perinnekulttuurien hyödyntämisestä matkailuteollisuudessa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 802. Helsinki: SKS.

Petrisalo, Katriina 2009: *Lähimatkailu kulttuurituotantona. Alueellisuuden uudelleenarviointia matkailussa*. Teoksessa Grahn, Maarit & Häyrynen, Maunu (toim.). *Kulttuurituotanto. Kehykset, käytäntö ja prosessit*. Helsinki: SKS. 179–193.

Pettersson, Susanna & Kinanen, Pauliina 2010: *Matkalla Suomen museohistoriaan*. Teoksessa Pettersson, Susanna & Kinanen, Pauliina (toim.). *Suomen museohistoria*. Helsinki: SKS. 9–13.

Pihlaja, Ritva 2010: *Kolmas sektori maaseutukunnissa. Ruralia-instituutti*. Helsinki: Helsingin yliopisto. Saatavissa: <http://www.helsinki.fi/ruralia/julkaisut/pdf/Julkaisu19a.pdf> [Viitattu 28.11.2011]

Pihlman, Sirkku 2009: *Museo ja ympäristö*. Teoksessa Kinanen, Pauliina (toim.). *Museologia tänään. Suomen museoliiton julkaisuja*. Helsinki: Museoliitto. 210–234.

Pine, B. Joseph II & Gilmore, James H. 1999: *The Experience Economy, Works in Theatre & Every Business a Stage*. Boston: Harvard Business School Press.

Pirnes, Esa 2008: *Merkityksellinen kulttuuri ja kulttuuripolitiikka. Laaja kulttuurin käsite kulttuuripolitiikan perusteluna*. Sähköinen väitöskirja ISBN 978-951-39-3085-1 (PDF). Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Postman, Neil 1990: *Museum as Dialogue*. *Museum News* 69 (5), 55–58.

Poutiainen, Hanna & Hinkkanen, Inka 2009: *Interpretaatio Wolkoffin talomuseossa. Opinnäytetyö. Matkailu- ja ravitsemispalvelut, Matkailun koulutusohjelma*. Imatra: Saimaan ammattikorkeakoulu. Saatavissa:

<https://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/6328/opinnaytetyopdf.pdf?sequence=1> [Viitattu 22.2.2012]

Purontaus, Sampo 2008: *Toiveiden tynnyri. Osallisuus Kokkolan kaupungin kulttuuripoliittisessa suunnittelussa*. Väitöskirja. Joensuu: Joensuun yliopisto.

Pyhäniemen kartano 2012. Saatavissa: <http://www.pyhaniemenkartano.fi> [Viitattu 26.4.2012]

Päijät-Hämeen Museomatka 2012. Saatavissa:

<http://www.phmuseomatka.fi/main.php?id=24> [Viitattu 28.3.2012]

Pöyhönen, Eveliina; Hänninen, Esko; Merenmies, Jaana; Lilja, Inka; Kostilainen, Harri & Mankki, Jussi 2010: *Sosiaaliset ja yhteiskunnalliset yritykset. Uuden talouden edelläkävijöitä?* Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö. Saatavissa:

http://www.tem.fi/files/26291/YY-raportti_110210.pdf [Viitattu 28.11.2011]

Raittila, Hannu 2003: *Atlantis. Romaani*. Helsinki: WSOY.

Rakkaudesta kulttuuriperintöön 2012: *Paikallismuseotoiminnan kehittämistyöryhmän loppuraportti. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2012:5*. Saatavissa:

<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2012/liitteet/OKMtr5.pdf?lang=fi> [Viitattu 7.3.2012]

Rantanen, Outi 2003: En hymn till sommaren – hymni kesälle. Taiteilija Verner Thomé ja hänen maalausmatkansa Urajärven kartanolle. Näyttelyjulkaisu. Heinolan kaupunginmuseon julkaisuja n:o 9. Heinola: Heinolan kaupunginmuseo.

Rinne, Risto 2005: Globalisaatio, ylikansalliset järjestöt ja kansallisen yliopistopolitiikan taittuminen. Teoksessa Häyrynen, Simo (toim.). Kulttuurin arviointi ja vaikutusten väylät. Helsinki: Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätiö. 69–102.

Ritzer, George 2000: The McDonaldization of society. New century edition. Boston: Pine Forge Press.

Roberts, Lisa 1997: From Knowledge to Narrative. Educators and the Changing Museum. London: Smithsonian Institution Press.

Rönkkö, Marja-Liisa 2009: Museon idea ja historia. Teoksessa Kinanen, Pauliina (toim.). Museologia tänään. Suomen museoliiton julkaisuja. Helsinki: Museoliitto. 70–92.

Saavalainen, Heli 2005: Billnäsin ruukkia pilkotaan myytäväksi. Saatavissa: <http://www.hs.fi/arkisto> [Viitattu 26.4.2012]

Sagalundin Museo 2012. Saatavissa: <http://www.sagalund.fi/pages/suomi/ajankohtaista.php> [Viitattu 26.3.2012]

Salminen, Elina 2011: Monta kuvaa menneisyydestä. Etnologinen tutkimus museokoelmien yksityisyydestä ja julkisuudesta. Väitöskirja. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Saatavissa: <http://dissertations.jyu.fi/studhum/9789513941703.pdf> [Viitattu 31.1.2011]

Schildt, Sanna 2007: Kohteena kartano: kartanokulttuuri Pohjois-Kymenlaakson voimavarana. Kouvola: Kymenlaakson ammattikorkeakoulu.

Seinäjoen ammattikorkeakoulu 2012: Konservoinnin koulutusohjelma. Saatavissa: http://www.seamk.fi/Suomeksi/Koulutus/Koulutusalat/Kulttuuriala/Konservoinnin_koulutusohjelma,_aikuiskoulutus.iw3 [Viitattu 3.4.2012]

Setälä, Ulla 2011: Väritutkimus rakennushistorian tietolähteenä. Taidehistorian pro gradu -tutkielma. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Sivistyssanakirja.com 2012. Saatavissa:

<http://sivistyssanakirja.com/skenografia#axzz1qWgMT7qQ> [Viitattu 29.3.2012]

Šola, Tomislav 1997: Essays on museums and their theory, towards a cybernetic museum. *Museologia* julkaisuja 1. Helsinki: Suomen museoliitto.

Suomen aluekehittämisstrategia 2020: Työ- ja elinkeinoministeriö. Saatavissa:

http://www.tem.fi/files/26330/ALUEKEHITTAMISSTRATEGIA_2020.pdf [Viitattu 23.11.2011]

Suomen Kulttuuriperinnön Säätiö 2012. Saatavissa: <http://www.kulttuuriperinne.com/> [Viitattu 26.3.2012]

Suomen Majakkaseura ry 2012. Saatavissa:

http://www.majakkaseura.fi/fin/majakkaseura/suojelutyo_pahkinankuoressa [Viitattu 28.2.2012]

Suomen matkailustrategia vuoteen 2020 & Toimenpideohjelma vuosille 2007–2013.

KTM julkaisuja 21/2006. Saatavissa:

[http://ktm.elinar.fi/ktm_jur/ktmjur.nsf/all/3D61DB118241A034C22571800022FEC4/\\$file/jul21elo_2006_netti.pdf](http://ktm.elinar.fi/ktm_jur/ktmjur.nsf/all/3D61DB118241A034C22571800022FEC4/$file/jul21elo_2006_netti.pdf) [Viitattu 8.3.2012]

Suomen Muinaismuistoyhdistyksen arkisto. Ca 11. SMY:n johtokunnan pöytäkirjat 1926–1929 XIVc2. Helsinki: Museovirasto.

TAKO ry 2012. TAKO Koulutuskeskus. Kulttuurin, kädentaitojen ja taidealojen kehittämisyhdistys. Saatavissa: <http://www.takofiskars.fi/fi/fiskars> [Viitattu 26.3.2012]

Tuan, Yi-Fu 2006: Paikan taju: aika, paikka ja minuus. Käännös Liisa Kaski. Teoksessa Knuuttila, Seppo; Laaksonen, Pekka & Piela, Ulla (toim.). Paikka. Eletty, kuviteltu, kerrottu. *Alkuperäinen artikkeli Sense of Place: Its relationship to Self and Time teoksessa Mels, Tom (toim.) 2004. Reanimating Places. A Geography of Rhythms. Ashgate. Aldershot. Helsinki: SKS. 15–30.*

Tuottavuusohjelman valmistelu ja johtaminen 2010: Valtiontalouden tarkastusviraston tuloksellisuustarkastuskertomukset 207/2010. Saatavissa:

http://www.vtv.fi/files/2191/2072010_Tuottavuusohjelman_valmistelu_ja_johtaminen_NETTI.pdf [Viitattu 8.12.2011]

Tuottavuusohjelman väliarviointi 2008: Valtiovarainministeriölle laatinut PricewaterhouseCoopers Oy. Saatavissa:

http://www.vm.fi/vm/fi/03_tiedotteet_ja_puheet/01_tiedotteet/20080516Tuotta/Tuottavuusohjelman_vaeliarviointi_loppuraportti.pdf [Viitattu 8.12.2011]

Urajärven kulttuuripuiston blogi 2011 ja 2012. Saatavissa:

<http://urajarvenkulttuuripuisto.fi/> [Viitattu 27.3.2012]

Urpolan kartano 2012. Saatavissa: <http://www.urpolankartano.fi/> [Viitattu 27.3.2012]

Vaikuttavuusindikaattorit kulttuuripolitiikan tietopohjan vahvistajina 2009: Opetusministeriön julkaisuja 2009:57. Saatavissa:

<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2009/liitteet/opm57.pdf?lang=en> [Viitattu 27.11.2011]

Vakuki-työryhmäraportti 2012: Valtion kulttuurihistoriallisesti arvokkaan kiinteistövarallisuuden omistuksen ja hallinnoinnin järjestämistä selvittävän työryhmän raportti.

Saatavissa:

http://www.vm.fi/vm/fi/04_julkaisut_ja_asiakirjat/03_muut_asiakirjat/Vakuki-tyoryhmaraportti.pdf [Viitattu 21.2.2012]

Valtioneuvosto 2011: Hallituksen tiedot ja kokoonpano. Saatavissa:

http://www.valtioneuvosto.fi/tietoa-valtioneuvostosta/hallitukset/vuodesta-1917/tulokset/fi.jsp?report_id=M1&selectedCriterion.hallitus_id=53 [Viitattu 23.11.2011, sivu päivitetty 23.11.2011]

Vanajanlinna Group 2012. Saatavissa: <http://www.vanajanlinnagroup.fi/> [Viitattu 27.3.2012]

Veijola, Soile 2002: Aitoja elämyksiä näyttämöllä: matkailun elämysteollisuuden sosiaalisesta ja taloudellisesta logiikasta. Teoksessa Saarinen, Jarkko (toim.). Elämys. Teollisuutta, taloutta vai jotakin muuta? Rovaniemi: Lapin yliopisto. 91–113.

Weil, Stephen 2002: Making museums matter. Washington D.C.: Smithsonian Institution Press.

Vesterinen, Nina 2010: Yhteenvedo kulttuurimatkailun nykytilasta & kehittämistarpeet toimenpide-esityksineen. Helsinki: MEK. Saatavissa:

[http://www.mek.fi/w5/mekfi/index.nsf/\(pages\)/Yhteenvedo_kulttuurimatkailun_nykytilasta?opendocument&ind=w5/mekfi/index.nsf&np=F-30](http://www.mek.fi/w5/mekfi/index.nsf/(pages)/Yhteenvedo_kulttuurimatkailun_nykytilasta?opendocument&ind=w5/mekfi/index.nsf&np=F-30) [Viitattu 8.3.2012]

Wikipedia 2012a. Saatavissa: <http://fi.wikipedia.org/wiki/Oksymoron> [Viitattu 9.4.2012]

Wikipedia 2012b. Saatavissa: <http://fi.wikipedia.org/wiki/Katarsis> [Viitattu 9.4.2012]

Wilenius, Markku 2004: Luovaan talouteen. Kulttuuriosaaminen tulevaisuuden voimavarana. Helsinki: Edita.

Vilkuna, Janne 2009: Yhteinen kulttuuriperintömme. Teoksessa Kinanen, Pauliina (toim.). Museologia tänään. Suomen museoliiton julkaisuja. Helsinki: Museoliitto. 12–41.

Willman, Irma 2002: Urajärvi – koti kauneudelle ja aatteille. Kirjailijoita Urajärven kulttuuriympäristössä. Vihtijärvi: FinnEpos Oy.

Wilson, Paula 2001: Bengtskär: majakka, koti ja taistelutanner. Espoo: Schildts.

VirtuaaliViipuri 2012. Saatavissa: <http://www.virtuaaliviipuri.tamk.fi> [Viitattu 26.3.2012, sivu päivitetty 30.11.2011]

Ympäristöministeriö 2011: Natura 2000. Urajärvi. Urajärven koodi FI0301016. Saatavissa: <http://www.ymparisto.fi/default.asp?contentid=376524&lan=FI> [Viitattu 7.11.2011, sivu päivitetty 11.2.2011]

KUALUETTELO

Kuva 1. Urajärven kartanomuseon päärakennus vuosilta 1806–1812 (Toivio 2010)

Kuvat 2 ja 3. Aittarivi miespihan itäreunalla ja sivurakennus, ”muistojen hiljainen talo” (Toivio 2011, 2010)

Kuva 4. Lilly ja Hugo von Heideman (Museovirasto [MV])

Kuvat 5 ja 6. Åsa, tilanhoitajan asunto ja sen tilalle vuonna 1960 rakennetut tutkijainhuoneet (MV [kuva 5]; Toivio 2011 [kuva 6])

Kuvat 7 ja 8. Valhalla sata vuotta sitten ja marraskuussa 2011 (MV [kuva 7]; Toivio 2011 [kuva 8])

Kuva 9. Arkkitehti Olof Hanssonin suunnittelema varastokirjastorakennus vuodelta 1956 (Toivio 2011)

Kuva 10. Kivinavetta, jossa alkuperäisinä ovat säilyneet graniittiseinät (MV)

Kuva 11. Kivinavetan poikkileikkaus (MV)

Kuvat 12 ja 13. Billnäsän ruukin rakennuksia (Toivio 2009)

Kuvat 14 ja 15. Bengtskärin majakka pommitettuna (Fred Lutherin kokoelmasta, Wilsonin teoksessa 2001) ja nykyasussaan, öljy vanerille (Toivio 2005)

Kuva 16. Pyhäniemen kartanon tapahtumamarkkinointia (ESS 2012; HS 2011)

Kuvat 17 ja 18. Päärakennuksen sali 1900-luvun alussa ja 2000-luvulla (MV)

Kuva 19. Wagnerin Lohengrin -opperasta joutsen-kuvaelma lavastettuna Urajärvellä 1900-luvun alussa (MV)

Kuva 20. Tontut maisemapuistossa (MV)

Kuvat 21 ja 22. Verner Thomén maalauksia: Lukeva poika kuistilla, 1923 öljy, Riihimäen taidemuseo (Valokuvaamo Irma), Hevosia, 1901 öljy, Valtion taidemuseo (Valtion taidemuseo)

Kuva 23. Päärakennuksen mallinuksissa näkyvät rakennuksen ulkoasun kehitysvaiheet (MV)

Kuva 24. Arkkitehti Olof Hanssonin suunnitteleman varastokirjastorakennuksen poikkileikkaus (MV)

Kuvat 25 ja 26. Varastokirjastorakennuksen laajennusosan ateljeemainen ylin kerros ja aulatilat käytävät edustavat funktionalistista tyyliä (MV)

Kuva 27. Mutta kenen hallussa ovat kartanon avaimet? pohtii Hugo melankolisena työpöytänsä ääressä (MV)